

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

**Ελληνική Οικονομία – Μνημόνιο : Πτώχευση η
Ανάπτυξη . Περιγράψτε και αναλύστε τις προοπτικές
της Ελληνικής οικονομίας μέσω του Μνημονίου**

Πτυχιακή Εργασία

Τσίπας Ηλίας - ΑΜ : 8632

Βορριάς Κωνσταντίνος – ΑΜ : 6020

Επιβλέπων : Καναβός Νικόλας

ΠΑΤΡΑ 30/03 /2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	5
Πρόλογος	6

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

1. Οικονομική κρίση.....	8
1.α Τι είναι οικονομική κρίση-ορισμός.....	8
1.β Χαρακτηριστικά της κρίσης.....	8
1.γ Στάδια ζωής μιας κρίσης.....	9
1.δ Επιπτώσεις.....	10
1.ε Οι φάσεις του οικονομικού κύκλου.....	10
1.ζ Παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την ύφεση στην ανάκαμψη.....	12
1.η Παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την υπερθέρμανση στην κάμψη...	13
1.θ Χαρακτηριστικά των φάσεων του οικονομικού κύκλου.....	14

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.α Η διεθνής οικονομική κρίση.....	18
2.α.1 Πως ξεκίνησε η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση το 2007.....	18
2.α.2 Οι λόγοι για τους οποίους η κρίση επεκτάθηκε σε μεγάλο βαθμό.....	20
2.γ Ελληνική κρίση χρέους.....	21
2.δ Αίτια της κρίσης χρέους.....	22
2.ε Χρονολόγιο της Ελληνικής κρίσης.....	24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

3.α Εισαγωγή	35
3.β Η αναγκαιότητα του μνημονίου	37
3.γ Τα επιμέρους χαρακτηριστικά του Μνημονίου: όροι και προϋποθέσεις	39
3.γ.α Διαφορά Μνημονίου – Δανειακής Σύμβασης.....	40

3.δ Δημοσιονομικές πολιτικές	42
3.δ.1 Η κρίση χρέους	43
3.δ.2 Η Συμφωνία Στήριξης	43
3.δ.3 Η Ελλάδα μετά τη Συμφωνία Στήριξης	44
3.δ.4 Οι Δημοσιονομικές Παρεμβάσεις	47
3.δ.5 Η υλοποίηση του προγράμματος μέχρι σήμερα	47
3.δ.6 Ασφαλιστικό	54
3.ε Χρηματοπιστωτικό σύστημα	62
3.ε.1 Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα απέναντι στη χρηματοπιστωτική κρίση..	61
3.ε.2 Οι πολιτικές του Μνημονίου	63
3.ε.3 Κίνδυνοι / προκλήσεις για τον ελληνικό τραπεζικό κλάδο	67
3.ζ Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις	70
3.ζ.1 Δημόσια Διοίκηση	72
3.ζ.2 Μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και τους μισθούς	76
3.ζ.3 Μεταρρυθμίσεις στον χώρο της υγείας	77
3.ζ.4 Μεταρρυθμίσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον	78
3.ζ.5 Προώθηση άμεσων ξένων επενδύσεων και εξαγωγών- E&A και καινοτομία	82
3.ζ.6 Διαρθρωτικά ταμεία και ταμείο συνοχής	84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ο

ΤΙ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

4.α Τελικά πέτυχε το Μνημόνιο;	86
4.β Το Μνημόνιο οδήγησε σε άυξηση του δημοσίου χρέους	89
4.β.α Η μη αποτελεσματική απόδοση των μέτρων που προέβλεπε το αρχικό Μνημόνιο οδήγησε στην λήψη επιπέων μέτρων μέσω του Μεσοπρόθεσμου	90
4.β.β Η επόμενη μέρα μετά την ψήφιση του PSI	94
4.γ Παρά το Μεσοπρόθεσμο το δημόσιο χρέος παρέμεινε μη βιώσιμο	98
4.δ Η εφαρμογή του Μνημονίου οδηγεί σε δημοσιονομικό κενό και πρέπει να καλυφθεί με νέα μέτρα	98
4.ε Οι φόροι τροφοδοτούν ακρίβεια και πληθωρισμό	99
4.ζ Σύνοψη και τελικές παρατηρήσεις	100

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

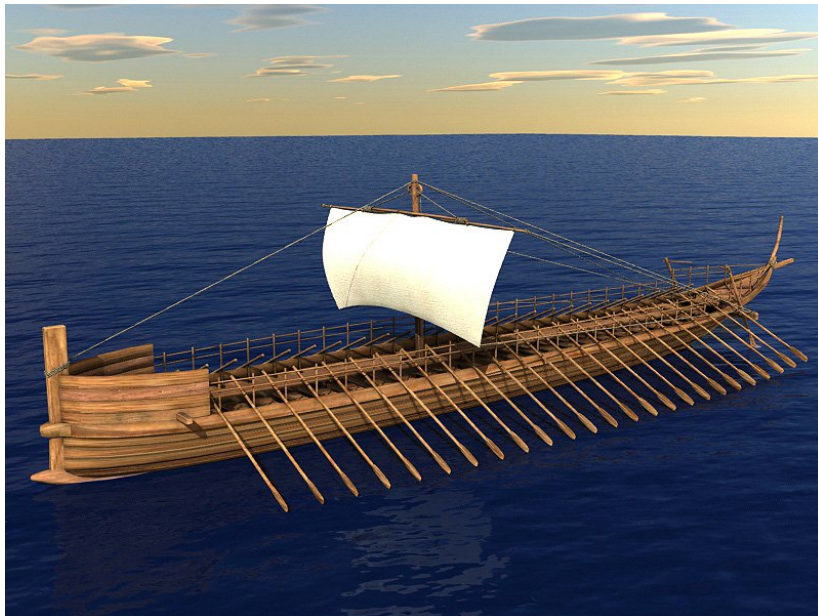
5.α Υπάρχει εναλλακτικός δρόμος (πολιτική) για την Ελλάδα;	102
5.β Πως θα μπορούσαμε να είχαμε αποφύγει το μνημόνιο	106
5.γ Το δυναμικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας GIMF του ΔΝΤ	108
5.δ Διαπιστώσεις και συμπεράσματα	110
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	118
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	121

Ευχαριστίες

Όταν φτάνει κανείς στο τέλος της «Ιθάκης» του, θα ήταν παράλειψη μεγάλη να μην ευχαριστήσει αυτούς που στάθηκαν πολύτιμοι βοηθοί στον αγώνα του για απόκτηση όλο και περισσότερης γνώσης, ιδιαίτερα όταν αυτό το ταξίδι αφορά γνώση που θα στηρίξει την επαγγελματική του σταδιοδρομία.

Θα θέλαμε πάνω από όλα να ευχαριστήσουμε τους γονείς μας για τη στήριξη που μας παρείχαν στις προσπάθειες μας κατά τη διάρκεια της φοιτητικής μας σταδιοδρομίας.

Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον καθηγητή μας Νικόλαο Καναβό για την πολύτιμη βοήθεια και καθοδήγηση που μας έδωσε ώστε να ολοκληρωθεί η παρούσα πτυχιακή εργασία.

Τσίπας Ηλίας
Βορριάς Κωνσταντίνος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έπειτα από την οικονομική κρίση που έπληξε την Αμερική, το φαινόμενο του οικονομικού ντόμινο και της εξάπλωσης της σε όλο τον κόσμο, η επίδραση της στην ελληνική οικονομία, εμφάνισε το πόσο αδύνατη και γεμάτη παθογένειες είναι.

Αρχικά, πρέπει να εντοπιστούν αυτές οι παθογένειες και να αναλυθούν διότι, για να αντιμετωπιστούμε ένα πρόβλημα, πρέπει αρχικά να γίνει η αναγνώριση του και έπειτα να δοθούν διάφορες προτάσεις για αντιμετώπιση του.

Έτσι, στόχος της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η παρουσίαση μιας όσο τον δυνατόν καλύτερης εικόνας της κατάστασης της ελληνικής οικονομίας και η διατύπωση προτάσεων για να βελτιωθεί η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας.

Η εργασία χωρίζεται σε 5 κεφάλαια:

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση σχετικά με τον ορισμό και τα στάδια της οικονομικής κρίσης , τα στάδια αυτής , τους παράγοντες που οδηγούν μια οικονομία στην ύφεση αλλά και αντίστοιχα στην ανάπτυξη.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μία αναδρομή στο πως ξεκίνησε η διεθνής και η Ελληνική ύφεση . Επίσης αναλύουμε το δημόσιο χρέος της Ελλάδας, το οποίο αποτελεί την σημαντικότερη παθογένεια της οικονομίας μας. Τέλος γίνεται ανάλυση σχετικά για τους λόγους που οδηγηθήκαμε εδώ που είμαστε (διόγκωση του ελληνικού δημοσίου χρέους) , καθώς και μια χρονολογική αναδρομή των τελευταίων γεγονότων που ακολούθησαν στην πορεία .

Στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο , δηλαδή στο τρίτο , ασχολούμαστε αποκλειστικά και μόνο με τον Μνημόνιο οικονομικής και χρηματοπιστωτικής πολιτικής . Σε πρώτη φάση γίνεται ανάλυση του όρου Μνημονίου και στην συνέχεια αφού σας παρουσιάσουμε τους κυριότερους λόγους σχετικά με την αναγκαιότητα εφαρμογής του Μνημονίου , σας παρουσιάζουμε το περιεχόμενο του .

Δηλαδή τα μέτρα που απαιτεί η Τρόικα (αναλυτικά σε όλους τους τομείς της Ελληνικής οικονομίας) , με σκοπό την αναδιάρθρωση του Ελληνικού κράτους .

Στο τέταρτο κεφάλαιο σας παραθέτουμε συμπεράσματα, σχετικά με την επιτυχία ή όχι του Μνημονίου ενώ μέσω πηγών προσπαθούμε να αναλύσουμε τα αποτελέσματα της μέχρι τότε εφαρμογής του.

Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο η ανάλυση μας επικεντρώνεται στο εάν υπάρχει εναλλακτικός δρόμος (πολιτική) για την Ελληνική οικονομία και αν θα μπορούσαμε να είχαμε αποφύγει τα σκληρά μέτρα του Μνημονίου και της Τρόικας .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

1. Οικονομική κρίση

1.α) Τι είναι Οικονομική Κρίση- Ορισμός

Είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής δραστηριότητας (μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας όπως απασχόληση, εθνικό προϊόν, τιμές επενδύσεις κτλ.). Ο βασικότερος δείκτης της οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.

Εν τούτοις, η έννοια της οικονομικής κρίσης, ως πολυδιάστατη που είναι, έχει αποδοθεί ποικιλοτρόπως, για να περιγράψουν με μια λέξη ότι αντιμετωπίζουν ένα δύσκολο οικονομικό πρόβλημα, ότι διανύουν περίοδο οικονομικής ανωμαλίας ή βρίσκονται σε δύσκολη οικονομική φάση. Δηλαδή, περιγράφει συνήθως, μια απρόβλεπτη οικονομική κατάσταση, η οποία χαρακτηρίζεται από ένταση, αιφνιδιασμό και ανασφάλεια. Μπορεί να αφορά μια επιχείρηση ή και περισσότερες, ένα ολόκληρο κράτος καθώς επίσης να επηρεάσει τις οικονομικές συνθήκες περισσότερων κρατών ταυτόχρονα και πιθανολογείται ότι θα επιφέρει δυσμενή αποτελέσματα.

1.β) Χαρακτηριστικά της κρίσης

Κάθε κρίση, ανεξάρτητα από την μορφή της, το κράτος ή υπηρεσία ή τον οργανισμό στον οποίο ανακύπτει, χαρακτηρίζεται από τα εξής:

- Είναι κλιμακούμενη σε ένταση.
- Επικρατεί υψηλό αίσθημα ανασφάλειας και κινδύνου.
- Επηρεάζονται οι συνήθειες λειτουργίες και ρυθμοί.

- Διακινδυνεύει να πληγεί η δημόσια/διεθνής εικόνα της μονάδας/χώρας.
- Θα καταλήξει σε έλεγχο από τα αρμόδια κρατικά-διακρατικά όργανα ή και τα
- Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.).

1.γ) Στάδια ζωής μιας οικονομικής κρίσης.

- **Στάδιο διαμόρφωσης της κατάστασης ή Προδρόμων συμπτωμάτων.**

Συνήθως, πριν οδηγηθούμε στην οικονομική κρίση, ορισμένες καταστάσεις ή επισημάνσεις, για τις οποίες δε ληφθούν μέτρα, ενέργειες ή παραλήψεις και μια ασυνήθης δραστηριότητα μπορεί να συμβαίνουν. Όλα τα παραπάνω που ενδεχόμενα να οδηγήσουν σε εκδήλωση οικονομικής κρίσης, καλούνται πρόδρομα συμπτώματα. Κάθε δραστηριότητα έχει τα δικά της πρόδρομα συμπτώματα.

- **Στάδιο εκδήλωσης-κορύφωσης της κρίσης.**

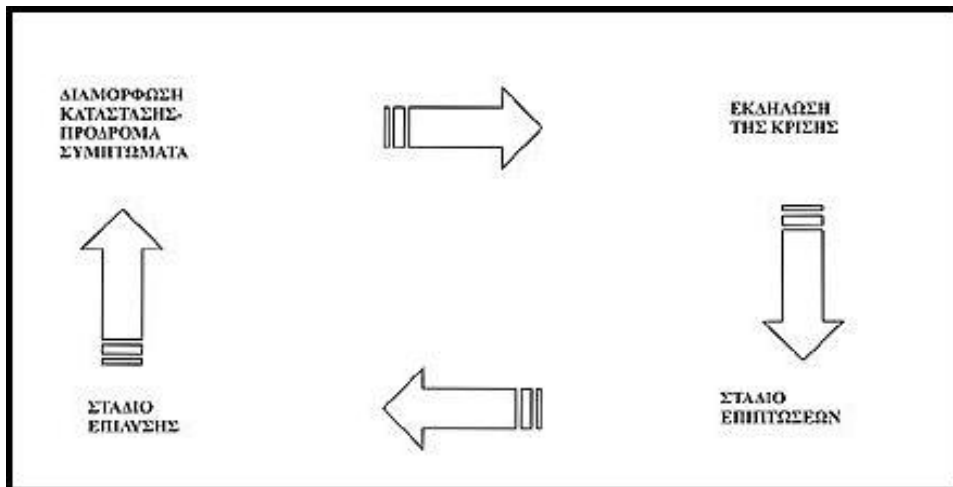
Η περίοδος κατά την οποία εκδηλώνεται και κορυφώνεται μια οικονομική κρίση. Διαρκεί όσο χρόνο τα χαρακτηριστικά της οικονομικής κρίσης εκδηλώνονται.

- **Στάδιο επιπτώσεων.**

Η περίοδος κατά την οποία οι επιπτώσεις από την οικονομική κρίση εκδηλώνονται και οι συνέπειες είναι ορατές.

- **Στάδιο επίλυσης –ομαλοποίησης.**

Η τελευταία φάση της οικονομικής κρίσης κατά την οποία το «σύστημα» αρχίζει να ανακτά τους κανονικούς προ κρίσης ρυθμούς.

1.δ) Επιπτώσεις.

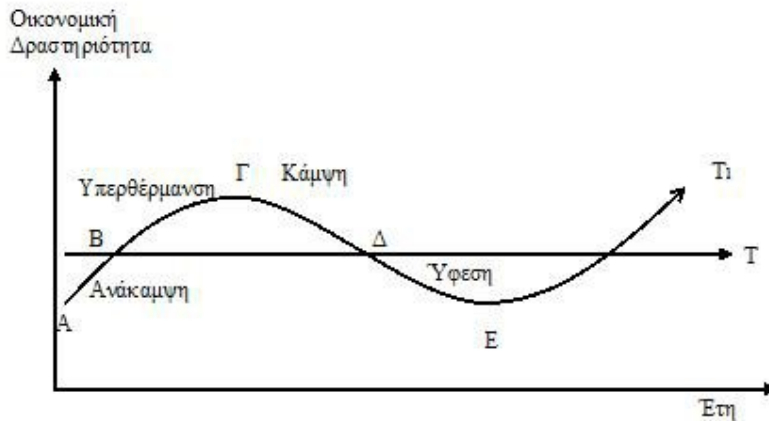
Μια οικονομική κρίση έχει καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στον ανεπτυγμένο, όσο και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Οι επιπτώσεις μπορούν να:

- Επηρεάσουν το διεθνές εμπόριο.
- Επηρεάσουν τα προσωπικά εισοδήματα.
- Δημιουργήσουν μείωση των τιμών και κερδών των επιχειρήσεων.
- Προκαλέσουν μείωση στην αγροτο-κτηνοτροφική παραγωγή και στην βιομηχανία.
- Προκαλέσουν αύξηση της ανεργίας.
- Προκαλέσουν πτώχευση τραπεζών, εταιριών και επιχειρήσεων.
- Προκαλέσουν μείωση ρευστότητας των τραπεζών.

1.ε) Οι φάσεις του οικονομικού κύκλου.

Στο παρακάτω διάγραμμα (για πιο εύκολη κατανόηση) παρουσιάζονται οι φάσεις του οικονομικού κύκλου σχηματικά. Όπως βλέπουμε και στο σχήμα ο οικονομικός κύκλος (ΑΕ) αποτελείται από 2 μέρη, την άνοδο ή οικονομική άνθηση (ΑΓ) και την

κάθοδο ή οικονομική κρίση. Τόσο η άνοδος όσο και η κάθοδος αποτελούνται από δύο επιμέρους φάσεις. Η άνοδος αποτελείται από την ανάκαμψη (ΑΒ) και την υπερθέρμανση (η αλλιώς κρίση) (ΒΓ), ενώ η κάθοδος από την κάμψη (ΓΔ) και την ύφεση (ΔΕ).

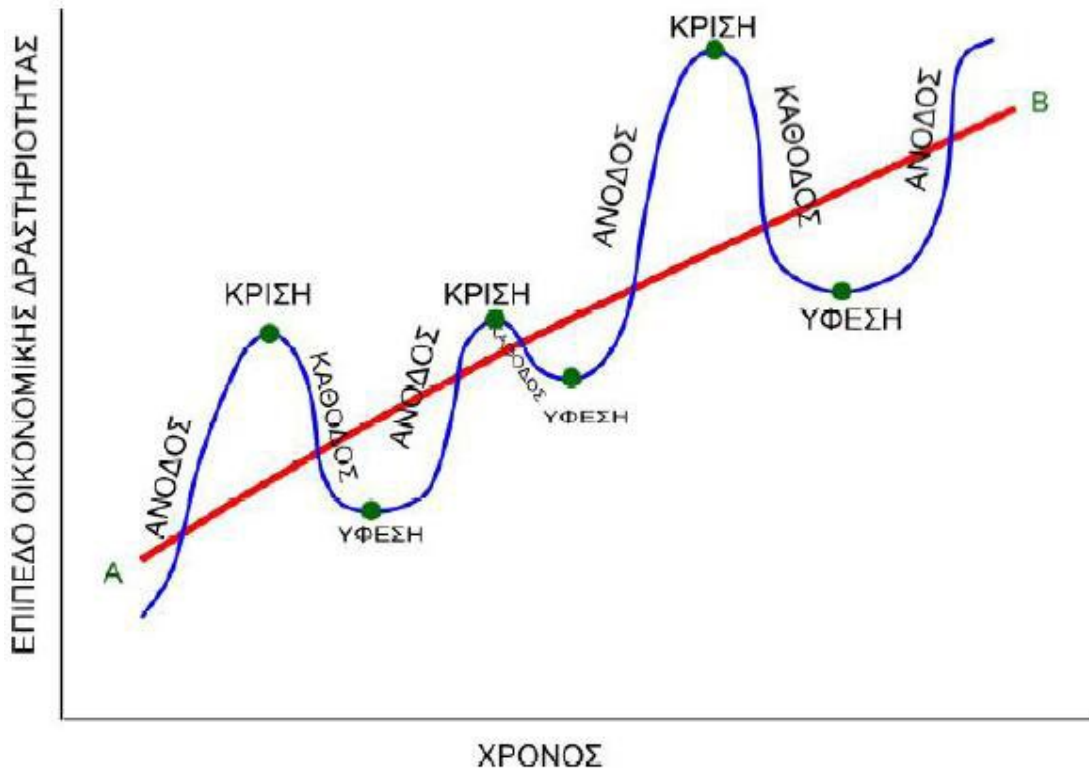

Παρατηρήσεις:

- α.) Η γραμμή T δείχνει τη μακροχρόνια εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας αν δεν υπήρχαν οικονομικές διακυμάνσεις.
- β.) Η γραμμή T1 δείχνει την πραγματική εξέλιξη της οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας. (Σχηματικά φαίνεται η κάθε φάση διαρκεί το ίδιο χρονικό διάστημα αλλά δεν ισχύει, κάθε φάση διαφέρει στην χρονική διάρκεια και δεν υπολογίζεται ο χρόνος που θα διαρκέσει κάθε φάση, παρά μόνο όταν τελειώσει.)
- γ.) **Κατά την άνοδο ΑΓ όλα τα οικονομικά μεγέθη εκτός της ανεργίας και των αποθεμάτων, αυξάνονται.** Στην αρχή (ανάκαμψη) με αργό ρυθμό και στη συνέχεια (υπερθέρμανση) με γρηγορότερο.
- δ.) **Κατά την κάθοδο ΓΕ όλα τα οικονομικά μεγέθη εκτός της ανεργίας και των αποθεμάτων μειώνονται.** Στην αρχή (κάμψη) με γρήγορο ρυθμό και στη συνέχεια (ύφεση) με πιο αργό ρυθμό.

Εδώ βλέπουμε πως πραγματικά απεικονίζεται ο οικονομικός κύκλος μέσα στον

χρόνο.

1.ζ) Παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την ύφεση στην ανάκαμψη.

- ✓ Η ανισοσκέλεια που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης προϊόντων υπέρ της πρώτης.

Αυτό δε συμβαίνει, γιατί η μείωση της προσφοράς προϊόντων στη περίοδο της ύφεσης είναι τόσο μεγάλη, ώστε ανατρέπεται το ισοζύγιο εις βάρος της προσφοράς και υπέρ της ζήτησης. Η υπερβάλλουσα ζήτηση οδηγεί σε αύξηση των επενδύσεων, οι οποίες με τη σειρά τους δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, πράγμα που μεταφράζεται σε νέα αύξηση της ζήτησης εξαιτίας των μισθών που χορηγούνται στους εργαζόμενους, που με τη σειρά της αυξάνει πάλι τις επενδύσεις κοκ. Αυτή λοιπόν η συνεχής αυξητική αλληλεπίδραση της συνολικής ζήτησης και της συνολικής

επένδυσης, δημιουργεί τα λεγόμενα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα, τα οποία αυξάνουν συνεχώς την οικονομική δραστηριότητα εντός της οικονομίας.

✓ **Η τεχνολογία και οι καινοτομίες.**

Πολλές φορές στην ιστορία της οικονομικής εξέλιξης, τα πιο πάνω αναφερθέντα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα, προήλθαν όχι από μια υπερβάλλουσα ζήτηση αλλά από μία αρχική αύξηση των επενδύσεων εξαιτίας της εξέλιξης της τεχνολογίας και των καινοτομιών. Τέτοιες ωθήσεις στις επενδύσεις είχαμε το 19ο αιώνα με την είσοδο της μηχανής στην παραγωγική διαδικασία και στον 20ο αιώνα με την είσοδο των ηλεκτρονικών υπολογιστών και κυρίως με τη διάδοση του Ιντερνέτ.

✓ **Η επεκτατική πολιτική του κράτους.**

Πολλές φορές, ιδιαίτερα αν η οικονομική ύφεση δεν είναι ιδιαίτερα έντονη, η οικονομία ενδέχεται να οδηγηθεί στην ανάκαμψη από παρεμβατικά μέτρα του κράτους τα οποία γίνονται με σκοπό την ενίσχυση είτε των επενδύσεων (π.χ. δημόσια έργα, μείωση του επιτοκίου), είτε της ζήτησης (π.χ. μείωση των φόρων).

✓ **Τυχαία γεγονότα.**

Πολύ σπάνια-τυχαία γεγονότα είναι δυνατόν να οδηγήσουν την οικονομία στην ανάκαμψη όπως π.χ. ένας μαζικός επαναπατρισμός πληθυσμού ή μια μαζική είσοδος ξένων επενδύσεων.

1.η) Παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την υπερθέρμανση στην κάμψη.

- Η ανισοσκέλεια που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και της συνολικής ζήτησης προϊόντων εις βάρος της δεύτερης.

- Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης, δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία, αφού δε μπορεί να απορροφηθεί, έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων. Η μείωση των επενδύσεων προκαλεί ανεργία, που μεταφράζεται σε μείωση των μισθών άρα και της συνολικής ζήτησης. Σ' αυτή την περίπτωση, τα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση έτσι ώστε να σπρώχνουν την οικονομική δραστηριότητα συνεχώς προς τα κάτω.

- **Η περιοριστική πολιτική του κράτους.**

Πολλές φορές το κράτος, στην προσπάθεια του να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό που παρατηρείται στην περίοδο της υπερθέρμανσης της οικονομίας με μέτρα όπως π.χ. η αύξηση του επιτοκίου, η αύξηση των φόρων κ.λπ. , οδηγεί σε μείωση των επενδύσεων σπρώχνοντας έτσι την οικονομία γρηγορότερα στην κρίση.

- **Τυχαία γεγονότα.**

Πολύ σπάνια-τυχαία γεγονότα είναι δυνατόν να οδηγήσουν την οικονομία στην κάμψη όπως π.χ. μια μαζική μετανάστευση πληθυσμού, μια μαζική έξοδος επενδύσεων από τη χώρα λόγω πολιτικής αστάθειας .

1.θ) Χαρακτηριστικά των φάσεων του οικονομικού κύκλου.

Λαμβάνοντας υπόψη τα τρία βασικότερα οικονομικά μεγέθη της οικονομίας που είναι οι επενδύσεις, οι τιμές (πληθωρισμός) και η απασχόληση (ανεργία), τα κυριότερα χαρακτηριστικά των φάσεων είναι:

A.) ΑΝΑΚΑΜΨΗ

- **Αύξηση των επενδύσεων.**

Επειδή στο στάδιο της ύφεσης, η προσφορά προϊόντων μειώνεται τόσο πολύ, έρχεται ένα χρονικό σημείο όπου η συνολική ζήτηση υπερβαίνει τη συνολική προσφορά. Αυτό οδηγεί σε μία αύξηση των επενδύσεων, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε μία νέα αύξηση της ζήτησης λόγω της αύξησης των μισθών.

- **Μείωση της ανεργίας.**

Η μείωση της ανεργίας έρχεται σα φυσικό επακόλουθο της αύξησης των επενδύσεων.

- **Φυσιολογικός πληθωρισμός.**

Μια μικρή αύξηση των τιμών αποτελεί επίσης φυσικό επακόλουθο της αύξησης της ζήτησης. Όταν μιλάμε για φυσιολογικό πληθωρισμό εννοούμε μια αύξηση των τιμών της τάξεως μέχρι και 2%. Παλαιότερα το όριο έφτανε μέχρι και το 3%. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι και τα τρία προαναφερθέντα μεγέθη αυξάνονται συγκρατημένα εξαιτίας της επιφυλακτικότητας που επικρατεί στην ψυχολογία τόσο των επενδυτών όσο και των καταναλωτών αφού είχαν άσχημες εμπειρίες στην περίοδο της ύφεσης.

B.) ΥΠΕΡΘΕΡΜΑΝΣΗ

- **Υπερβολική αύξηση των επενδύσεων (υπερεπενδύσεις).**

Τα πολλαπλασιαστικά φαινόμενα, που δημιουργούνται εντός της οικονομίας, οδηγούν σε υπεραισιοδοξία τους επιχειρηματίες οι οποίοι προβαίνουν σε αλόγιστες επενδύσεις.

- **Φυσιολογική ανεργία.**

Εξαιτίας των υπερεπενδύσεων η οικονομία πλησιάζει ή και φτάνει στη πλήρη απασχόληση. Η κυκλική ανεργία τείνει να μηδενιστεί και η μόνη μορφή ανεργίας που υπάρχει είναι αυτή που δεν εξαρτάται από τις επενδύσεις αλλά από άλλους παράγοντες όπως π.χ. η ανεργία τριβής, η εποχιακή και η τεχνολογική.

- **Έντονος πληθωρισμός.**

Το γεγονός ότι η ανεργία μειώνεται στο ελάχιστο και ο συντελεστής εργασία σπανίζει, οδηγεί σε μεγάλες αυξήσεις στους μισθούς, με αποτέλεσμα να παρουσιάζονται έντονα πληθωριστικά φαινόμενα.

Γ.) ΚΑΜΨΗ

- **Μείωση των επενδύσεων.**

Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης, όπως αναφέραμε και πιο πάνω, δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία, αφού δε μπορεί να απορροφηθεί, έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων.

- **Εμφάνιση της κυκλικής ανεργίας.**

Φυσικό επακόλουθο της μείωσης των επενδύσεων είναι η εμφάνιση της κυκλικής, όπως αποκαλείται ανεργίας.

- **Πτώση των τιμών των προϊόντων.**

Εξαιτίας της ανεργίας προκύπτει μείωση των μισθών, η συνολική αγοραστική δύναμη της οικονομίας μειώνεται, πράγμα που οδηγεί σε μείωση των τιμών.

Δ.) ΎΦΕΣΗ

- ✓ **Περαιτέρω μείωση των επενδύσεων.**

Εξαιτίας των πιο πάνω εξελίξεων έρχεται η χρονική στιγμή όπου η οικονομία εισέρχεται πλέον και επίσημα στο στάδιο της ύφεσης, πράγμα που οδηγεί σε περαιτέρω συρρίκνωση των επενδύσεων.

- ✓ **Εκτεταμένη ανεργία.**

Η συρρίκνωση των επενδύσεων έχει σαν φυσικό επακόλουθο την αύξηση της ήδη υπάρχουσας ανεργίας.

✓ **Περαιτέρω πτώση των τιμών.**

Η ανεπαρκής ζήτηση αγαθών εξαιτίας της εκτεταμένης ανεργίας οδηγεί σε νέα πτώση των τιμών. Αυτό θα γίνεται μέχρι του σημείου που η συνολική πλέον προσφορά προϊόντων θα έχει μειωθεί τόσο πολύ ώστε να ανατραπεί το ισοζύγιο εις βάρος της προσφοράς και υπέρ της ζήτησης. Η υπερβάλλουσα αυτή σε σχέση με την προσφορά ζήτηση, θα οδηγήσει την οικονομία στην ανάκαμψη έτσι ώστε να ξεκινήσει ένας νέος οικονομικός κύκλος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.α) Η Διεθνής Οικονομική Κρίση

2.α.1) Πως ξεκίνησε η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση το 2007.

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007 είναι μια παγκόσμια κατάσταση ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με γενεσιουργό χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Πρόκειται για ένα "**φαινόμενο ντόμινο**", κατάρρευσης των μεγάλων τραπεζών παγκοσμίως και προσπάθειας τόνωσης της ρευστότητάς τους από τις Κεντρικές Τράπεζες, παράλληλα με την άσκηση κατάλληλης νομισματικής πολιτικής διεθνώς.

Η κρίση αυτή έρχεται μετά από 78 χρόνια από την τελευταία μεγάλη κρίση του 1929, αλλά και παλαιότερες πετρελαϊκές κρίσεις. Χαρακτηριστικά αυτής της γενικευμένης κατάστασης είναι ο κίνδυνος κατάρρευσης τραπεζών από φημολογία, πώληση άλλων σε ιδιαίτερα χαμηλό τίμημα, αλλά κυρίως άσκηση νομισματικής πολιτικής από ΗΠΑ και Ευρωπαϊκή Ένωση, με σκοπό τη διάσωση του χρηματοοικονομικού συστήματος και όχι για διασφάλιση των τιμών, όπως παραδοσιακά οφείλουν να πράττουν. Η σημερινή κρίση ξεκίνησε από την ταυτόχρονη συνύπαρξη των ακόλουθων τριών παραγόντων:

A. Η φούσκα στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ.

Η οποία διευκόλυνε την υπέρ-κατανάλωση (μέσω δανεισμού βασισμένου στην υπεραξία των ακινήτων, το αποκαλούμενο mortgage equity withdrawal), με αποτέλεσμα την υπέρ-θέρμανση της οικονομίας και την αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών, όπως πολλές φορές συμβαίνει σε παρόμοιες κρίσεις. Στη χρονική περίοδο 2000-2006, οι τιμές των κατοικιών αυξήθηκαν πάνω από 100%, αλλά έκτοτε έχουν σταθεροποιηθεί και από το 2007 μειωθεί κατά περίπου 13%, ενώ η πτώση συνεχίζεται.

B. Η ραγδαία εξάπλωση των στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου (subprime).

Από 9% των συνολικών στεγαστικών δανείων το 2003, σε 24% το 2007, δηλαδή μια αχαλίνωτη πιστωτική επέκταση σε κατηγορίες νοικοκυριών που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί. Κύριες αιτίες ανόδου των subprime είναι: η άνοδος των επιτοκίων το διάστημα 5/2004 – 6/2006, όταν το επιτόκιο παρέμβασης της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ (Fed Funds Rate) αναρριχήθηκε από το πολύ χαμηλό ύψος του 1,00% στο 5,25%, με αποτέλεσμα τα νοικοκυριά που είχαν δανειστεί με κυμαινόμενο επιτόκιο, να αντιμετωπίζουν όλο και μεγαλύτερες μηνιαίες δόσεις και πολλά από αυτά να μην μπορούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους. Δεύτερη αιτία υπήρξε η πίεση του ανταγωνισμού, που ώθησε τις τράπεζες να χορηγούν δάνεια σε νοικοκυριά με γνωστό προβληματικό παρελθόν στην αποπληρωμή, έχοντας ως ασφαλιστική δικλείδα τη μελλοντική ανατίμηση της κατοικίας.

Οι τράπεζες αυτές αναλάμβαναν το χρέος με την αρχική τράπεζα, παρέχοντας έτσι δάνεια υψηλού κινδύνου και στηρίζοντας τα νοικοκυριά με χαμηλά ή και μηδενικά επιτόκια για ένα μικρό αρχικό χρονικό διάστημα. Τρίτη αιτία ήταν η δυνατότητα μεταφοράς του υψηλού πιστωτικού κινδύνου εκτός ισολογισμού, σε τρίτους επενδυτές, μέσω τιτλοποιήσεων, γεγονός που έκανε τις τράπεζες αδιάστακτες στη χορήγηση δανείων υψηλού πιστωτικού κινδύνου. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια με μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας, ενώ διευκόλυναν τα νοικοκυριά με ελκυστικά χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως θα αναπροσαρμοζόταν στη συνέχεια. Πολλές φορές οι τράπεζες αναλάμβαναν να πληρώσουν το δάνειο του νοικοκυριού από άλλη τράπεζα, επειδή το νοικοκυριό είχε πρόβλημα αποπληρωμής! Και είχε πρόβλημα αποπληρωμής, καθώς με την άνοδο των επιτοκίων της περιόδου 5/2004 - 6/2006, οι μηνιαίες δόσεις αυξάνονταν. Η έντονη αναζήτηση νέων πελατών από τις τράπεζες, φαίνεται και από το γεγονός ότι τα περιθώρια επιτοκίων για τα μη φερέγγυα νοικοκυριά διαρκώς μειώνονταν.

Γ. Η μεταφορά του ρίσκου από τους ισολογισμούς των τραπεζών στο κοινό και τους επενδυτές μέσω τιτλοποιήσεων.

Πολλοί από τους οποίους αγνοούσαν το ύψος του κινδύνου και υπήρξαν επιρρεπείς στις τότε υψηλές αποδόσεις. Η μεταφορά αυτή του ρίσκου επέτρεπε στις τράπεζες να δανείζουν άφοβα σε μη φερέγγυους δανειολήπτες και στη συνέχεια να αποκτούν ρευστότητα για επιπλέον δανειοδοτήσεις, χωρίς να χρειάζεται να βρουν νέους καταθέτες. Οι τιτλοποιήσεις έγιναν μηχανές παραγωγής χρήματος! Μάλιστα, όλο και μεγαλύτερα ποσοστά των στεγαστικών δανείων άρχισαν να διεκπεραιώνονται μέσω τιτλοποιήσεων από μη παραδοσιακούς οργανισμούς, οι οποίοι δεν είχαν την εγγύηση του αμερικανικού δημοσίου (30% το 2002, 54% το 2006).

Οι τιτλοποιήσεις έδωσαν τη δυνατότητα στις τράπεζες να ξεφορτώνονται το ρίσκο και να αποκτούν ρευστότητα για νέα δάνεια. Οι τράπεζες παίζουν πλέον απλό διαμεσολαβητικό ρόλο στα στεγαστικά δάνεια, ενώ με τις τιτλοποιήσεις προάγουν αυτόνομα την πιστωτική επέκταση και αυξάνουν την ποσότητα χρήματος στην οικονομία. Οι τιτλοποιήσεις παράγουν οικονομική αξία, αφού προσφέρουν το ύψος εκείνο του ρίσκου που ο κάθε επενδυτής επιθυμεί να απορροφήσει. Οι τιτλοποιήσεις δεν είναι κάτι νέο στην αμερικανική αγορά, έχουν ξεκινήσει από το 1939 στις ΗΠΑ στην προσπάθεια της αμερικανικής κυβέρνησης να πριμοδοτήσει την ιδιοκατοίκηση, διευκολύνοντας τη χρηματοδότηση των στεγαστικών δανείων.

2.α.2) Οι λόγοι για τους οποίους η κρίση επεκτάθηκε σε μεγάλο βαθμό.

- Τα σύνθετα αυτά ομόλογα ήταν διασκορπισμένα σε όλο το χρηματοοικονομικό σύστημα, στα hedge funds, στις ασφαλιστικές εταιρείες, στις επενδυτικές τράπεζες εντός και εκτός των ΗΠΑ. Μάλιστα φαίνεται ότι οι φορείς αυτοί παρακρατούσαν και το τμήμα του τίτλου με το μεγαλύτερο ρίσκο, το αποκαλούμενο equity portion, προφανώς για να απολαμβάνουν τις υψηλότερες αποδόσεις.
- Τα σύνθετα ή δομημένα ομόλογα ήταν τόσο πολύπλοκα ώστε στην περίπτωση χρεοκοπίας, κανείς δεν γνώριζε με σαφήνεια την ακριβή κατανομή των απωλειών. Κατά συνέπεια υπήρχε δισταγμός στο δανεισμό αντισυμβαλλομένων τραπεζών, ιδιαίτερα για μακρά χρονικά διαστήματα επειδή υπήρχε έλλειμμα πληροφορίας

για την έκθεσή του στα ομόλογα αυτά. Η ρευστότητα στη διαπραγματευτική αγορά περιορίστηκε και σχεδόν μηδενίστηκε. Η έλλειψη ρευστότητας οδήγησε τις κεντρικές τράπεζες σε παρεμβάσεις παροχής ρευστότητας.

- Οι τίτλοι αυτοί χρησιμοποιούνταν και ως ενέχυρο για περαιτέρω δανεισμό. Όταν η αξία του ενέχυρου μειώνεται, ο δανειζόμενος καλείται να αναπληρώσει την απώλεια (margin call) με την καταβολή μετρητών. Εμφανίστηκε έντονη η ανάγκη μετρητών, ιδιαίτερα επειδή οι παραπάνω χρηματοοικονομικοί ενδιάμεσοι είχαν υψηλούς συντελεστές μόχλευσης. Η έλλειψη μετρητού οδηγεί στην αναγκαστική πώληση των θέσεων των επενδυτών, γεγονός που πιέζει τις τιμές προς τα κάτω. Ορισμένοι οργανισμοί εμφάνισαν και θέματα όχι απλώς ρευστότητας, αλλά και φερεγγυότητας, π.χ. Bear-Stearns.
- Στη συνέχεια, οι αξιολογικοί οίκοι αισθάνθηκαν την πίεση για την αστοχία τους στις προηγούμενες αξιολογήσεις, και έγιναν ελαφρώς αυστηρότεροι, υποβαθμίζοντας ορισμένα προϊόντα και επιτείνοντας την πτώση των τιμών.
- Τα διεθνή λογιστικά πρότυπα επιβάλλουν στις τράπεζες την αποτίμηση του ισολογισμού τους με τιμές αγοράς, γεγονός που επιδεινώνει την εικόνα τους προς τους επενδυτές και οδηγεί σε περαιτέρω πωλήσεις των μετοχών τους.

2.β) Ελληνική κρίση χρέους

Στα μέσα του 2010, και μετά τις αποκαλύψεις ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας έκλεισε για το 2009 σε επίπεδα πολύ πάνω από αυτά που θα καθιστούσαν το δημόσιο χρέος βιώσιμο, η ελληνική κυβέρνηση αδυνατούσε να δανειστεί με λογικά επιτόκια από τις αγορές για τη χρηματοδότηση του τρέχοντος δημοσιονομικού ελλείμματος και την αναχρηματοδότηση του χρέους. Αποτέλεσμα ήταν ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας και στάσης πληρωμών του Ελληνικού Δημοσίου. Η προσπάθεια της κυβέρνησης να ανακτήσει την αξιοπιστία της χώρας στις διεθνείς αγορές και να

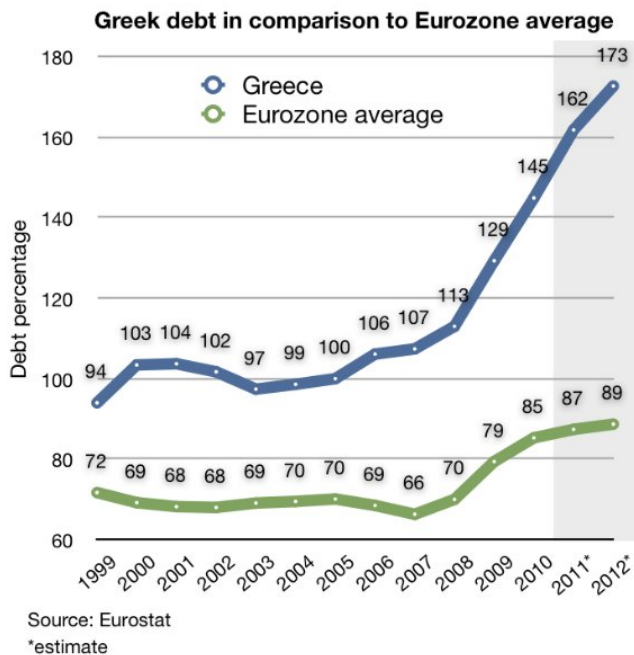
πετύχει μείωση των επιτοκίων οδήγησε σε λήψη μέτρων μείωσης των δαπανών, τα οποία δεν κατάφεραν να ανατρέψουν το αρνητικό κλίμα. Κατόπιν αυτών η Ελλάδα κατέφυγε στη βοήθεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, που συγκρότησαν από κοινού μηχανισμό βοήθειας για την Ελλάδα. Η ανακοίνωση της προσφυγής στον μηχανισμό στήριξης έγινε στις 23 Απριλίου 2010. Η χρηματοδότηση από τον μηχανισμό στήριξης έγινε υπό τους όρους ότι η Ελλάδα θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής προσαρμογής και, ειδικότερα, υπό τους όρους ότι θα λάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης. Με τη χρηματοδότηση από το μηχανισμό αποφεύχθηκε ο άμεσος κίνδυνος χρεοκοπίας της Ελλάδας, που θα είχε πιθανές ανεξέλεγκτες συνέπειες και για όλη τη ζώνη του ευρώ. Τα πρώτα μέτρα ανακοινώθηκαν από τον πρωθυπουργό την Κυριακή 2 Μαΐου 2010. Η Ελληνική οικονομία συνέχισε να βρίσκεται σε κατάσταση δημοσιονομικής ανισορροπίας και το επόμενο διάστημα με αποτέλεσμα ένα χρόνο μετά, τον Ιούνιο του 2011, η κυβέρνηση να καταφύγει στην ψήφιση του μεσοπρόθεσμου προγράμματος, που περιλάμβανε νέα μέτρα λιτότητας και περικοπές. Επίσης τέθηκε θέμα αξιοποίησης της δημόσιας περιουσίας και αναδιάρθρωσης ή «κουρέματος» του χρέους με σκοπό τη μακροπρόθεσμη μείωση του χρέους σε βιώσιμα επίπεδα.

2.γ) Αίτια της κρίσης χρέους

Η περίοδος μετά το 1974 υπήρξε περίοδος μεγάλου δανεισμού για την Ελλάδα με συνέπεια τη γρήγορη διόγκωση του χρέους. Μεταξύ του 1980 και 1993 το χρέος εκτινάχτηκε από 28,6% σε 111,6% του ΑΕΠ. Το έλλειμμα την ίδια περίοδο ήταν επίσης υψηλό. Μετά το 1993 η οικονομία μπήκε σε έναν πιο ομαλό δρόμο με στόχο να ικανοποιήσει τα κριτήρια σύγκλισης της συνθήκης του Μάαστριχτ. Χάρη στην επίτευξη υψηλότερων ρυθμών ανάπτυξης και αποκρατικοποιήσεων το χρέος άρχισε να μειώνεται ελαφρά ως ποσοστό του ΑΕΠ και το έλλειμμα έπεσε μέχρι το 1999 κάτω από 3%, πετυχαίνοντας τελικά η Ελλάδα να γίνει μέλος της ΟΝΕ. Αργότερα αποκαλύφθηκε πως οι σχετικά υψηλές επιδόσεις που παρουσιάζονταν αυτή την περίοδο οφείλονταν σε αποκρύψεις ελλειμμάτων και δανείων, πρακτική που

ονομάστηκε δημιουργική λογιστική, στην υλοποίηση της οποίας βοήθησε και η τράπεζα επενδύσεων Goldman Sachs. Το φθινόπωρο του 2004, ο τότε υπουργός οικονομικών Γιώργος Αλογοσκούφης προχώρησε σε οικονομική απογραφή κατόπιν πίεσης από την Eurostat. Η απογραφή αποκάλυψε αποκρύψεις δαπανών της προηγούμενης κυβέρνησης με αποτέλεσμα να αναθεωρηθούν τα ελλείμματα των προηγούμενων ετών προς τα πάνω. Το γεγονός αυτό οδήγησε σε μείωση της αξιοπιστίας της χώρας και σε τριετή επιτήρηση από την Ε.Ε..

Την ίδια χρονιά η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση παλαιότερων ελλειμμάτων της Ελλάδας, από τα οποία προέκυπε ότι η Ελλάδα δεν ικανοποιούσε ποτέ τα κριτήρια

σύγκλισης του Μάαστριχτ αφού ακόμα και την κρίσιμη χρονιά του 1999 εξακολουθούσε να έχει έλλειμμα πάνω από 3% .

Η πορεία του χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ την περίοδο 1999-2010

Την τριετία 2004-2007 το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ μειώνεται ενώ σημειώνονται υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης με το εθνικό εισόδημα να αυξάνεται κατά 12-15 δις. τον χρόνο. Από το φθινόπωρο του 2008 όμως, λόγω της παγκόσμιας

οικονομικής κρίσης που ξέσπασε τότε, η ελληνική οικονομία εκτροχιάζεται και το έλλειμμα άλλα και το χρέος αρχίζουν να αυξάνονται με γρήγορους ρυθμούς.

Τον Νοέμβριο του 2010 η Eurostat προχώρησε σε αναθεώρηση των ελληνικών ελλειμμάτων των τελευταίων ετών. Σύμφωνα με τα στοιχεία αυτά το έλλειμμα του 2006 τοποθετήθηκε στο 5,7% του ΑΕΠ (12,1 δις. ευρώ), του 2007 στο 6,4% του ΑΕΠ (14,4 δις. ευρώ), του 2008 στο 9,4% του ΑΕΠ (22,3 δις ευρώ) και του 2009 στο 15,4% του ΑΕΠ (36,1 δις. ευρώ). Αντίστοιχα αναθεωρήθηκε προς τα πάνω και το

χρέος, με το χρέος του 2009 να αναθεωρείται στο 126,8% του ΑΕΠ που αντιστοιχεί σε 298 δις Ευρώ.

2.δ) Το χρονολόγιο Της Ελληνικής κρίσης

Παρακάτω παραθέτουμε την πορεία της Ελληνικής κρίσης:

2 Σεπτεμβρίου 2009

Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας Κ. Καραμανλής εξαγγέλλει πρόωρες εκλογές για τις 4 Οκτωβρίου 2009.

4 Οκτωβρίου 2009

Διεξάγονται οι εκλογές, τις οποίες κερδίζει το ΠΑΣΟΚ με ποσοστό 43,92% εξασφαλίζοντας 160 έδρες στη νέα βουλή.

7 Οκτωβρίου 2009

Ανακοινώνονται οι υπουργοί της νέας κυβέρνησης. Υπουργός οικονομικών αναλαμβάνει ο Γιώργος Παπακωνσταντίνου.

20 Οκτωβρίου 2009

Ο υπουργός οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου ανακοινώνει στο ECOFIN ότι το έλλειμμα για το 2009 θα κυμανθεί, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στο 12,5% αντί του 6% που το υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση.

22 Οκτωβρίου 2009

Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο Α στο Α-.

20 Νοεμβρίου 2009

Κατατέθηκε στη βουλή ο προϋπολογισμός για το 2010.

30 Νοεμβρίου 2009

Ο Αντώνης Σαμαράς εκλέγεται νέος πρόεδρος της Νέας Δημοκρατίας.

8 Δεκεμβρίου 2009

Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο Α- στο BBB+.

16 Δεκεμβρίου 2009

Ο οίκος αξιολόγησης Standard and Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A- στο BBB+.

23 Δεκεμβρίου 2009

Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A1 στο A2.

24 Δεκεμβρίου 2009

Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2010.

8 Ιανουαρίου 2010

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκδίδει έκθεση σχετικά με τα Στατιστικά Στοιχεία του Χρέους και του Ελλείματος της Ελληνικής Κυβέρνησης, στην οποία επισημαίνονται προβλήματα «σκόπιμης εσφαλμένης αναφοράς δεδομένων» και διατυπώνει επιπλέον αμφιβολίες για την ακρίβεια των στοιχείων πέραν της τελευταίας αναθεώρησης της 20 Οκτωβρίου 2009.

21 Ιανουαρίου 2010

Το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 300 μονάδες.

26 Ιανουαρίου 2010

Διεξάγεται το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ στο Νταβός. Ο Έλληνας πρωθυπουργός δέχεται πιέσεις για λήψη μέτρων.

9 Φεβρουαρίου 2010

Ανακοινώνεται το πρώτο πακέτο μέτρων που αφορά τον δημόσιο τομέα.

10 Φεβρουαρίου 2010

Μεγάλη απεργία της ΑΔΕΔΥ.

3 Μαρτίου 2010

Ανακοινώνεται δεύτερο μεγαλύτερο πακέτο οικονομικών μέτρων.

5 Μαρτίου 2010

Πραγματοποιείται μεγάλη απεργιακή συγκέντρωση στην Αθήνα.

9 Απριλίου 2010

Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BBB+ στο BBB-.

22 Απριλίου 2010

Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο A2 στο A3.

23 Απριλίου 2010

Η Ελλάδα προσφεύγει στον μηχανισμό στήριξης που συγκροτούν από κοινού το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.

27 Απριλίου 2010

Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BBB+ στο BB+.

28 Απριλίου 2010

Το spread των 10ετών ομολόγων ξεπέρασε τις 1000 μονάδες.

2 Μαΐου 2010

Ανακοινώθηκαν τα μέτρα σκληρής λιτότητας που επέβαλε στην Ελλάδα η τρόικα ΔΝΤ, ΕΕ και ΕΚΤ.

5 Μαΐου 2010

Κηρύσσεται πανελλαδική 24ωρη απεργία. Πραγματοποιείται ογκώδης πορεία στην Αθήνα που αμαυρώνεται από τον θάνατο τριών εργαζομένων στο υποκατάστημα της τράπεζας Marfin, στην οδό Σταδίου.

6 Μαΐου 2010

Ψηφίστηκε από τη βουλή το μνημόνιο που υπέγραψε η κυβέρνηση με την Ε.Ε. και το ΔΝΤ για τα μέτρα που θα ληφθούν, προκειμένου να ενεργοποιηθεί ο μηχανισμός στήριξης. Υπερψηφίστηκε από τους βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, του ΛΑΟΣ και τη

βουλευτή της ΝΔ Ντόρα Μπακογιάννη. Από την πλευρά του ΠΑΣΟΚ διαφοροποιήθηκαν τρεις βουλευτές (Γιάννης Δημαράς, Σοφία Σακοράφα και Βασίλης Οικονόμου) οι οποίοι διεγράφησαν από την κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος που απέμεινε πλέον με 157 βουλευτές.

8 Μαΐου 2010

Υπογράφηκε η Δανειακή σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και κρατών μελών της ΕΕ.

10 Μαΐου 2010

Υπογράφηκε η αντίστοιχη σύμβαση μεταξύ Ελλάδας και ΔΝΤ.

14 Ιουνίου 2010

Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τέσσερις βαθμίδες από το επίπεδο A3 σε Ba1.

18 Νοεμβρίου 2010

Κατατέθηκε στη βουλή ο προϋπολογισμός για το 2011.

9 Δεκεμβρίου 2010

Κατατέθηκε στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για τα εργασιακά και τις ΔΕΚΟ.

15 Δεκεμβρίου 2010

Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο για τα εργασιακά και τις ΔΕΚΟ. Διαφοροποιήθηκε ο βουλευτής Βαγγέλης Παπαχρήστος, ο οποίος διεγράφη από την κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ, η οποία απέμεινε πλέον με 156 βουλευτές.

23 Δεκεμβρίου 2010

Ψηφίστηκε ο προϋπολογισμός για το 2011.

14 Ιανουαρίου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BBB- στο BB+.

7 Μαρτίου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο Ba1 στο B1.

12 Μαρτίου 2011

Απόφαση συνόδου κορυφής της ΕΕ για επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής του δανείου του Μαΐου 2010, κατά 7,5 χρόνια και μείωση επιτοκίου κατά 1%.

29 Μαρτίου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB+ στο BB-.

9 Μαΐου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB+ στο B.

20 Μαΐου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB+ στο B+.

25 Μαΐου 2011

Πρώτη συγκέντρωση των «αγανακτισμένων» στην Ελλάδα.

1 Ιουνίου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο B1 στο Caa1.

3 Ιουνίου 2011

Ο κινεζικός οίκος αξιολόγησης Dagong υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο BB στο CCC.

9 Ιουνίου 2011

Κατατέθηκε στη βουλή το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα δημοσιονομικής στρατηγικής 2011-2014.

15 Ιουνίου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο Β στο CCC. Την ίδια μέρα ανεξαρτητοποιήθηκε ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Γιώργος Λιάνης. Η κοινοβουλευτική ομάδα του κυβερνώντος κόμματος απέμεινε με 155 βουλευτές.

16 Ιουνίου 2011

Ξεκίνησε η συζήτηση στη βουλή για το μεσοπρόθεσμο. Την ίδια στιγμή πραγματοποιείται ογκώδης διαδήλωση πολιτών έξω από τη βουλή.

Παραιτήθηκαν δύο βουλευτές του ΠΑΣΟΚ, οι Γιώργος Φλωρίδης και Έκτορας Νασιώκας. Την ίδια μέρα 21 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ζήτησαν σύγκληση της κοινοβουλευτικής ομάδας του κόμματος, η οποία κατέληξε σε απόφαση για ανασχηματισμό.

17 Ιουνίου 2011

Ανακοινώνεται ο ανασχηματισμός. Νέος υπουργός οικονομικών αναλαμβάνει ο Ευάγγελος Βενιζέλος.

28 Ιουνίου 2011

Πραγματοποιούνται ογκώδεις διαδηλώσεις έξω από τη βουλή που αντιμετωπίζονται βίαια από την αστυνομία που εφαρμόζει άγρια καταστολή.

29 Ιουνίου 2011

Ψηφίστηκε το μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα με 155 ψήφους υπέρ (154 ψήφοι από το ΠΑΣΟΚ και 1 από την ΝΔ).

Απ' την πλευρά του ΠΑΣΟΚ το κατανήφισε ο βουλευτής Παναγιώτης Κουρουμπλής ο οποίος διεγράφη, με αποτέλεσμα η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ να απομείνει με 154 βουλευτές. Ογκώδεις διαδηλώσεις πραγματοποιούνται για δεύτερη μέρα έξω από τη βουλή που διαλύονται βίαια από ισχυρές αστυνομικές δυνάμεις.

13 Ιουλίου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο B+ στο CCC.

20 Ιουλίου 2011

Ανακοινώθηκαν οι 27 οργανισμοί του δημοσίου που θα κλείσουν ή θα συγχωνευτούν μέχρι τις 5 Αυγούστου.

21 Ιουλίου 2011

Η σύνοδος κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατέληξε σε συμφωνία νέας δανειοδότησης της Ελλάδας, ύψους 158 δις Ευρώ.

25 Ιουλίου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Moody's υποβάθμισε την Ελλάδα κατά τρεις βαθμίδες από το επίπεδο Caa1 στο Ca θέτοντας την Ελλάδα στο τελευταίο σκαλί της διεθνούς λίστας αξιολογήσεων.

27 Ιουλίου 2011

Ο οίκος αξιολόγησης Standard & Poor's υποβάθμισε την Ελλάδα από το επίπεδο CCC στο CC θέτοντας την Ελλάδα στο τελευταίο σκαλί της διεθνούς λίστας αξιολογήσεων.

8 Αυγούστου 2011

Ο Γενικός δείκτης του Χρηματιστηρίου Αθηνών πέφτει κάτω από τις 1.000 μονάδες, για πρώτη φορά από τις 7 Ιανουαρίου του 1997.

17 Αυγούστου 2011

Η Ελλάδα προχωρά σε διμερή συμφωνία με την Φινλανδία, παρέχοντάς της εγγυήσεις για να συμμετάσχει στο δεύτερο δάνειο της Ελλάδας.

25 Αυγούστου 2011

Παραιτήθηκε ο αναπληρωτής υπουργός Ανάπτυξης Χάρης Παμπούκης.

2 Σεπτεμβρίου 2011

Αποχώρησε αιφνιδιαστικά το κλιμάκιο της τρόικας μετά τη διαφωνία του με τον υπουργό οικονομικών για την κάλυψη της απόκλισης στα δημοσιονομικά.

6 Σεπτεμβρίου 2011

Ο υπουργός οικονομικών Ευάγγελος Βενιζέλος ανακοινώνει νέα έκτακτα συμπληρωματικά μέτρα.

10 Σεπτεμβρίου 2011

Πραγματοποιείται η ομιλία του πρωθυπουργού στη ΔΕΘ σε κλίμα έντονων κινητοποιήσεων και αποδοκιμασιών.

11 Σεπτεμβρίου 2011

Ο υπουργός οικονομικών Ευάγγελος Βενιζέλος ανακοίνωσε την επιβολή του ειδικού τέλους ακινήτων που θα καταβάλλεται μέσω λογαριασμού της ΔΕΗ.

14 Σεπτεμβρίου 2011

Κατατίθεται το τελικό σχέδιο για το ειδικό τέλος ακινήτων. Η επιβάρυνση ανά τετραγωνικό μέτρο είναι έως και διπλάσια απ' αυτή που είχε ανακοινωθεί αρχικά. Σε οργανωμένη άρνηση πληρωμής των έκτακτων φόρων καλούν τους πολίτες τα κόμματα της αριστεράς.

21 Σεπτεμβρίου 2011

Ανακοινώθηκε η νέα μείωση του αφορολόγητου ορίου στις 5.000 Ευρώ. Επίσης ανακοινώθηκαν περικοπές σε συντάξεις κατά 20% για το ποσό που υπερβαίνει τα 1.200 Ευρώ.

1 Οκτωβρίου 2011

Εγκρίθηκαν οι τελικές ρυθμίσεις για την εργασιακή εφεδρεία από το υπουργικό συμβούλιο του ΠΑΣΟΚ.

5 Οκτωβρίου 2011

Μεγάλη απεργία της ΑΔΕΔΥ. Πραγματοποιούνται πορείες στην Αθήνα και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας.

6 Οκτωβρίου 2011

Κατατίθεται στη βουλή το πολυνομοσχέδιο για το νέο βαθμολόγιο-μισθολόγιο του δημοσίου, τις μειώσεις σε κύριες και επικουρικές συντάξεις, τις μειώσεις στο εφάπαξ, την νέα φορολογική κλίμακα και τις αλλαγές στα εργασιακά.

11 Οκτωβρίου 2011

Ανακοινώνεται ότι κρατικοποιήθηκε η ελληνική τράπεζα Proton Bank, καθώς αιτήθηκε κεφαλαιακή ενίσχυση από το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Η απόφαση πάρθηκε από τον Υπουργό Οικονομικών έπειτα από απαίτηση της Τράπεζας της Ελλάδος. Ουσιαστικά πρόκειται για την πρώτη κρατικοποίηση που προέκυψε κατά την διάρκεια της κρίσης χρέους.

17 Οκτωβρίου 2011

Παραιτήθηκε ο βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Θωμάς Ρομπόπουλος, ο οποίος έγινε ο τρίτος κατά σειρά βουλευτής του κυβερνώντος κόμματος που παραιτήθηκε από την βουλευτική του έδρα.

19 Οκτωβρίου 2011

Γενική απεργία με καθολική συμμετοχή. Πραγματοποιήθηκε μεγαλειώδης διαδήλωση στο σύνταγμα

20 Οκτωβρίου 2011

Ψηφίστηκε το πολυνομοσχέδιο από την κυβερνητική πλειοψηφία, με εξαίρεση το άρθρο 37 που καταψηφίστηκε από την βουλευτή του κυβερνώντος κόμματος Λούκα Κατσέλη, η οποία στη συνέχεια διεγράφη, με αποτέλεσμα η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ να απομείνει με 153 βουλευτές. Έξω από τη βουλή πραγματοποιήθηκε μεγάλη διαδήλωση που σημαδεύτηκε από σοβαρά επεισόδια που ξεκίνησαν όταν ομάδα κουκουλοφόρων επιτέθηκε κατά διαδηλωτών του ΠΑΜΕ. Η διαδήλωση σκιάστηκε από τον θάνατο ενός διαδηλωτή του ΠΑΜΕ, ο οποίος σύμφωνα με την πρώτη ιατροδικαστική εξέταση, υπέστη έμφραγμα.

27 Οκτωβρίου 2011

Απόφαση συνόδου κορυφής της ΕΕ για κούρεμα του ελληνικού χρέους κατά 50%.

28 Οκτωβρίου 2011

Οι εορτασμοί της επετείου της 28ης Οκτωβρίου μετατρέπονται σε πανελλήνια διαδήλωση κατά της κυβερνητικής πολιτικής.

31 Οκτωβρίου 2011

Ο πρωθυπουργός ανακοινώνει την απόφασή του για διεξαγωγή δημοψηφίσματος με θέμα την νέα δανειακή σύμβαση.

1 Νοεμβρίου 2011

Ανεξαρτητοποιήθηκε η βουλευτής του ΠΑΣΟΚ Μιλένα Αποστολάκη, εκφράζοντας την διαφωνία της στην απόφαση του πρωθυπουργού για το δημοψήφισμα.

2 Νοεμβρίου 2011

Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έλαβε ψήφο εμπιστοσύνης στη βουλή με 153 ψήφους υπέρ

6 Νοεμβρίου 2011.

Στη συνάντησή στο προεδρικό μέγαρο μεταξύ των Γεώργιου Παπανδρέου, Αντώνη Σαμαρά και Κάρολου Παπούλια υπήρξε καταρχήν συμφωνία για κυβέρνηση συνεργασίας.

10 Νοεμβρίου 2011

Ολοκληρώθηκαν οι διεργασίες μεταξύ των κομματικών επιτελείων του ΠΑΣΟΚ, της ΝΔ και του ΛΑΟΣ. Νέος πρωθυπουργός επιλέχτηκε ο Λουκάς Παπαδήμος.

11 Νοεμβρίου 2011

Ορκίστηκε η νέα κυβέρνηση του Λουκά Παπαδήμου.

24 Ιανουαρίου 2012

Διεξάγεται στη βουλή η ψηφοφορία για το πολυνομοσχέδιο του Υπουργείου Οικονομικών. Πολλά άρθρα καταψηφίζονται από βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ενώ η διάταξη που αφορούσε την απελευθέρωση του ωραρίου των φαρμακείων καταψηφίστηκε και από βουλευτές των υπολοίπων κομμάτων της συγκυβέρνησης.

09 Φεβρουαρίου 2012

Κατέληξαν σε συμφωνία οι πολυήμερες συζητήσεις των αρχηγών των κομμάτων της συγκυβέρνησης, για το πακέτο μέτρων που απαιτεί η τρόικα, προκειμένου να

προχωρήσει το νέο δανειακό πακέτο και το PSI. Παραιτήθηκε ο υφυπουργός εργασίας Γ. Κουτσούκος.

10 Φεβρουαρίου 2012

Παραιτήθηκε η αναπληρώτρια υπουργός Εξωτερικών Μαριλίζα Ξενογιαννακοπούλου. Επίσης υπέβαλαν τις παραιτήσεις του οι υπουργοί του ΛΑΟΣ που συμμετείχαν στην συγκυβέρνηση. Παραιτήθηκε από τη βουλευτική του έδρα ο ο βουλευτής Αρτας του ΠΑΣΟΚ Παύλος Στασινός.

11 Φεβρουαρίου 2012

Παραιτήθηκαν οι βουλευτές του ΠΑΣΟΚ Π. Ζούνη και Δ. Βαρβαρίγος

12 Φεβρουαρίου 2012

Η Βουλή συζήτησε την πρόταση νόμου για τη συμφωνία του 2ου Μνημονίου («Έγκριση των Σχεδίων Συμβάσεων Χρηματοδοτικής Διευκόλυνσης μεταξύ του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (Ε.Τ.Χ.Σ.), της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Τράπεζας της Ελλάδος, του Σχεδίου του Μνημονίου Συνεννόησης μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Τράπεζας της Ελλάδος και άλλες επείγουσες διατάξεις για τη μείωση του δημοσίου χρέους και τη διάσωση της εθνικής οικονομίας») που υπέβαλε η κυβέρνηση Παπαδήμου. Η πρόταση υπερψηφίστηκε τις πρώτες πρωινές ώρες της 13ης Φεβρουαρίου από 199 βουλευτές.

13 Φεβρουαρίου 2012

Μετά την ολοκλήρωση της ψηφοφορίας για τα νέα μέτρα που ολοκληρώθηκε τα μεσάνυχτα της Κυριακής 12 Φεβρουαρίου, διεγράφησαν 22 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ ,21 της Νέας Δημοκρατίας και 2 του ΛΑΟΣ που διαφοροποιήθηκαν από την απόφαση του κόμματός τους. Ακολούθησαν οι παραιτήσεις των βουλευτών του ΠΑΣΟΚ Μ. Τσόκλη και Α. Λαφαζάνη (13-02) από τις βουλευτικές τους έδρες, Την προηγούμενη μέρα είχε προηγηθεί η παραίτηση του βουλευτή της ΝΔ, Ν. Λέγκα (12-02).

Στο επόμενο κεφάλαιο θα παραθέσουμε και θα αναλύσουμε τους όρους της Δανειακής σύμβασης, το Μνημόνιο 1 και το Μεσοπρόθεσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΤΟ ΜΝΗΜΟΝΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

3.α) Εισαγωγή

Η ελληνική οικονομία εισήλθε σε τροχιά ύφεσης το 2009, ως αποτέλεσμα της εξάντλησης της δυναμικής των εγχώριων παραγόντων που τροφοδοτούσαν την ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια και της επιδείνωσης του διεθνούς μακροοικονομικού περιβάλλοντος. Ταυτόχρονα, την τελευταία τριετία, επεκτατικές δημοσιονομικές πολιτικές και ιδιαίτερα η υπερβολική αύξηση των δαπανών του Δημόσιου τομέα, είχαν ως αποτέλεσμα το δημοσιονομικό εκτροχιασμό της χώρας. Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση, η οποία αφενός οδήγησε σε περιορισμό της ρευστότητας και αφετέρου φώτισε κάθε προβληματική πλευρά της παγκόσμιας οικονομίας, εξάλειψε τη δυνατότητα της χώρας να χρηματοδοτεί με φθηνούς πόρους το υφιστάμενο αναπτυξιακό πρότυπο, με την υπερβολική εξάρτησή του από την κατανάλωση. Το ελληνικό πολιτικό και οικονομικό σύστημα, αλλά και η ελληνική κοινωνία, ήλθαν έτσι ξαφνικά αντιμέτωποι με το κόστος των επιλογών τους, που συνοψίζονται στην επικράτηση αξιών και νοοτροπίας εύκολου πλουτισμού, καταναλωτισμού, επιλεκτικής εφαρμογής νόμων και θεσμών, συνδιαλλαγής και πελατειακών σχέσεων, καθώς και στην αλόγιστη επέκταση του δημόσιου τομέα, η οποία διευκόλυνε και στήριξε όλα τα προηγούμενα.

Η πολύπλευρη επομένως κρίση στην οποία βρίσκεται η ελληνική οικονομία, δεν είναι απλώς μια οικονομική κρίση ή κρίση ρευστότητας, αλλά αφορά συνολικά το σύστημα αξιών και αντιλήψεων της ελληνικής κοινωνίας και το πρότυπο ανάπτυξης που υιοθετήθηκε. Η κρίση είναι το αναπόφευκτο αποτέλεσμα μιας μακράς περιόδου διαρθρωτικών αδυναμιών και συστημικών υστερήσεων, οι οποίες δεν αντιμετωπίστηκαν όταν οι εξελίξεις στη διεθνή και την ελληνική οικονομία ήταν ευνοϊκές και το κόστος των προσαρμογών σημαντικά μικρότερο.

Στις **3 Μαΐου 2010** η Ελλάδα αιτήθηκε €80δισ από τις υπόλοιπες (15) χώρες του Ευρώ και €30δισ από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Την αίτηση συνόδευαν 3 συνημμένα μνημόνια:

1. "Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής" (ΜΟΧΠ),
2. "Τεχνικό Μνημόνιο Συνεννόησης" (ΤΜΣ) και
3. "Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής" (ΣΠΟΠ).

Υπογράφοντες για την ελληνική πλευρά είναι ο Υπουργός Οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου και ο Πρόεδρος της Τράπεζας της Ελλάδος Γεώργιος Προβόπουλος. Στις 8 Μαΐου 2010 εγκρίθηκε "Σύμβαση Δανειακής Διευκόλυνσης" ("Loan Facility Agreement") με τις χώρες του Ευρώ και "Διακανονισμός Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας" ("Stand-by Agreement") με το ΔΝΤ. Το σύνολο αυτών των συμφωνιών ονομάζεται συχνά για συντομία "Μνημόνιο".

Στη συνέχεια σχηματίστηκε ομάδα εκπροσώπων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (ΕΕ), της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ) και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), γνωστή και ως "Τρόικα", η οποία ανά τρίμηνο αξιολογεί την πρόοδο του προγράμματος εφαρμογής των όρων του "Μνημονίου" (ΜΟΧΠ και ΣΠΟΠ) και αποφασίζει για την εκταμίευση της αντίστοιχης δόσης του δανείου.

Παρά τις σαφείς προειδοποιήσεις από πλείστες όσες πλευρές ότι η πορεία που ακολουθούσαμε θα οδηγούσε με βεβαιότητα σε αδιέξοδο, οι κυβερνήσεις των τελευταίων ετών αν και αναγνώριζαν στη ρητορική τους τη σοβαρότητα του προβλήματος, όχι μόνο επέδειξαν διστακτικότητα στην εφαρμογή ενός προγράμματος ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας, αλλά συνέχισαν πολιτικές που επέτειναν περαιτέρω το πρόβλημα. Το πολιτικό κόστος ή/και η αδυναμία διαβούλευσης με τις «θιγόμενες» ομάδες συμφερόντων για εξεύρεση της χρυσής τομής σε διάφορα πεδία πολιτικής, καθυστέρησαν ή ακύρωσαν τις σχετικές μεταρρυθμίσεις. Ως αποτέλεσμα, τα προβλήματα σήμερα έχουν λάβει εκρηκτικές διαστάσεις και απειλούν άμεσα την ελληνική οικονομία αλλά και την κοινωνική συνοχή. Οι διαρθρωτικές καχεξίες δεν επιδέχονται πλέον ευκαιριακή αντιμετώπιση ή αναβολή. Η προώθηση μεταρρυθμίσεων είναι αναγκαία για τη στήριξη της αναπτυξιακής οικονομικής πολιτικής, διευκολύνοντας έτσι και το δύσκολο εγχείρημα της δημοσιονομικής προσαρμογής.

3.β) Η αναγκαιότητα του μνημονίου

Η διεθνής οικονομική και χρηματοπιστωτική κρίση έφερε στο προσκήνιο τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας, η οξύτητα των οποίων κλόνισε την εμπιστοσύνη των διεθνών αγορών, οδηγώντας σε συνεχείς υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας και σε αύξηση των επιτοκίων δανεισμού. Η κρίση κορυφώθηκε στα τέλη Απριλίου φέτος, όταν η Ελλάδα πρακτικά δεν είχε πλέον πρόσβαση στις αγορές, αδυνατώντας έτσι να αναχρηματοδοτήσει το χρέος της. Οι τεχνικές πλευρές της κρίσης, και ως ένα βαθμό οι αιτίες που κλόνισαν την εμπιστοσύνη των αγορών, μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα και χρέος ως αποτέλεσμα της ταχείας αύξησης των δαπανών και του μεγέθους του δημόσιου τομέα.
- Χαμηλό ποσοστό εγχώριας αποταμίευσης και επομένως υπερβολική εξάρτηση από το διεθνή δανεισμό
- Χαμηλή ανταγωνιστικότητα που οφείλεται κυρίως στο εσωστρεφές πρότυπο ανάπτυξης και τις παρωχημένες δομές στις αγορές προϊόντων / υπηρεσιών και εργασίας στις οποίες κυριαρχεί ο κρατικός παρεμβατισμός
- Απώλεια αξιοπιστίας ως προς τα στατιστικά μεγέθη της οικονομίας και
- Περιορισμένη διάθεση του πολιτικού συστήματος για μεταρρυθμίσεις που θα ενίσχυαν τις δυνατότητες του ελληνικού παραγωγικού συστήματος να δημιουργήσει ανάπτυξη και πλούτο.

Υπό αυτές τις συνθήκες, αντιμέτωπη με τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση της σύγχρονης ιστορίας της, η Ελλάδα έχει τη τύχη να βρίσκεται κάτω από την «ομπρέλα προστασίας» της Ευρωζώνης. Όμως με τη δημοσιονομική κρίση να εξαπλώνεται στις περισσότερες χώρες του ευρώ, η κοινοτική αλληλεγγύη δεν θα μπορούσε να

υλοποιηθεί και να μεταφραστεί σε έναν μηχανισμό στήριξης με άμεσα διαθέσιμους πόρους χωρίς την υιοθέτηση από τη χώρα ενός μεσοπρόθεσμου προγράμματος ανασυγκρότησης της οικονομίας που θα απέβλεπε στη δημοσιονομική εξυγίανση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας. Ένα παρόμοιο πρόγραμμα έπρεπε ούτως ή άλλως να εφαρμοστεί στην Ελλάδα εδώ και αρκετά χρόνια.

Την τεχνογνωσία για την εφαρμογή αυτού του προγράμματος προσέφεραν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ) και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), η λεγόμενη «τρίοικα», οι οποίοι κατήρτισαν το σχετικό πρόγραμμα, διαθέτοντας παράλληλα ένα ποσό της τάξης των 110 δισ. ευρώ (80 από την Ευρωζώνη, 30 από το ΔΝΤ) προκειμένου η Ελλάδα να καλύψει τις μεσοπρόθεσμες δανειακές της ανάγκες. Το μέσο επιτόκιο αυτού του δανείου είναι 4,3%, σημαντικά χαμηλότερο δηλαδή από αυτό της αγοράς, αν και σήμερα η Ελλάδα ουδεμία πρόσβαση έχει στις αγορές. Οι πόροι αυτοί ως ποσοστό του ΑΕΠ της Ελλάδος (50%) συνθέτουν το μεγαλύτερο πακέτο διάσωσης που έχει ποτέ διατεθεί στην σύγχρονη, παγκόσμια οικονομική ιστορία.

Προϋπόθεση για την εκταμίευση των πόρων είναι η ικανοποίηση των όρων του «Μνημονίου Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής», το οποίο συντάχθηκε από κοινού, μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και των τριών οργανισμών, και αποτελεί ήδη νόμο της ελληνικής δημοκρατίας (Ν. 3845/6.5.2010). Η συμφωνία αυτή έχει δυο βασικούς στόχους:

- A.** Να αντιμετωπίσει τον άμεσο, ορατό κίνδυνο χρεοκοπίας και να επιτρέψει τη συνέχιση της χρηματοδότησης της ελληνικής οικονομίας
- B.** Να θέσει σε εφαρμογή ένα μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα αλλαγών που θα θεραπεύσει τις αιτίες των δύο σοβαρότερων σημερινών προβλημάτων, δηλαδή το δημοσιονομικό και το έλλειμμα ανταγωνιστικότητας, και θα επιτρέψει την ανασυγκρότηση της ελληνικής οικονομίας.

Αποτελεί σφάλμα η αποσπασματική ανάγνωση του Μνημονίου τόσο από ένα μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης, όσο και από μέρος της πολιτικής ηγεσίας, ως μια έκτακτη παρέμβαση, ως αναγκαίο κακό που δεν μπορέσαμε να αποφύγουμε απέναντι σε έναν

«σκληρό» πιστωτή. Το Μνημόνιο αντιμετωπίζεται από ορισμένες πλευρές ως διελκυστίδα μεταξύ των «ξένων» και των ελλήνων, οι οποίοι προσπαθούν να περισώσουν όσα οι πρώτοι επιβουλεύονται, με έμφαση στο ποια από τα μέτρα που περιλαμβάνει συνιστούν «κόκκινες γραμμές», πέραν των οποίων δεν είμαστε διατεθειμένοι να υποχωρήσουμε.

Η ουσία του Μνημονίου είναι ότι προτείνει ένα μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα εύλογων και αναγκαίων μεταρρυθμίσεων, και διαμορφώνει κατευθύνσεις της οικονομικής πολιτικής για την επόμενη τριετία προκειμένου να επιτευχθούν οι δύο βασικοί στόχοι που προαναφέρθηκαν. Το Μνημόνιο ορίζει επίσης ένα συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για την προώθηση ενεργειών που αποτελούν, κατά μία έννοια, τις προϋποθέσεις της οικονομικής πολιτικής.

Για πρώτη φορά στη σύγχρονη ιστορία, η οικονομική πολιτική των επόμενων ετών προδιαγράφεται με τόσο σαφή και δεσμευτικό τρόπο, που δεν αφήνει περιθώρια για υπαναχωρήσεις, παρεκκλίσεις ή καθυστερήσεις. Ακόμα και αν υποθεθεί ότι η επίτευξη των χρονικών στόχων είναι δύσκολη, ενδεχομένως και μη ρεαλιστική σε ορισμένες περιπτώσεις, ο προσανατολισμός της πολιτικής είναι σαφής και οι ενέργειες συγκεκριμένες. Σε κάθε περίπτωση όμως η εφαρμογή αυτού του προγράμματος είναι πλέον αδήριτη ανάγκη. Η υιοθέτησή του από την Ελληνική Βουλή σηματοδοτεί την πολιτική βούληση να προχωρήσουμε εκεί που διστάσαμε στο παρελθόν. Αν ακολουθηθεί με συνέπεια, είναι βέβαιο ότι θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις μιας νέας αναπτυξιακής πορείας στηριγμένης σε υγιείς πλέον βάσεις.

3.γ Διαφορά Μνημονίου – Δανειακής Σύμβασης

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να διευκρινίσουμε την ουσιώδη διαφορά ανάμεσα στη Δανειακή Σύμβαση και στο Μνημόνιο. Η Δανειακή Σύμβαση περιέχει με απλά λόγια τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των δανειστών και των δανειζόμενων. Το Μνημόνιο είναι μιας δευτερεύουσας σημασίας κείμενο το οποίο περιέχει τους όρους εφαρμογής της Δανειακής Σύμβασης. Περιέργως, αν και μια τέτοια σύμβαση θα έπρεπε να περάσει πρώτα από τη Βουλή, κάτι τέτοιο δεν έγινε ποτέ, καθώς το μόνο κείμενο που πέρασε ήταν μέρος του Μνημονίου. Η ερώτηση είναι, γιατί δεν έγινε

κάτι τέτοιο; Πως με την υπογραφή του τότε Υπουργού Οικονομίας πέρασε μία τέτοια σύμβαση;

3.γ.α) Τα επιμέρους χαρακτηριστικά του Μνημονίου: όροι και προϋποθέσεις

Το σχέδιο του προγράμματος που καταρτίστηκε αποδίδεται μέσα από δύο επιμέρους Μνημόνια: το Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής και το Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής.

Το πρώτο κείμενο περιγράφει τις πρόσφατες οικονομικές εξελίξεις και καταλήγει στην ανάγκη ενίσχυσης των οικονομικών πολιτικών και της ανταγωνιστικότητας ώστε να τεθούν τα θεμέλια ενός υγιούς αναπτυξιακού προτύπου που να βασίζεται περισσότερο στις επενδύσεις και τις εξαγωγές.

Κύριοι στόχοι του προγράμματος είναι:

- i.** Η διόρθωση των δημοσιονομικών και εξωτερικών ανισορροπιών και η αποκατάσταση της διεθνούς εμπιστοσύνης. Η δημοσιονομική προσαρμογή θα είναι ταχεία με στόχο το έλλειμμα της γενικής κυβέρνησης να περιορισθεί κάτω του 3% του ΑΕΠ μέχρι το 2014.
- ii.** Η αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, με διαρθρωτικές αλλαγές που θα περιορίσουν το κόστος παραγωγής αγαθών / υπηρεσιών και τα υπερβάλλοντα περιθώρια κέρδους
- iii.** Η διασφάλιση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα με την ίδρυση Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ).

Στο πλαίσιο αυτό, οι οικονομικές πολιτικές που απαιτούνται για την επίτευξη των στόχων επιμερίζονται σε δημοσιονομικές πολιτικές (περιλαμβάνοντας εδώ και την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος), σε πολιτικές για τον χρηματοπιστωτικό τομέα και σε διαρθρωτικές πολιτικές. Αυτή είναι η δομή που ακολουθείται και στη συνέχεια του παρόντος κειμένου ώστε να διευκολυνθεί η ανάγνωσή του. Σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση του προγράμματος, επισημαίνεται ότι αν επιτευχθεί η απαιτούμενη δημοσιονομική προσαρμογή, τότε η κυβέρνηση ενδεχομένως να μπορέσει να επανέλθει στις αγορές και να μην χρειαστεί

να αντλήσει το σύνολο των διαθέσιμων κεφαλαίων από το μηχανισμό στήριξης. Ωστόσο η παρακολούθηση του προγράμματος είναι αυστηρή. Η πρόοδος της εφαρμογής θα αξιολογείται στη βάση τριμηνιαίων ποσοτικών στόχων με την ικανοποίηση των οποίων θα γίνονται και οι εκταμιεύσεις της οικονομικής βοήθειας.

Το δεύτερο κείμενο περιέχει σε μορφή χρονοδιαγράμματος, τις συγκεκριμένες ενέργειες που πρέπει να λάβουν χώρα, ακολουθώντας τη διάκριση των αντίστοιχων πολιτικών. Είναι ίσως το πλέον σαφές κείμενο, καθώς εκεί αποδίδονται αρκετά αναλυτικά όλες οι παρεμβάσεις και ρυθμίσεις που πρέπει να αναλάβει η κυβέρνηση για να εξυπηρετήσει τους στόχους αυτού του προγράμματος. Ωστόσο είναι γεγονός ότι το Μνημόνιο ορίζει το πλαίσιο κατευθύνσεων για την προώθηση μεταρρυθμίσεων σε διάφορα πεδία της οικονομικής πολιτικής, χωρίς να υπεισέρχεται τις περισσότερες φορές σε τεχνικές λεπτομέρειες. Ουσιαστικά δίνει το περιθώριο στην κυβέρνηση που γνωρίζει τις εθνικές ιδιαιτερότητες να εξειδικεύσει τις αντίστοιχες πολιτικές και να προσδιορίσει τον τρόπο που θα γίνουν οι αντίστοιχες ρυθμίσεις. Η ελληνική κυβέρνηση είναι αυτή που πρέπει να εξειδικεύσει, να σχεδιάσει, να συνθέσει και τελικά να προωθήσει τις επιμέρους ρυθμίσεις που εξυπηρετούν τους στόχους αυτών των πολιτικών. Σε κάθε περίπτωση, οι επιμέρους εξειδικεύσεις και ο τρόπος που θα προωθηθούν οι μεταρρυθμίσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία, κυρίως ως προς την προσπάθεια εξεύρεση κοινών τόπων για τον εξορθολογισμό του τρόπου λειτουργίας ορισμένων αγορών. Είναι απολύτως απαραίτητο να ενισχύεται η κοινωνική συναίνεση, χωρίς όμως δογματικές αξιολογήσεις της πραγματικότητας, καθώς και τοπικού / κλαδικού χαρακτήρα ερμηνείας κόστους / οφέλους, που ενδεχομένως αντιστρατεύονται ευρύτερα οφέλη για το σύνολο της και της κοινωνίας. Άλλωστε η προσεκτική εξειδίκευση είναι απαραίτητη για την ποσοτική επαλήθευση των όσων η μεταρρύθμιση έχει στόχο να πετύχει.

Η συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία εκτιμά επομένως ότι το Μνημόνιο πρέπει να μελετηθεί συστηματικά και να περιγραφούν, αναλυθούν και εσωτερικευθούν απ' όλες τις πλευρές τα βασικά στοιχεία αυτής της συγκεκριμένης οικονομικής πολιτικής που αποφασίσαμε να ακολουθήσουμε σαν χώρα . Αυτός είναι και ο κύριος σκοπός , στην οποία επιχειρείται μια κωδικοποίηση των μέτρων ανά τομέα, μια πρώτη αποτίμηση των πιθανών θετικών επιπτώσεων αλλά και του κόστους της αποτυχίας, ενώ παράλληλα, επισημαίνονται οι αβεβαιότητες και οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν.

3.δ Δημοσιονομικές πολιτικές

3.δ.1) Η κρίση χρέους

Η δημοσιονομική κατάσταση που διαμορφώθηκε το 2009 άρχισε, τους πρώτους μήνες του 2010, να ασκεί σοβαρές πιέσεις στη δυνατότητα χρηματοδότησης του δημόσιου χρέους. Στις αγορές ήταν σαφές ότι παρά το γεγονός ότι σχεδόν όλη η Ευρωπαϊκή Ένωση βρισκόταν σε υπερβολικό έλλειμμα λόγω της κρίσης, η Ελλάδα ήταν η χώρα που είχε συγχρόνως να αντιμετωπίσει κι ένα τόσο υψηλό δημόσιο χρέος, του οποίου, μάλιστα, η δυναμική έδειχνε ότι ήταν πολύ εύκολο να συνεχίσει να αυξάνεται ανεξέλεγκτα. Η χώρα βρισκόταν ήδη σε φάση φεσης, με τα δημοσιονομικά της σε εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση, άρα είχε αντικειμενική αδυναμία άσκησης αποτελεσματικής αντικυκλικής πολιτικής.

Η κεκτημένη ταχύτητα των δημοσίων δαπανών μετά τη θεαματική αύξησή τους κατά τη διετία 2008-2009, οι εσωτερικές πιέσεις για επεκτατική πολιτική λόγω της οικονομικής κρίσης, οι αυξημένες ανάγκες εξυπηρέτησης του συσσωρευμένου δημόσιου χρέους, οι παραδοσιακές διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας και οι επιπτώσεις από πιο μακροχρόνιους παράγοντες, όπως η δημογραφική γήρανση, σηματοδοτούσαν τις αυξημένες πιθανότητες περαιτέρω επιδείνωσης και δημοσιονομικής κατάρρευσης.

Από την αρχή του έτους η κυβέρνηση προσπάθησε να αντιμετωπίσει την κρίση χρέους με τρεις δέσμες μέτρων. Η πρώτη, τον Ιανουάριο, με το Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης, συμπληρώθηκε με άλλες δύο, το Μάρτιο και τον Απρίλιο. Παρ' όλα αυτά, τα επιτοκιακά περιθώρια δανεισμού (spreads) συνέχισαν να αυξάνονται, καθιστώντας δυσχερή την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους. Στα τέλη Απριλίου, η κυβέρνηση κατέθεσε αίτημα για χρηματοδοτική στήριξη από την Ευρωζώνη, την ΕΚΤ και το ΔΝΤ (η «τρόικα»), το οποίο συμφωνήθηκε στις 2 Μαΐου και εγκρίθηκε από το Ελληνικό Κοινοβούλιο στις 6 Μαΐου. Η συμφωνία αυτή περιελάμβανε τη συμβατική δέσμευση της κυβέρνησης για την εφαρμογή των μέτρων που είχε ήδη ανακοινώσει, με την πρόσθεση μίας νέας δέσμης μέτρων. Μέχρι τότε τα spreads είχαν εκτοξευθεί πλησιάζοντας πλέον τις 1000 μονάδες βάσης. Στη συνέχεια αποκλιμακώθηκαν, αλλά όχι στην έκταση που θα επέτρεπε προσφυγή

στις αγορές, παραμένοντας σε υψηλό επίπεδο. Η εξέλιξη αυτή σηματοδότησε ότι οι αγορές δέχτηκαν ευμενώς τη συμφωνία, αλλά παραμένουν επιφυλακτικές, τουλάχιστον μέχρι να διαπιστώσουν την εφαρμογή της.

Η χώρα έχει να αντιμετωπίσει μία διπλή πρόκληση: την αποκατάσταση της δημοσιονομικής της αξιοπιστίας και την επαναφορά των μεγεθών σε τροχιά που θα εγγυάται ένα βιώσιμο δημοσιονομικό μέλλον. Η στρατηγική η οποία έχει διαμορφωθεί δίνει προτεραιότητα στην αποκατάσταση των δημοσιονομικών ανισορροπιών, η οποία θα αποτελέσει τη βάση για την επαναφορά της οικονομίας σε τροχιά μεγέθυνσης από το 2012 και μετά. Αυτό σημαίνει ότι η περίοδος ροσαρμογής έχει τουλάχιστον τριετή χρονικό ορίζοντα. Η στρατηγική αυτή είναι στη σωστή κατεύθυνση, διότι οποιαδήποτε προσπάθεια υποβοήθησης της οικονομίας να ανακάμψει μέσω μίας επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής θα σήμαινε ότι τα πιθανά οφέλη θα εξανεμίζονταν ταχύτατα από τη διόγκωση των δανειακών αναγκών του δημοσίου και η οικονομία θα γυρνούσε και πάλι σε ύφεση, ευρισκόμενη σε χειρότερη (και μη βιώσιμη, πλέον) δημοσιονομική κατάσταση.

3.δ.2) Η Συμφωνία Στήριξης

Η συμφωνία προβλέπει τη χρηματοδοτική στήριξη της Ελλάδας με δάνειο ύψους € 110 δισ. (περίπου 50% του ΑΕΠ), από τα οποία € 30 δισ. προέρχονται από το ΔΝΤ. Ο σκοπός της χορήγησης αυτού του εξαιρετικά υψηλού ποσού είναι η Ελλάδα να μπορέσει να αναχρηματοδοτήσει το χρέος της και, εν γένει, το ακαθάριστο έλλειμμα της χωρίς να χρειάζεται να προσφύγει στις, απαγορευτικά ακριβές, αγορές. Το δάνειο θα εκχωρείται σε τριμηνιαίες δόσεις μέχρι το μέσον του 2013 . Η χορήγηση των δόσεων θα εξαρτάται από το βαθμό επιτυχίας της δημοσιονομικής προσαρμογής. Η συμφωνία έχει τη μορφή νόμου, και σε περίπτωση αστοχιών υπάρχουν δεσμεύσεις για επί πλέον μέτρα. Αν η δημοσιονομική αποκατάσταση προχωρήσει ταχύτερα και «α-νοιξουν» οι αγορές, τότε θα υπάρξει ανάλογη μείωση του συνολικού ποσού που διατίθεται στην Ελλάδα. Σε κάθε περίπτωση, η δυνατότητα επιστροφής της Ελλάδας στις αγορές σύντομα είναι κρίσιμης σημασίας δεδομένου του ύψους του χρέος που θα πρέπει να εξυπηρετείται. Το ΔΝΤ υπολογίζει ότι η εξυπηρέτηση του συγκεκριμένου δανείου και μόνο θα ανέλθει σε περίπου 17% του ΑΕΠ (και 62% των εξαγωγών).

Εκτιμάται (και αυτό αποτελεί στόχο) ότι το ελληνικό δημόσιο θα είναι σε θέση να επανασυνδεθεί με τις αγορές ομολόγων στις αρχές του 2012. Το επιτόκιο του δανείου εκτιμάται σε περίπου 4,3%². Το ύψος της δόσης του δανείου αντιστοιχεί σε εισφορές ύψους 0,11%-0,26% του ΑΕΠ (2009) κάθε χώρας, ή 0,16% της Ευρωζώνης.

Αυτό το πρόγραμμα χρηματοδοτικής στήριξης (και η δημοσιονομική προσαρμογή που απαιτεί), είναι το μεγαλύτερο του είδους του που έχει ποτέ καταγραφεί. Επί πλέον, έστω και με αυτόν τον τρόπο, η σοβαρότητα του προβλήματος έγινε αντιληπτή από την ευρωπαϊκή και τη διεθνή κοινότητα και ώθησε στη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθεροποίησης. Αυτός έλαβε τη μορφή Οχήματος Ειδικού Σκοπού (SPV) με έδρα το Λουξεμβούργο και με αρχικό κεφάλαιο €750 δισ

Μία τέτοια εξέλιξη θα εκμηδένιζε κάθε ελπίδα εξόδου από την κρίση, θα δημιουργούσε ανυπέρβλητα πολιτικά και οικονομικά προβλήματα και θα εξέθετε σε ακόμη υψηλότερους κινδύνους χώρες που αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα, απειλώντας στο τέλος την ίδια την ύπαρξη του Ευρώ. Υπ' αυτή την έννοια η αναδιάρθρωση του χρέους, ή συναφείς πρακτικές, δεν αποτελούν αποδεκτές επιλογές και στην πράξη θα ισοδυναμούσαν με χρεοκοπία. Η μόνη πραγματική και βιώσιμη λύση είναι ο δύσκολος δρόμος της αρετής, δηλαδή η δημοσιονομική προσαρμογή. Η ολοκλήρωση της προσπάθειας της αποκατάστασης των δομών και των μεγεθών της οικονομίας θα απαιτήσει χρόνο, στη διάρκεια του οποίου οποιαδήποτε, έστω και μικρή, χαλάρωση μπορεί να ερμηνευτεί από τις αγορές ως δημοσιονομική κόπωση, με αποτέλεσμα να επιστρέψουμε αμέσως στην κατάσταση του πρώτου εξαμήνου του 2010.

3.δ.3) Η Ελλάδα μετά τη Συμφωνία Στήριξης

Το σύνολο των μέτρων που έχει λάβει η κυβέρνηση μέχρι τώρα αποτυπώνεται σε μία σειρά νομοθετημάτων, κυρίως δε στους νόμους 3808/09, 3833/10, 3842/10, 3845/10 και 3847/10. Ο ν.3845/10 είναι αυτός που περιλαμβάνει όλες τις πολιτικές και μέτρα και περιγράφει τις δεσμεύσεις της Ελλάδας μέσω των δύο προσαρτημένων μνημονίων: το Μνημόνιο Οικονομικής και Χρηματοπιστωτικής Πολιτικής (ΜΟΧΠ)

και το Μνημόνιο Συνεννόησης στις Συγκεκριμένες Προϋποθέσεις Οικονομικής Πολιτικής (ΜΠΟΠ). Στο ΜΟΧΠ περιγράφονται οι επί μέρους στόχοι και όλες οι πολιτικές που οι ελληνικές αρχές δεσμεύονται να ακολουθήσουν. Το ΜΠΟΠ θέτει το χρονικό πλαίσιο εξέτασης για την εφαρμογή των πολιτικών και την επίτευξη των στόχων. Από το δεύτερο τρίμηνο του 2010 μέχρι και το τέταρτο τρίμηνο του 2011, προβλέπονται συνολικά επτά αξιολογήσεις, μία κάθε τρίμηνο. Γενικά, η συμφωνία προβλέπει δημοσιονομική προσπάθεια, επιπρόσθετη των μέτρων που είχαν ήδη ληφθεί, ύψους 11% του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2010-2013 Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της «τρίοικας», τα προ του Μαΐου μέτρα θα μείωναν το έλλειμμα προσωρινά μόνο, και σε μικρότερη έκταση απ' ό,τι πιστευόταν.

Σύμφωνα με αυτό το σενάριο, την περίοδο 2012-2016 το έλλειμμα θα κυμαινόταν μεταξύ 15% και 16%. Αυτό θα προκαλείτο από την αναθεώρηση του ελλείμματος του 2009 που είχε ήδη γίνει (σχεδόν κατά 1% του ΑΕΠ), τον κίνδυνο βαθύτερης ύφεσης από την προβλεφθείσα και την μη ύπαρξη συγκεκριμένων μέτρων από το 2011 και μετά. Ως εκ τούτου, το Μνημόνιο, χωρίς να αποκλείει την πιθανότητα πιο ευνοϊκών εξελίξεων, επιδιώκει να αποκλείσει κατά το δυνατόν κινδύνους αποκλίσεων.

Η δημοσιονομική προσπάθεια παραμένει εμπροσθοβαρής, όπως προβλεπόταν στο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Η μεγαλύτερη προσαρμογή γίνεται το 2010, με τη μείωση του ελλείμματος να προβλέπεται σε 5,6% του ΑΕΠ, περίπου το μισό όλης της περιόδου 2010-2014 (βλέπε Πίνακα 3). Το καταληκτικό έτος 2014 το έλλειμμα μειώνεται κάτω από 3%. Η προσαρμογή είναι ίσα κατανεμημένη μεταξύ εσόδων και δαπανών. Η προβλεπόμενη, όμως, αύξηση των τόκων κατά 3,3% σημαίνει ότι η επιβάρυνση αυτή θα πρέπει να αποζημιωθεί από μεγαλύτερη μείωση των πρωτογενών δαπανών. Η μείωση αυτή φτάνει το 8,6% συγκρινόμενη με την αύξηση των εσόδων κατά 5,7%. Η συνολική δημοσιονομική προσπάθεια, της περιόδου 2010-2014, όπως αποτυπώνεται στο πρωτογενές έλλειμμα, φτάνει το 14,3% του ΑΕΠ.

Αυτό που γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω μεγέθη είναι ότι αυτή η πραγματικά εντυπωσιακή δημοσιονομική προσπάθεια μόλις που επαρκεί για να σταθεροποιήσει το λόγο του χρέους σε επίπεδα κοντά στο 150% του ΑΕΠ. Αυτό το μέγεθος κρίνεται

ως πολύ υψηλό και είναι σαφές το γεγονός ότι αυτή η περιγραφόμενη δημοσιονομική προσαρμογή αποτελεί το ελάχιστο που πρέπει να γίνει. Σε διαφορετική περίπτωση, η δυναμική που έχει αναπτύξει το δημόσιο χρέος θα το οδηγήσει σε περαιτέρω αυξητική πορεία και μη διατηρήσιμα επίπεδα. Σύμφωνα με το βασικό σενάριο του ΔΝΤ, το δημόσιο χρέος θα πλησιάσει το 150% το 2012 και 2013, για να αποκλιμακωθεί στη συνέχεια στο 120% το 2020. Βασικές παραδοχές στο σενάριο αυτό είναι ότι ο ανώτατος πραγματικός ρυθμός μεγέθυνσης φτάνει το 2,7% (από το 2015 και μετά) και ο πληθωρισμός (μεταβολή του αποπληθωριστή του ΑΕΠ) σε καμία περίπτωση δεν ξεπερνά το 1,5%. Επίσης, μέχρι το 2013 το χρέος επιβαρύνεται με περίπου 8% από αναλήψεις χρεών.

Οι παραπάνω εκτιμήσεις μπορεί να φαίνονται λογικές, όπως όμως υπάρχουν κίνδυνοι χειρότερης πορείας, έτσι υπάρχουν και πιθανότητες ευνοϊκότερης έκβασης. Οι πιθανότητες αυτές μπορούν κατ' αρχάς να προκύψουν από υψηλότερους ονομαστικούς ρυθμούς έκθυνσης, λόγω υψηλότερης ανάπτυξης και παραμονής του πληθωρισμού σε επίπεδα υψηλότερα από τις εκτιμήσεις του ΔΝΤ. Επίσης, υπάρχουν παράγοντες, όπως η απόδοση των μέτρων κατά της φοροδιαφυγής (που δεν ενσωματώνονται στο σενάριο) και άλλων πολιτικών, που είναι πιθανόν να διαμορφώσουν υψηλότερα πρωτογενή πλεονάσματα. Τέλος, μια τολμηρότερη πολιτική αποκρατικοποιήσεων είναι δυνατό να συμβάλει περαιτέρω στη μείωση το χρέους (μέσω είσπραξης εσόδων και μείωσης των αναγκών χρηματοδότησης των ελλειμμάτων και ανάληψης χρεών ΔΕΚΟ), ενώ δεν πρέπει να αγνοούμε και τεχνικούς παράγοντες, όπως η επικείμενη αναθεώρηση του ΑΕΠ.

Σύμφωνα με μία πρόσφατη έκθεση του Institute of International Finance, εκτιμάται ότι παράγοντες όπως οι παραπάνω θα συγκρατήσουν το χρέος σε επίπεδο όχι ανώτερο του 134%. Δεν θα πρέπει να ξεχνάμε ότι η αύξηση των εμμέσων φόρων (αλλά και η υποτίμηση του Ευρώ) έχουν ήδη αυξήσει τον πληθωρισμό (ΔΤΚ) στο επίπεδο του 5% και η εκτίμηση του ΔΝΤ για υποχώρηση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 2,8% έχει ήδη ξεπεραστεί. Αν το ονομαστικό ΑΕΠ παραμείνει στα επίπεδα του 2009, αυτό θα σήμαινε περίπου 5% χαμηλότερο χρέος από το βασικό σενάριο του ΔΝΤ (ενώ θα υπήρχε και μείωση του ελλείμματος κατά 0,2%).

Διατηρώντας τις υποθέσεις του ΔΝΤ σχετικά με τα επιτόκια του δημόσιου χρέους και μεταβάλλοντας τις υπόλοιπες βασικές υποθέσεις, η εικόνα αλλάζει αρκετά. Συγκεκριμένα, αν υποθεθεί ότι στην περίοδο 2010-2020 το ονομαστικό ΑΕΠ θα αυξάνεται κατά μέσο όρο με ετήσιο ρυθμό 3,5%, αντί 2,4%, όπως εκτιμά το ΔΝΤ, τα πρωτογενή πλεονάσματα μετά το 2014 είναι ελαφρά χαμηλότερα, ενώ οι αυτόνομες μεταβολές συνολικά συνεπάγονται υψηλότερες επιβαρύνσεις που χρονικά κατανέμονται σχετικά διαφορετικά, τότε το δημόσιο χρέος καταλήγει το 2020 οριακά κάτω από το 110%

Η πληθωριστική «έκπληξη», όμως, αυτή τη διετία θα πρέπει να θεωρείται σχεδόν δεδομένη για τους λόγους που προαναφέρθηκαν. Αν το πρωτογενές πλεόνασμα είναι ελαφρά αυξημένο σε σχέση με το βασικό σενάριο του ΔΝΤ κατά την περίοδο 2014-2020, ανερχόμενο σε 6,2% του ΑΕΠ, τότε το χρέος μειώνεται σε επίπεδα κάτω του 90% .

Από τα παραπάνω γίνεται σαφές ότι τόσο η δημοσιονομική προσπάθεια, όπως εκφράζεται από το πρωτογενές πλεόνασμα, όσο και ο πραγματικός ρυθμός μεγέθυνσης, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στις μελλοντικές εξελίξεις. Άρα, η δημοσιονομική πειθαρχία θα πρέπει να διατηρηθεί και να ενταθεί καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο, ενώ συγχρόνως οι διαρθρωτικές αλλαγές θα πρέπει να γίνουν γρήγορα και με αποτελεσματικό τρόπο για να βοηθήσουν την οικονομία να εισέλθει σε αναπτυξιακή τροχιά. Επίσης, γίνεται αντιληπτό ότι το 2014, είτε κοντά στο 145%, είτε κοντά στο 125%, είναι επίπεδο πολύ υψηλό και απαιτείται οι αγορές να πειστούν ότι υπάρχει ένας μακροχρόνιος στόχος πολιτικής για χρέος τουλάχιστον κάτω του 100% μέχρι το 2020, ο οποίος θα υποστηρίζεται από τις ανάλογες δημοσιονομικές πολιτικές, όσο και από ένα φιλόδοξο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων και αξιοποίησης της περιουσίας του δημοσίου.

3.5.4) Οι Δημοσιονομικές Παρεμβάσεις

Οι δημοσιονομικής φύσης παρεμβάσεις που προβλέπει ο ν.3845/10 είναι καθοριστικής σημασίας για το πρόγραμμα και διακρίνονται σε άμεσα δημοσιονομικά μέτρα, κυρίως παραμετρικού χαρακτήρα, και σε διαρθρωτικές πολιτικές. Οι

διαρθρωτικές πολιτικές συνίστανται σε μεταρρυθμίσεις στο ασφαλιστικό σύστημα, στο σύστημα υγείας, στη δημόσια διοίκηση, στο φορολογικό σύστημα και στη φορολογική διοίκηση, στο σύστημα ανάληψης και παρακολούθησης των δαπανών, στο σύστημα διαχείρισης του δημόσιου χρέους και στο σύστημα στατιστικής παρακολούθησης. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν πολύ σημαντικό, ίσως το σημαντικότερο, μέρος των δημοσιονομικών παρεμβάσεων και κινούνται στις εξής κατευθύνσεις:

➤ **Ασφαλιστικό σύστημα (βλέπε περισσότερα στην ειδική ενότητα στη συνέχεια)**

Στόχος είναι η βιωσιμότητα του συστήματος. Για το λόγο αυτό, μεταξύ άλλων, μειώνεται ο αριθμός των Ταμείων σε τρία, συνδέονται οι παροχές με τις εισφορές με παράλληλη θέσπιση μίας κοινωνικής σύνταξης (εγγυημένο εισόδημα για ασθενείς εισοδηματικές τάξεις άνω των 65 ετών), αλλάζει ο τρόπος υπολογισμού της σύνταξης που θα γίνεται με βάση όλο τον εργασιακό βίο, εισάγοντας το 65 έτος και τα 40 έτη εργασίας ως προϋποθέσεις για τη χορήγηση πλήρους σύνταξης, και περιορίζεται η πρόωγη συνταξιοδότηση, είτε λόγω ειδικών ρυθμίσεων, είτε λόγω αναπηρίας. Η διαδικασία της μεταρρύθμισης βρίσκεται σε εξέλιξη και σύμφωνα με το ΜΠΟΠ πρέπει να έχει περατωθεί μέχρι το τέλος του γ' τριμήνου 2010. Στο σημείο αυτό να παρατηρήσουμε ότι η ενοποίηση των Ταμείων απαιτεί υψηλό βαθμό διοικητικής αποτελεσματικότητας. Η μέχρι τώρα εμπειρία είναι μάλλον απογοητευτική, με τις ενοποιήσεις να είναι μάλλον τυπικές, αφού τα ενοποιημένα Ταμεία στην ουσία διατηρούν ξεχωριστά διοικητικά συστήματα (βλ. σε επόμενη ενότητα για λεπτομέρειες).

➤ **Σύστημα υγείας**

Η κατεύθυνση είναι προς το διαχωρισμό του από το ασφαλιστικό σύστημα και την εποπτεία του από ένα μόνο υπουργείο. Παράλληλα, θα πρέπει το σύστημα να αποκτήσει διαφάνεια στους λογαριασμούς του, να εξοικονομήσει πόρους από την αναθεώρηση του συστήματος προμηθειών και να πάψει να είναι κατακερματισμένο.

➤ Δημόσια διοίκηση

Οι μεταρρυθμίσεις περιλαμβάνουν έναν αριθμό σημαντικών δεσμεύσεων, όπως η συγχώνευση δήμων («Καλλικράτης»), το σύστημα αξιολόγησης της δημόσιας διοίκησης και των κοινωνικών προγραμμάτων, καθώς και το νέο μισθολόγιο του δημόσιου τομέα. Όπως θα φανεί και στη συνέχεια, η εξοικονόμηση πόρων που αναμένεται από τον «Καλλικράτη» είναι της τάξης του 1,5 δισ. σε τρία χρόνια. Πέραν αυτού του ποσού, που αν δεν προκύψει θα πρέπει να αναπληρωθεί με άλλον τρόπο, το θέμα συνδέεται με τη ριζική αναδιάρθρωση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Θα πρέπει να εκχωρηθούν συγκεκριμένες και εκτεταμένες αρμοδιότητες στα νέα επίπεδα και φορείς της αυτοδιοίκησης, κάτι που η κεντρική διοίκηση έχει φανεί απρόθυμη μέχρι τώρα να κάνει. Συγχρόνως θα πρέπει να δημιουργηθούν οι υποδομές που θα υποδεχτούν τις νέες λειτουργίες και να διασφαλιστεί ένα σύστημα χρηματοδότησης, το οποίο θα είναι επαρκές και αποτελεσματικό, με την έννοια ότι η τοπική αυτοδιοίκηση θα έχει αρκετούς ίδιους πόρους (π.χ. όλους τους φόρους και τα τέλη ακίνητης περιουσίας) για τους οποίους θα έχει και την ευθύνη, αλλά συγχρόνως θα απαγκιστρωθεί από την εύκολη λύση της αυτόματης κεντρικής χρηματοδότησης (ποσοστά σε συγκεκριμένα φορολογικά έσοδα), η οποία εν δυνάμει αντιστρατεύεται την εθνική δημοσιονομική πολιτική (αφού μία υψηλή αύξηση των φορολογικών εσόδων αυτόματα οδηγεί σε αύξηση του αναλογούντος ποσού, άρα και των δαπανών των δήμων). Η πολιτική επιχορηγήσεων βάσει ελεγμένων αναγκών και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων φαίνεται να είναι η πιο κατάλληλη πολιτική. Όσον αφορά στο νέο μισθολόγιο της δημόσιας διοίκησης, θα πρέπει να εισάγει γενναίες ανατροπές, όπως η πλήρης κατάργηση των επιδομάτων (εκτός του οικογενειακού) και η πρόσληψη και ένταξη των υπαλλήλων σε συγκεκριμένους ενιαίους κλάδους και όχι στους φορείς. Σε αυτή τη βάση, ο κάθε κλάδος θα πρέπει να έχει αποκλειστικό μισθολόγιο στο οποίο τα προσόντα, η προϋπηρεσία, ο βαθμός ευθύνης και η αποδοτικότητα θα αποτυπώνονται στις βασικές τακτικές αποδοχές. Τέλος, η χορήγηση κοινωνικών επιδομάτων θα πρέπει να επανεξεταστεί ριζικά. Η Ελλάδα έχει ένα από τα πλέον αναποτελεσματικά συστήματα κοινωνικών παροχών, όπως δηλώνουν τα σχετικά στοιχεία της Eurostat, όπου η μείωση του ποσοστού φτώχειας μετά την παροχή των επιδομάτων είναι ελάχιστη.

➤ **Φορολογικό σύστημα και φορολογική διοίκηση**

Το νέο φορολογικό σύστημα που έχει ήδη νομοθετηθεί διευρύνει τη φορολογική βάση, ενώ γίνεται πιο δίκαιο αντιμετωπίζοντας ενιαία τα εισοδήματα από διαφορετικές πηγές και εισάγοντας μεγαλύτερο βαθμό προοδευτικότητας. Μελλοντικές βελτιώσεις θα πρέπει να κινούνται στους ίδιους άξονες, έχοντας ως στόχο τη δικαιότερη διανομή εισοδήματος, τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας ως προς τους στόχους που υπηρετούνται και της αποδοτικότητας του συστήματος. Η πλήρης αναθεώρηση των φορολογικών δαπανών και των εσόδων υπέρ τρίτων και η εκτεταμένη αντικατάστασή τους από άμεσες δαπάνες σίγουρα μπορεί να λειτουργήσει προς αυτή την κατεύθυνση. Το ίδιο μπορεί να προσφέρει η απλοποίηση και αυτοματοποίηση του συστήματος. Μεταρρυθμίσεις έχουν αρχίσει να διαφαίνονται και στη φορολογική διοίκηση. Οι άξονες που τίθενται από το Μνημόνιο αφορούν στη δημιουργία ενός αποτελεσματικού μηχανισμού είσπραξης τρεχουσών και ληξιρόθεσμων οφειλών, ενός αποτελεσματικού πλαισίου ελέγχων και την καλύτερη εξυπηρέτηση του πολίτη.

➤ **Σύστημα δαπανών**

Στο πλαίσιο της αναμόρφωσης του συστήματος των δαπανών προβλέπεται θεσμική ενίσχυση του ρόλου του ΓΛΚ και αυστηροποίηση της διαδικασίας κατάρτισης, υλοποίησης και παρακολούθησης του Προϋπολογισμού. Επίσης, σύντομα αρχίζει η λειτουργία της Ενιαίας Αρχής Πληρωμών και αναθεωρείται το πλαίσιο των προμηθειών, ενώ αναμορφώνεται και ο μηχανισμός απορρόφησης κοινοτικών πόρων, στον οποίο το ΜΠΟΠ θέτει συγκεκριμένους ετήσιους ποσοτικούς στόχους.

➤ **Διαχείριση δημόσιου χρέους**

Σύμφωνα με το ΜΠΟΠ θα αναθεωρηθεί το πλαίσιο λειτουργίας και διαχείρισης κινδύνων με την συνεισφορά τεχνικής βοήθειας από το ΔΝΤ.

➤ **Σύστημα πληροφόρησης**

Η συμφωνία στήριξης προβλέπει εκτεταμένη διαφάνεια, μέσω της δια νόμου υποχρεωτικής μηνιαίας δημοσίευσης των ταμιακών στοιχείων του ΓΛΚ, στοιχείων για οφειλές του δημοσίου, καθώς και των αποφάσεων που συνεπάγονται κόστος. Επίσης, σε Παράρτημα του ΜΠΟΠ παρατίθεται ένας μακρύς κατάλογος στοιχείων που οι Ελληνικές αρχές υποχρεούνται να παρέχουν. Υπάρχει δέσμευση για την αποτελεσματική βελτίωση του συστήματος πληροφόρησης και τη θεσμική του θωράκιση, μέρος της οποίας ήταν η πρόσφατη ανεξαρτητοποίηση και μετάλλαξη της Ε.Σ.Υ.Ε. σε ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όλα τα μέτρα της περιόδου 2010-2014 αποτιμώνται σε €30 δισ. Από αυτά, €9,8 δισ., δηλαδή περί το ένα τρίτο, δεν έχουν εξειδικευτεί και αφορούν στην περίοδο 2012-2014. Η εξειδίκευση αυτή θα γίνει στις αναθεωρήσεις της Συμφωνίας, η πρώτη από τις οποίες προβλέπεται για το τέλος του 2010. Στα δύο Μνημόνια προβλέπονται τα εξής:

2010

- Αυξήσεις των συντελεστών ΦΠΑ σε 23% και 11% (800 εκ.)
- Αυξήσεις Ειδικών Φόρων Κατανάλωσης σε προϊόντα πετρελαίου, καπνού και οινοπνεύματος (450 εκ)
- Μεγαλύτερη μείωση των επιδομάτων που είχαν περικοπεί με το ν.3833/10
- Μείωση των επιδομάτων εορτών και αδείας των συνταξιούχων (ή κατάργηση για εισοδήματα πάνω από συγκεκριμένα όρια) (1.500 εκ.)
- Μείωση των υψηλότερων συντάξεων (350 εκ.)
- Αναστολή της 2ης δόσης του επιδόματος αλληλεγγύης (400 εκ.)
- Μείωση καταναλωτικών δαπανών (700 εκ.)
- Μείωση δημοσίων επενδύσεων (500 εκ.)

2011

- Ολοκλήρωση του 12μηνου κύκλου των μέτρων του 2010 (2.500 εκ.)
- Μεταφορά προϊόντων σε υψηλότερο συντελεστή ΦΠΑ (1.000 εκ.)
- Φόρος πολυτελείας (100 εκ.)
- Τεκμήρια φορολόγησης (400 εκ)

- Λογιστικός προσδιορισμός εισοδήματος (50 εκ.)
- Φορολογία των αμοιβών σε είδος (150 εκ.)
- Ειδική εισφορά επιχειρήσεων (600 εκ.)
- Αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων (400 εκ.)
- Τέλος διατήρησης ημιυπαίθριων χώρων (500 εκ.)
- Φορολόγηση αυθαιρέτων (800 εκ.)
- Πράσινα τέλη για εκπομπές CO₂ (300 εκ.)
- Άδειες και δικαιώματα τυχερών παιγνίων (700 εκ.)
- Μείωση καταναλωτικών δαπανών (300 εκ.)
- Εξοικονόμηση από το ενοποιημένο σύστημα πληρωμών του δημοσίου (100 εκ.)
- Πάγωμα συντάξεων (100 εκ.)
- Μειώσεις στις υψηλότερες συντάξεις (150 εκ.)
- Εξοικονόμηση πόρων από τον «Καλλικράτη» (500 εκ.)
- Μείωση των δημοσίων επενδύσεων (500 εκ.) 2012
- Ειδικό φόρο κατανάλωσης μη αλκοολούχων ποτών (300 εκ.)
- Διεύρυνση βάσης ΦΠΑ (300 εκ.)
- Τεκμήρια φορολόγησης (200 εκ.)
- Αύξηση των αντικειμενικών αξιών των ακινήτων (200 εκ.)
- Άδειες και δικαιώματα τυχερών παιγνίων (625 εκ.)
- Μείωση προσλήψεων (πέραν του 1:5) (600 εκ.)
- Πάγωμα συντάξεων (250 εκ.)
- Αναπροσδιορισμός επιδομάτων ανεργίας (500 εκ.)
- Εξοικονόμηση πόρων από τον «Καλλικράτη» (500 εκ.)
- Μείωση λειτουργικών δαπανών (800 εκ.)
- Μείωση δημοσίων επενδύσεων (500 εκ.)
- Μείωση επιχορηγήσεων προς ΔΕΚΟ (800 εκ.)

2013

- Τεκμήρια φορολόγησης (100 εκ.)
- Μείωση προσλήψεων (πέραν του 1:5) (500 εκ.)
- Πάγωμα συντάξεων (200 εκ.)

- Εξοικονόμηση πόρων από τον «Καλλικράτη» (500 εκ.)

Εκτός από τα παραπάνω μέτρα, η κυβέρνηση ήδη αποφάσισε να προχωρήσει σε αποκρατικοποιήσεις. Συγκεκριμένα, ενέκρινε την πώληση του 49% της ΤΡΑΙΝΟΣΕ σε στρατηγικό επενδύτη, ενώ παράλληλα εξετάζεται η αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του ΟΣΕ. Επίσης, θα διατεθούν 23% της ΕΥΑΘ και 10% της ΕΥΔΑΠ, θα παραχωρηθεί το 39% των ΕΛΤΑ, θα πωληθεί η συμμετοχή του Δημοσίου στα καζίνο Κέρκυρας και Πάρνηθας, παράλληλα με την ανανέωση των αδειών των επτά καζίνο που λειτουργούν σήμερα, και θα γίνει χρονική επέκταση της σύμβασης παραχώρησης του αεροδρομίου Ελευθέριος Βενιζέλος.

Το πρόγραμμα αποκρατικοποιήσεων που έχει εξαγγελθεί δεν είναι όσο φιλόδοξο θα έπρεπε, λαμβάνοντας υπόψη την άμεση ανάγκη μείωσης του δημοσίου χρέους. Πέραν των προαναφερθεισών υπάρχουν και άλλες δυνατότητες αποκρατικοποιήσεων, άλλες σχετικά πιο εύκολες, όπως η ΛΑΡΚΟ, και άλλες ίσως πιο απαιτητικές, λόγω και της μη ευνοϊκής οικονομικής συγκυρίας, όπως πιστωτικά ιδρύματα (ΑΤΕ και ΤΤ), ο ΟΠΑΠ, η ΔΕΠΑ ή η ΔΕΗ και το υπόλοιπο 20% του ΟΤΕ που κατέχει το Δημόσιο. Επίσης, το δημόσιο σίγουρα μπορεί να διαχειριστεί καλύτερα και να αντλήσει έσοδα από τα λιμάνια και τα αεροδρόμια που διαθέτει, όπως και από την ακίνητη περιουσία του. Επίσης, η οργάνωση, ανάπτυξη και αποτελεσματική διαχείριση στην πώληση δικαιωμάτων και χορήγηση αδειών σε επιχειρήσεις και νοικοκυριά, θα μπορούσε να βοηθήσει όχι μόνο στην είσπραξη εσόδων, αλλά και στην καλύτερη λειτουργία των αγορών.

3.δ.5) Η υλοποίηση του προγράμματος μέχρι σήμερα

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της εκτέλεσης του Κρατικού Προϋπολογισμού, κατά το πεντάμηνο Ιανουαρίου-Μαΐου το καθαρό έλλειμμα μειώθηκε κατά περίπου 5,5 δισ. και βρίσκεται εντός των στόχων που έχουν τεθεί 10. Η βελτίωση οφείλεται περισσότερο στις δαπάνες που υπερκαλύπτουν το σχετικό στόχο (-13% έναντι στόχου -4%), παρά στα έσοδα (+6,8% έναντι στόχου +14,9%). Σημαντική μείωση της τάξης των 382 εκ. παρουσιάζουν και οι πληρωμές για εξοπλιστικά προγράμματα, οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στον Προϋπολογισμό. Η υστέρηση στην πλευρά των εσόδων

είναι λόγος εγρήγορσης, αλλά θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ότι τα πρόσφατα μέτρα θα αρχίσουν να αποδίδουν από τον Ιούνιο και μετά.

Σε κάθε περίπτωση υπάρχουν κάποιες αβεβαιότητες που σχετίζονται με μη εξοφληθείσες οφειλές και τις καθυστερήσεις στις επιστροφές φόρων, την ανάληψη χρεών ΔΕΚΟ από το δημόσιο, τα οικονομικά αποτελέσματα των φορέων εκτός Κεντρικής Κυβέρνησης και το αν η μείωση των εξοπλιστικών δαπανών είναι μόνιμη, ή απλώς πρόκειται για αναβολή πληρωμών. Σε κοινή δήλωσή τους η Ε.Ε., η Ε.Κ.Τ. και το Δ.Ν.Τ. πιστοποιούν ότι η «Αποστολή για την Ενδιάμεση Έκθεση» διαπίστωσε τις θετικές εξελίξεις και η τελική αξιολόγηση που θα οδηγήσει στην δεύτερη εκταμίευση του δανείου θα γίνει προς το τέλος Ιουλίου.

3.5.6) Ασφαλιστικό

Παρά τις συχνές νομοθετικές παρεμβάσεις στην κοινωνική ασφάλιση (ν.2084/1992, ν.3025/2003 και ν.3655/2008) την τελευταία 20ετία, οι ουσιαστικές και ριζικές αλλαγές στη δομή του είναι περιορισμένες και ως ένα βαθμό αποσπασματικές. Το εγχώριο ασφαλιστικό σύστημα είναι κατά βάση εγγυημένο από το κράτος και έχει υποχρεωτικό και διανεμητικό χαρακτήρα. Αποτελούνταν έως τώρα από ένα σχήμα που βασιζόταν στις αποδοχές των τελευταίων εργάσιμων ετών, με δύο επίπεδα παροχών (κύρια και επικουρική σύνταξη), όπως επίσης και από μια σειρά παροχών ελάχιστης σύνταξης. Η χρηματοδότηση είναι τριμερής (εργοδότης, εργαζόμενος για τις εισφορές και το Κράτος για επιχορηγήσεις και επιδόματα), ενώ μικρό μέρος των συντάξεων προέρχεται από σχήματα οργανωμένα από τους εργοδότες, τα οποία έχουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν οι εργαζόμενοι.

Τα ατομικά συνταξιοδοτικά προγράμματα, παρότι τα τελευταία χρόνια ο κλάδος σύνταξης των ασφαλιστικών εταιρειών παρουσιάζει σαφώς μεγαλύτερη κινητικότητα από ότι στο παρελθόν, εξακολουθούν να έχουν περιορισμένη απήχηση.

Το ασφαλιστικό σύστημα είχε αρχίσει να παρουσιάζει την τελευταία δεκαετία κλυδωνισμούς και συνεχώς εντεινόμενα σημάδια εξασθένησης της βιωσιμότητάς του. Άλλωστε, αυτά οδήγησαν στις δύο προηγούμενες νομοθετικές ρυθμίσεις, μέσα σε

σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Οι αυξανόμενες δυσχέρειες προήλθαν και συνέχιζαν να οξύνονται εξαιτίας μιας σειράς παραγόντων, μεταξύ των οποίων:

1. Η χειροτέρευση των δημογραφικών δεδομένων στον πληθυσμό της χώρας, με τη σταδιακή ανατροπή της αναλογίας νέων προς ηλικιωμένους.
2. Ο χαμηλός μέσος όρος ετών εισφορών όσων συνταξιοδοτούνται
3. Η νομοθετική πολυπλοκότητα και ο κατακερματισμός σε ένα μεγάλο αριθμό ταμείων του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης
4. Η εισφοροδιαφυγή και η αδυναμία είσπραξης βεβαιωμένων εισφορών.
5. Η περιορισμένη αξιοποίηση της περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων.

Αναλυτικότερα, στο πεδίο των δημογραφικών τάσεων, η Ελλάδα, παρουσιάζοντας ομοιότητα με τις περισσότερες εκ των υπολοίπων χωρών της ΕΕ, εμφανίζει υποχώρηση της γεννητικότητας, με παράλληλη αύξηση του προσδόκιμου ζωής στη γέννηση. Ως αποτέλεσμα, ο λόγος εξάρτησης των ηλικιωμένων, που βρισκόταν στο 26,4 το 2004 και ανήλθε στο 27,7 το 2008, αναμένεται να φτάσει το 38,5 το 2030 ενώ ο λόγος ασφαλισμένων προς συνταξιούχους στον κλάδο κύριας σύνταξης υποχώρησε από το 2,75 το 1988 στο 1,73 το 2008.

Η κλιμακούμενη γήρανση του πληθυσμού έχει αναπόφευκτα αρνητικό αντίκτυπο στο επίπεδο των δαπανών για παροχές στους συνταξιούχους. Η Ελλάδα ήδη κατέχει την 4^η θέση στις πληρωμές συντάξεων ως ποσοστό του ΑΕΠ, ελαφρά πάνω από το 12% του ΑΕΠ το 2008 (ΕΕ-27: 10%). Μέχρι το 2060, το σχετικό μερίδιο αναμένεται – χωρίς τη λήψη μέτρων - να διπλασιαστεί, στο 24%, έναντι 13% στην ΕΕ-27.

Διαχρονικός παράγοντας προβλημάτων στο ασφαλιστικό σύστημα, είναι ο κατακερματισμός του σε ένα μεγάλο αριθμό ασφαλιστικών ταμείων. Αυτά λειτουργούν κάτω από ένα σύνθετο νομοθετικό πλαίσιο, με αποτέλεσμα να συντηρείται η δυσκαμψία του, αλλά και να συνιστούν παράλληλα πηγές ανισοτήτων. Έτσι υπάρχουν ακόμα πολλά υποσυστήματα υποχρεωτικής ασφάλισης, το καθένα για συγκεκριμένο τομέα απασχόλησης ή σύνολο επαγγελμάτων, ενώ ακόμα και εντός του ίδιου ταμείου, διαφορετικές επαγγελματικές κατηγορίες μπορεί να υπόκεινται σε

διαφορετικούς όρους εισφορών, που έχουν ως αποτέλεσμα διαφορετικά επίπεδα συντάξεων.

Αν και με τον τελευταίο ασφαλιστικό νόμο περιορίστηκε σημαντικά ο αριθμός των ασφαλιστικών ταμείων από 133 σε 13, οι ενοποιούμενοι φορείς διατήρησαν τα καταστατικά τους. Έτσι οι κατηγορίες των ασφαλισμένων που υπήχθησαν σε αυτό, συνεχίζουν να διέπονται από τους καταστατικούς κανόνες του φορέα από τον οποίο προέρχονταν. Επιπλέον, οι συγχωνευμένοι φορείς έχουν διατηρήσει τη λογιστική και οικονομική τους αυτοτέλεια. Συνεπώς οι οικονομικές υποχρεώσεις τους συνεχίζουν να τους βαρύνουν μεμονωμένα, ενώ η κινητή και ακίνητη περιουσία τους δεν έχει περιέλθει στο νέο ταμείο. Ουσιαστικά δηλαδή, το ασφαλιστικό σύστημα παραμένει κατακεραματισμένο και διαχειριστικά αναποτελεσματικό.

Πέρα από την πλευρά των δαπανών του συστήματος, δυσχερής είναι και η κατάσταση από την πλευρά των εσόδων του. Ο μέσος όρος ετών ασφαλιστικών εισφορών όσων συνταξιοδοτούνται είναι σχετικά χαμηλός, με τη μέση διάρκεια εισφορών μέχρι τη σύνταξη στην Ελλάδα να βρίσκεται στα 27,5 έτη για τους άνδρες και στα 20,8 έτη για τις γυναίκες. Η αιτία είναι προφανώς η ύπαρξη πολλών «εξαιρέσεων» στην κανονική συνταξιοδότηση με αποτέλεσμα η αναλογία εισφορών / απολαβών κατά τη διάρκεια του συντάξιμου βίου να είναι σχετικά χαμηλή.

Κομβικό ζήτημα για την άμεση ενίσχυση των χρηματικών εισροών στο ασφαλιστικό σύστημα αποτελεί ο περιορισμός της εισφοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας, και η είσπραξη των βεβαιωμένων ασφαλιστικών εισφορών. Ο δημόσιος τομέας, αποτελεί τον βασικό οφειλέτη προς τα ασφαλιστικά ταμεία, με τις μη καταβληθείσες υποχρεώσεις του προς αυτά να φθάνουν τα € 12,6 δισ. στο τέλος του 2009, έναντι € 2,7 δισ. στα τέλη του 2003. Ο ιδιωτικός τομέας και οι δημόσιες επιχειρήσεις είχαν στα τέλη του 2009 υποχρεώσεις ύψους € 7,5 δισ., ενώ συνολικά η έκταση της εισφοροδιαφυγής το 2009 υπολογίζεται στα € 8,5 δισ.

Από την άλλη πλευρά, δυνητική πηγή εσόδων αποτελεί η αξιοποίηση της περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων. Η αξία της κινητής και ακίνητης περιουσίας των φορέων κοινωνικής ασφάλισης εκτιμάται σε € 31 δισ., παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης του 3,8% ανά έτος κατά μέσο όρο την πενταετία 2005-2009. Πάνω από το 95% αυτής

κατανέμεται σε κινητές αξίες (ρευστά διαθέσιμα 52,4% και χρεόγραφα 42,8%) και μόλις το 4,5% σε ακίνητα. Επιπλέον, η ακίνητη περιουσία παρουσιάζει τη μικρότερη άνοδο την τελευταία δεκαπενταετία, γεγονός που υποδηλώνει αναξιοποίητο πεδίο άντλησης προσόδων.

Οι παραπάνω εξελίξεις, πέραν των μελλοντικών εμποδίων που προμηνύονται για τη βιωσιμότητα του συστήματος, έχουν ήδη οδηγήσει στην εμφάνιση σημαντικών δυσλειτουργιών. Οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης παρουσιάζουν κάθε χρόνο υψηλά ελλείμματα, τα οποία καλύπτονται εν μέρει από άμεσες ενισχύσεις του τακτικού προϋπολογισμού του κράτους. Ταυτόχρονα όμως διευρύνονται τα τελευταία χρόνια οι ανάγκες έκτακτων επιχορηγήσεων. Για το 2010, οι χρηματικοί πόροι των ταμείων, περιλαμβανομένης της κρατικής επιχορήγησης, αναμένεται να εξαντληθούν νωρίτερα από ότι πέρυσι, σε ορισμένα ταμεία ενδεχομένως από το τρίτο τρίμηνο του έτους. Επιπλέον, φέτος, η προσφυγή στο μηχανισμό στήριξης από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΔΝΤ, δεν αφήνει περιθώρια χορήγησης έκτακτων ενισχύσεων λόγω του δημοσιονομικού εκτροχιασμού της χώρας.

Οι μέσο-μακροπρόθεσμες προοπτικές του εγχώριου ασφαλιστικού συστήματος και κυρίως οι τρέχουσες αδυναμίες του, έχουν καταστήσει επιτακτική την πραγματοποίηση μιας νέας μεταρρύθμισης του ασφαλιστικού συστήματος, της τρίτης σε διάστημα μόλις μιας δεκαετίας. Τα στοιχεία που παρατέθηκαν νωρίτερα καταδεικνύουν την άμεση αναγκαιότητά της, ανεξάρτητα από τις δεσμεύσεις της ελληνικής κυβέρνησης στο Μνημόνιο. Άλλωστε, η διαδικασία αναμόρφωσης του ασφαλιστικού συστήματος είχε δρομολογηθεί από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης αρκετά πριν την προσφυγή στον μηχανισμό στήριξης.

Οι βασικές κατευθυντήριες γραμμές της αναθεώρησης του ασφαλιστικού συστήματος, όπως αυτές καταγράφονται στο Μνημόνιο IV του σχετικού νόμου, συνοψίζονται στον επόμενο πίνακα:

ΠΛΑΙΣΙΟ: ΒΑΣΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗΣ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΟΥ-ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

- Ενίσχυση της σύνδεσης των εισφορών με τη σύνταξη

- Υπολογισμός των συντάξεων σύμφωνα με το σύνολο του εργασιακού βίου
- Αύξηση της ελάχιστης περιόδου εισφορών για πλήρη σύνταξη από τα 37 στα 40 έτη μέχρι το 2013 έως 2015
- Μέχρι το 2015, πλήρης συνταξιοδότηση στην ηλικία των 60 ή 65 ετών για όλους, με 40 έτη εργασίας
- Πτώση του μέσου ετήσιου ποσοστού αναπλήρωσης
- Μείωση των συνταξιοδοτικών ταμείων σε τρία
- Ελάχιστη εγγυημένη σύνταξη για όλους όσους θεμελιώνουν συνταξιοδοτικό δικαίωμα από 1.1.2015
- Αυτόματος μηχανισμός προσαρμογής ανά 3 χρόνια, από το 2020, που συνδέει το έτος συνταξιοδότησης με την αύξηση στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής κατά το έτος συνταξιοδότησης
- Μείωση (κατά 6% το χρόνο) της βασικής σύνταξης για όσους συνταξιοδοτηθούν πρόωρα
- Τιμαριθμοποίηση των συντάξεων

Ανεξάρτητα από τις επιμέρους ρυθμίσεις του νέου ασφαλιστικού συστήματος που θα οριστικοποιηθούν κατά τις διαπραγματεύσεις του ελληνικών αρχών με την «τρίοικα», προκύπτουν ήδη ορισμένες σημαντικές, εξυγιαντικού χαρακτήρα, δομικές αλλαγές σε σύγκριση με το υπάρχον σύστημα. Πιο συγκεκριμένα:

Γίνεται προσπάθεια θέσπισης ενός ενιαίου, με κοινούς κανόνες για τη μεγάλη πλειοψηφία των ασφαλισμένων, συνταξιοδοτικού συστήματος: τα όρια ηλικίας για πλήρη σύνταξη εξισώνονται με ταξύ ανδρών και γυναικών στα 60 ή 65 έτη μέχρι το τέλος του 2015, τα ασφαλιστικά ταμεία συγχωνεύονται. Αυτή την προτεραιότητα εξυπηρετούν και επιμέρους προωθούμενες αλλαγές, όπως η περικοπή της λίστας βαρέων και ανθυγιεινών επαγγελμαμάτων, με στόχο αυτά να μην ξεπερνούν το 10% του συνόλου, και η αναθεώρηση-αυστηροποίηση του συστήματος παροχής αναπηρικών συντάξεων.

Σε ότι αφορά την πολιτική διαχείρισης των εισφορών, οι συνταξιοδοτικές παροχές αποκτούν ανταποδοτικό χαρακτήρα, με τη διανεμητική λειτουργία του συστήματος να έγκειται στη διασφάλιση της ελάχιστης εγγυημένης σύνταξης για όλους. Στην

ανταποδοτικότητα των συντάξεων συμβάλλει και ο υπολογισμός τους σύμφωνα με τη μισθολογική εξέλιξη καθ' όλο τον εργασιακό βίο.

Προκειμένου να επιμηκυνθεί το διάστημα συσσώρευσης εισφορών μέχρι τη σύνταξη και η επάρκειά τους, περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο και στο σχέδιο νόμου συγκεκριμένες ρυθμίσεις όπως: α) η αύξηση της ελάχιστης ανταποδοτικής περιόδου για πλήρη σύνταξη από τα 37 στα 40 έτη ως το 2015 β) ο περιορισμός του μέσου ετήσιου ποσοστού αναπλήρωσης συντάξιμων αποδοχών και γ) η μείωση της βασικής σύνταξης για όσους συνταξιοδοτηθούν πρόωρα, κατά 6% το χρόνο. Ως αποτέλεσμα αυτών των μεταβολών, το ποσοστό αναπλήρωσης των συντάξιμων αποδοχών από το ανταποδοτικό σύστημα και τη βασική-εγγυημένη σύνταξη θα φτάνει το 64%, στο οποίο θα προστίθεται η επικουρική σύνταξη. Αύξηση της μέσης διάρκειας παραμονής στην εργασία και βελτίωση των οικονομικών των ταμείων θα προέλθει και από τη σταδιακή ενιαιοποίηση των κανόνων του ασφαλιστικού συστήματος που αναφέρθηκε προηγουμένως.

Οι επιπτώσεις των έντονων δημογραφικών μεταβολών που προδιαγράφονται στην Ελλάδα στις προσεχείς δεκαετίες, αναμένεται να αντιμετωπιστούν με την καθιέρωση ενός αυτόματου μηχανισμού προσαρμογής ανά 3 χρόνια, από το 2021, ο οποίος θα συνδέει το έτος συνταξιοδότησης με την αύξηση στην προσδοκώμενη διάρκεια ζωής κατά το έτος συνταξιοδότησης. Δυνατότητα διατήρησης της πραγματικής αγοραστικής δύναμης των συντάξεων παρέχεται με την τιμαριθμοποίησή τους. Ωστόσο στο πλέον πρόσφατο σχέδιο νόμου για το ασφαλιστικό σύστημα, προτείνεται η διαμόρφωσή τους από συντελεστή που θα επηρεάζεται κατά 50% από την αύξηση του ΑΕΠ και κατά 50% από τη μεταβολή του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή, του προηγούμενου έτους, ο οποίος δε θα πρέπει να υπερβαίνει την ετήσια μεταβολή του ΔΤΚ.

Η εφαρμογή των παραπάνω βασικών πυλών της αναθεώρησης του ασφαλιστικού συστήματος αναμένεται ότι θα συμβάλλει μέσο-μακροπρόθεσμα στην ενίσχυση της βιωσιμότητάς του. Πέρα από τις κανονιστικές ρυθμίσεις της αναθεώρησης, οι οποίες ενεργοποιούνται αυτόματα με την ψήφιση του νόμου ή με την έλευση του χρονικού ορίου μετά από το οποίο ισχύουν, σημασία έχει η προώθηση οργανωτικών-διαδικαστικών ζητημάτων, όπως η συγχώνευση των ασφαλιστικών ταμείων. Στο

συγκεκριμένο θέμα, ανεξάρτητα από τη μορφή/έκταση που αυτό τελικά θα λάβει, απαιτούνται έντονες, ενδεχομένως και χρονικά εκτεταμένες, προσπάθειες σε καταστατικό, λογιστικό-περιουσιακό και διαχειριστικό επίπεδο. Όμως, αυτή η διαδικασία είναι αναγκαία προκειμένου να αρθεί η πολυπλοκότητα και η ασάφεια στην κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των ασφαλιστικών οργανισμών, που ευνοούν την αδιαφάνεια και την κακοδιαχείριση στη λειτουργία τους, καθώς και τις διακριτικές μεταχειρίσεις επαγγελματιών και επαγγελματικών ομάδων.

Ωστόσο, ιδιαίτερα επιβαρυντική για τα οικονομικά των ταμείων είναι η τρέχουσα συγκυρία, με τις φετινές ανάγκες τους για έκτακτη χρηματοδότηση από το κράτος να εκτιμώνται σε υψηλότερα επίπεδα από τα περυσινά (€ 2,5 δισ.), χωρίς, όπως ήδη επισημάνθηκε, να υπάρχει πλέον αυτή η δυνατότητα. Βραχυπρόθεσμα, πρόσθετες, μη προϋπολογισμένες πηγές πόρων για τα ταμεία, θα αποτελέσουν η εισφορά υπέρ του ΛΑΦΚΑ και, κυρίως για τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης εκτός αυτών που καλύπτουν αυστηρά το δημόσιο τομέα, οι περικοπές των επιδομάτων αδείας και Χριστουγέννων. Σε αυτές μπορούν να προστεθούν άμεσα η ενίσχυση της εισπραξης βεβαιωμένων εισφορών και η εντατικοποίηση των ελέγχων για την εισφοροδιαφυγή και την αδήλωτη εργασία.

Στις επιδιώξεις αυτές, μπορεί να συνδράμει η υλοποίηση της δέσμευσης στο Μνημόνιο για ενίσχυση του εισπρακτικού μηχανισμού σε συντονισμό με τα ασφαλιστικά ταμεία μέχρι το τέλος του τρίτου τριμήνου φέτος, προκειμένου να συγκεντρωθούν ανείσπρακτες οφειλές από μεγάλους οφειλέτες. Στο σχέδιο νόμου του Υπουργείου Εργασίας για το ασφαλιστικό σύστημα περιλαμβάνεται η συγκρότηση κλιμακίων για τον εντοπισμό της ανασφάλιστης εργασίας και της εισφοροδιαφυγής. Επιπλέον, μέχρι το μέσον του 2011 θα έχει υιοθετηθεί, σύμφωνα πάντα με το Μνημόνιο, νομοθεσία για την αντιμετώπιση της αδήλωτης εργασίας, βάσει της οποίας θα απαιτείται η εγγραφή/καταχώρηση νέων εργαζομένων πριν αυτοί αναλάβουν τη θέση τους. Η Επιθεώρηση Εργασίας θα στελεχωθεί περαιτέρω, για την επίτευξη των ποσοτικών στόχων που θα της τεθούν, καθώς και για την πραγματοποίηση των αναγκαίων ελέγχων.

Η αύξηση των εσόδων των ασφαλιστικών ταμείων σε μεσοπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα μπορεί να επέλθει και από την καλύτερη εκμετάλλευση των περιουσιακών

τους στοιχείων, ιδίως των ακινήτων τους, τα οποία έχουν αξιοποιηθεί ελάχιστα. Το μερίδιο της ακίνητης περιουσίας στο σύνολο των περιουσιακών στοιχείων των φορέων κοινωνικής ασφάλισης έχει υποχωρήσει από 16,9% το 1993 στο 4,1% το 2009, παρά τη σημαντική αύξηση των αντικειμενικών αξιών ακινήτων σε αυτό το διάστημα. Αρκετά χαμηλές είναι επίσης οι πρόσοδοι της ακίνητης περιουσίας: αντιστοιχούν σε λίγο πάνω από το 2% όλων των προσόδων περιουσίας των ασφαλιστικών ταμείων τη διετία 2008-2009. Από πρόσφατη, δειγματοληπτική έρευνα του Υπουργείου Εργασίας, προέκυψε ότι τα ταμεία διαθέτουν τα ακίνητά τους με συμβολικά μισθώματα, ενώ καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες με όρους ιδιωτικής αγοράς. Υπάρχουν συνεπώς περιθώρια αφενός αναδιάρθρωσης του στεγαστικού κόστους των ταμείων, με την κάλυψη μέρους των στεγαστικών τους αναγκών μέσω ιδιόκτητων ακινήτων και αφετέρου αύξησης των προσόδων τους από επαναδιαπραγμάτευση των εκμισθώσεων, με προτεραιότητα όσες λήγουν το προσεχές διάστημα. Στο σχέδιο νόμου για το ασφαλιστικό περιλαμβάνονται άρθρα για τον επαναπροσδιορισμό του θεσμικού πλαισίου επενδύσεων και την αξιοποίηση της κινητής και ακίνητης περιουσίας των φορέων κοινωνικής ασφάλισης.

Πέρα από τις αλλαγές στο πλαίσιο του Μνημονίου που συνδέονται άμεσα με το ασφαλιστικό σύστημα, μια σειρά μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνονται σε αυτό επηρεάζουν σε μεγάλο ή μικρότερο βαθμό τη λειτουργία του και τη βιωσιμότητά του. Μεταξύ άλλων, στενή συσχέτιση με την αναμόρφωση του ασφαλιστικού συστήματος παρουσιάζει η μεταρρύθμιση στον τομέα της υγείας, καθώς περιλαμβάνεται σε αυτή ο διαχωρισμός του κλάδου υγείας, του οποίου το έλλειμμα εκτιμάται στα €3,3 δισ. το 2009, από τον κλάδο συνταξιοδότησης των ταμείων, ο διαχωρισμός των σχετιζόμενων κονδυλίων και το θεσμικό πλαίσιο προμηθειών υγείας. Με στόχο τον μεσοπρόθεσμο έλεγχο των εσόδων της Γενικής Κυβέρνησης, τίθενται κυλιόμενα όρια δαπανών στους φορείς δαπανών, όπως οι φορείς κοινωνικής ασφάλισης. Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται ο καθορισμός αναλυτικών, ανώτατων επιπέδων εξόδων ανά ταμείο στο προσχέδιο του προϋπολογισμού, που θα κατατεθεί εντός του τρίτου τριμήνου του έτους. Η διασφάλιση της επίτευξης των ανωτέρω στόχων εναπόκειται στο μηχανισμό ελέγχου των δαπανών που θα εισαχθούν στα τέλη του 2010. Μεταξύ άλλων προβλέπεται ότι οι φορείς δαπανών, όπως δηλαδή και τα ασφαλιστικά ταμεία, θα αναφέρονται στο Υπουργείο Οικονομικών για την εκτέλεση του προϋπολογισμού

τους. Θετική επίδραση στην οικονομική διαχείριση των ταμείων αναμένεται να έχουν όλα τα μέτρα ελέγχου των δημόσιων δαπανών.

Ανακεφαλαιώνοντας, η επίπτωση των παραμέτρων του ασφαλιστικού συστήματος στη βιωσιμότητα όχι μόνο των ασφαλιστικών ταμείων, αλλά των δημόσιων οικονομικών γενικότερα, έχει αναδειχθεί σε μείζον ζήτημα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της γήρανσης του πληθυσμού στη διατηρησιμότητα των δημόσιων οικονομικών, εκτιμώνται στις περισσότερες χώρες της ΕΕ πολλαπλάσιες εκείνων της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης. Υπό αυτό το πρίσμα, η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος που βρίσκεται αυτό τον καιρό σε εξέλιξη στην Ελλάδα και στη Γαλλία, είναι πολύ πιθανό να εξελιχθεί σε τάση που θα ακολουθηθεί από την πλειοψηφία των χωρών-μελών της ΕΕ στα επόμενα χρόνια. Ιδιαιτερότητα των σημαντικών διαχρονικών προβλημάτων του ελληνικού ασφαλιστικού συστήματος που αναλύθηκαν, αποτελεί η συνύπαρξή τους με την κλιμακούμενη απόκλιση από τη δημοσιονομική σταθερότητα, που τελικά οδήγησε στο δημοσιονομικό αδιέξοδο. Αυτή ακριβώς η ιδιομορφία καθιστά αναγκαία την εκτεταμένη μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού προκειμένου να αποφευχθούν οι εκρηκτικές συνέπειές της στο δημόσιο χρέος.

3ε. Χρηματοπιστωτικό σύστημα

3.ε.1) Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα απέναντι στη χρηματοπιστωτική κρίση

Με θρυαλλίδα την κατάρρευση της Lehman Brothers (Σεπτέμβριος 2008), το παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό σύστημα ήρθε αντιμέτωπο με τη σοβαρότερη οικονομική κρίση των τελευταίων δεκαετιών, καθώς τράπεζες-κολοσσοί υποχρεώθηκαν σε διαγραφές χρεών, συγχωνεύσεις και εξαγορές, ενώ κυβερνήσεις και κεντρικές τράπεζες επωμίστηκαν το βάρος της εξυγίανσης, επιβαρύνοντας έτσι το δημόσιο χρέος. Ως μέρος του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, η Ελλάδα δε θα μπορούσε να μείνει αλώβητη από την κρίση. Εντούτοις, ο αντίκτυπος

στις ελληνικές τράπεζες δεν ήταν στην αρχή σημαντικός, διότι ο εγχώριος τραπεζικός κλάδος δεν ήταν ιδιαίτερος εκτεθειμένος σε «τοξικά» περιουσιακά στοιχεία, όπως σημαντικοί τραπεζικοί όμιλοι στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ.

Παρά ταύτα, με δεδομένο ότι κυρίαρχο χαρακτηριστικό της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας είναι η αλληλεξάρτηση των τραπεζών μέσω κυρίως του διατραπεζικού δανεισμού, η δυσχέρεια ρευστότητας και οι υπέρογκες διαγραφές στις οποίες αναγκάστηκαν να προχωρήσουν τράπεζες του εξωτερικού δημιούργησε ανησυχία για πιθανές απώλειες και εντός των συνόρων. Για το λόγο αυτό, η τότε ελληνική κυβέρνηση, ακολουθώντας το παράδειγμα πολλών άλλων κυβερνήσεων, αποφάσισε (Οκτώβριος 2008) να παρέμβει στη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, παρέχοντας στις εγχώριες τράπεζες στήριξη ύψους €28 δισ. (Ν.3723/2008).

Αρχικά, οι ελληνικές τράπεζες αξιοποίησαν τη δέσμη μέτρων, αντλώντας ρευστότητα μέσω της έκδοσης ειδικών τίτλων του ελληνικού Δημοσίου. Μέχρι τις αρχές Φεβρουαρίου 2009, έξι τράπεζες άντλησαν περίπου €3,4 δισ., ενώ 10 ακόμη τράπεζες είχαν υποβάλει αίτηση για την άντληση περίπου €1 δισ.. Όσον αφορά στην κεφαλαιακή ενίσχυση μέσω της έκδοσης προνομιούχων μετοχών, η άντληση κεφαλαίων ύψους περίπου €4 δισ. είχε εγκριθεί από 12 τράπεζες.

Εν γένει, οι ελληνικές τράπεζες απεδείχθησαν ανθεκτικές κατά την τελευταία παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Το 2009, μάλιστα, η κεφαλαιακή βάση του συστήματος ενισχύθηκε σημαντικά, αυξανόμενη από €24 δισ. σε €33 δισ., συμπεριλαμβανομένων των κεφαλαιακών ενισχύσεων από το κράτος, ενώ στα τέλη του 2009, όλες οι τράπεζες ικανοποιούσαν το όριο κεφαλαιακής επάρκειας του 8% και η μέση κεφαλαιακή επάρκεια του συστήματος αυξήθηκε σε 11,7%.^{3β2}. Οι πολιτικές του Μνημονίου .

3.ε.2) Οι πολιτικές του Μνημονίου

Μετά το τέλος του 2009, το οικονομικό κλίμα στην Ελλάδα άλλαξε άρδην. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αποκάλυψη του πραγματικού ύψους του δημοσιονομικού ελλείμματος, ενέτεινε την ανασφάλεια και τη δυσπιστία των αγορών απέναντι στην

ελληνική οικονομία, γεγονός που αντικατοπτρίστηκε στην εκτόξευση του περιθωρίου των επιτοκίων δανεισμού. Λόγω της αλληλεπίδρασης τραπεζικού συστήματος και δημοσιονομικής / μακροοικονομικής κατάστασης της χώρας, οι ελληνικές τράπεζες δε θα μπορούσαν να μείνουν ανεπηρέαστες, με αποτέλεσμα να χάσουν ουσιαστικά την πρόσβασή τους στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές στα τέλη του 2009. Επιπροσθέτως, η οικονομική κατάσταση της χώρας οδήγησε σε φόβο και μείωση των καταθέσεων κατά το πρώτο τετράμηνο του 2010, ενώ ταυτόχρονα ληξιπρόθεσμες διατραπεζικές υποχρεώσεις δεν ανανεώθηκαν ή ανανεώθηκαν με πολύ υψηλό κόστος. Οι εξελίξεις αυτές πίεσαν τις ελληνικές τράπεζες σε όρους ρευστότητας, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η εξάρτησή τους από την ΕΚΤ.

Η κυβέρνηση, για να ανταποκριθεί σε αυτές τις εξελίξεις, επέκτεινε χρονικά τη δέσμη μέτρων του 2009, παρέχοντας €17 δισ., όσα δηλαδή δεν είχαν χρησιμοποιηθεί από την αρχική δέσμη των €28 δισ. Καθοριστικής σημασίας ήταν επίσης η στήριξη της ΕΚΤ που αποφάσισε να αναστείλει την εφαρμογή της ελάχιστης πιστοληπτικής αξιολόγησης, βάσει της οποίας αποδέχεται τίτλους του δημοσίου ως ενέχυρο για την παροχή ρευστότητας προς τις εμπορικές τράπεζες. Παρά ταύτα, τα περιθώρια δανεισμού (spreads) δεν υποχώρησαν με αποτέλεσμα η Ελλάδα να προσφύγει στο μηχανισμό στήριξης και στην υιοθέτηση του Μνημονίου.

Το Μνημόνιο περιέχει και ρυθμίσεις που αφορούν στην περαιτέρω θωράκιση του ελληνικού τραπεζικού συστήματος με σημαντικότερη τη θέσπιση Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ). Το ΤΧΣ θα είναι ένα Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου, γεγονός που προσδίδει ευελιξία αναφορικά με την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού, και επιτρέπει την ιδιωτική συμμετοχή. Αρχικά προβλέπεται επταετής διάρκεια ζωής, μετά το τέλος της οποίας η κυριότητα του ΤΧΣ θα περάσει στο ελληνικό Δημόσιο, μέχρι το ύψος της συμμετοχής του στο μετοχικό κεφάλαιο. Σκοπός του ΤΧΣ είναι η διατήρηση της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος, μέσω της παροχής κεφαλαίου στην περίπτωση που μια ή περισσότερες τράπεζες δε μπορούν να ικανοποιήσουν τις ελάχιστες κεφαλαιακές απαιτήσεις. Τα κεφάλαια που θα παρέχει το ΤΧΣ θα έχουν τη μορφή προνομιούχων μετοχών, οι οποίες θα μετατρέπονται σε κοινές, εάν δε μπορούν να αποπληρωθούν εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος

Το ΤΧΣ θα προικοδοτηθεί με κεφάλαιο €10 δισ., το οποίο θα προέρχεται από τους συνολικούς πόρους του κοινού προγράμματος ΕΕ/ΔΝΤ, και μέσω του οποίου θα καλύπτονται και τα λειτουργικά έξοδά του. Τούτο σημαίνει πως στην περίπτωση ύπαρξης ζημιών από τη λειτουργία του, αυτές θα βαραίνουν το ελληνικό Δημόσιο. Η χρήση του Ταμείου από μια τράπεζα που δεν πληροί τους κανόνες κεφαλαιακής επάρκειας δεν είναι προαιρετική – όπως ήταν η αξιοποίηση κεφαλαίων από το πακέτο στήριξης των €28 δισ. - αλλά υποχρεωτική. Η ρύθμιση αυτή υπογραμμίζει τη δέσμευση του ΤΧΣ για τη διασφάλιση της ικανότητας μιας τράπεζας (και του κλάδου συνολικά) να λειτουργεί, ενώ ταυτόχρονα διασφαλίζεται ότι η εξυπηρέτηση των αναγκών και των απαιτήσεων των πελατών και των δανειστών της δε θα τίθεται σε κίνδυνο από τυχόν αδράνεια ή αδυναμία των μετόχων.

Στο Μνημόνιο προβλέπεται επίσης πως, στην περίπτωση που οι τράπεζες οι οποίες έλαβαν κεφάλαια από το Ταμείο αδυνατούν να τα επιστρέψουν, θα εφαρμοστεί «σχέδιο αναδιάρθρωσής τους υπό την αιγίδα του Ταμείου, κατ' εφαρμογήν των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού και κρατικών ενισχύσεων». Στο σημείο αυτό υπογραμμίζεται η ευθύνη των μετόχων έναντι των δυσχερειών που ενδεχομένως να αντιμετωπίσει ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα, ενώ σε ενδεχόμενη αδυναμία ή απροθυμία τους να συνεισφέρουν, το παρεχόμενο από το Ταμείο κεφάλαιο θα χρησιμοποιηθεί με τρόπο που δε νοθεύει τον ανταγωνισμό στον κλάδο. Πέραν αυτού όμως, το ΤΧΣ, σε συνεχή συνεργασία με την ΤτΕ, θα αξιολογεί τη φερεγγυότητα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος βάσει διαγνωστικών ελέγχων. Έτσι, και μέσω της προβλεπόμενης ενίσχυσης της εποπτείας της ΤτΕ στις τράπεζες, το ΤΧΣ θα αποτελέσει ένα πρόσθετο δίκτυ ασφαλείας.

Εδώ θα πρέπει να υπογραμμισθούν ορισμένα σημεία που κρίνονται σημαντικά για την ανεξαρτησία και τις δυνατότητες των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου (ΔΣ) του ΤΧΣ. Πρώτον, τα μέλη του μπορούν να ανακληθούν μόνο μετά από απόφαση ελληνικού δικαστηρίου που θα έχει εξετάσει σχετικό αίτημα της ΤτΕ ή του ΔΣ του Ταμείου. Δεύτερον, τα μέλη του απαγορεύεται να συμμετέχουν παράλληλα σε ΔΣ κάποιου χρηματοπιστωτικού ιδρύματος. Τρίτον, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους, τα μέλη του θα λαμβάνουν αποφάσεις και θα δρουν χωρίς την αναζήτηση οδηγιών από την ελληνική κυβέρνηση ή οποιονδήποτε άλλον κρατικό φορέα. Τέταρτον, το συμβούλιο υποχρεούται να συντάσσει και να παρουσιάζει εξαμηνιαίες

εκθέσεις αναφορικά με τις δραστηριότητές του και την κατάσταση στο τραπεζικό σύστημα τόσο στην ελληνική Βουλή, όσο και στην Ε.Ε. και το ΔΝΤ. Δεδομένου ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 έθεσε και πάλι επί τάπητος το θέμα του ρόλου των «θεματοφυλάκων» του συστήματος και της συμβολής των ΔΣ των τραπεζών στη λήψη επισφαλών αποφάσεων, τα δύο αυτά σημεία του Μνημονίου υπογραμμίζουν τη σημασία που αποδίδεται όχι μόνο στις ικανότητες και το κύρος των διευθυντών, αλλά και στη διαφύλαξη της αμεροληψίας τους, καθώς και στην υπαγωγή τους σε κυρώσεις στην περίπτωση κακών πρακτικών εκ μέρους τους.

Το ΤΧΣ αποκτά συγκεκριμένες εξουσίες επί της τράπεζας η οποία θα ενισχυθεί από αυτό, με βασικότερες τις εξής:

- i)** Ορίζει ένα μέλος στο ΔΣ της χρηματοδοτούμενης τράπεζας
- ii)** Απαιτεί από την εν λόγω τράπεζα να υποβάλει το σχέδιο αναδιάρθρωσής της, αν κάτι τέτοιο κριθεί αναγκαίο
- iii)** Έχει δικαίωμα αρνησικυρίας σε αποφάσεις περί της στρατηγικής της τράπεζας, της διαχείρισης ενεργητικού / παθητικού και της ρευστότητας της κ.ά. και
- iv)** Απαιτεί τη μετατροπή των προνομιούχων μετοχών σε κοινές, όταν η τράπεζα αδυνατεί να καλύψει το ελάχιστο ύψος ιδίων κεφαλαίων ή ορισμένες οικονομικές απαιτήσεις που θα επιβάλλονται από το σχέδιο αναδιάρθρωσής της . Εννοείται επίσης ότι όλες οι τράπεζες δεσμεύονται στην παροχή κάθε διαθέσιμης πληροφορίας που σχετίζεται με τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

Οι ενισχυμένες αρμοδιότητες της ΤτΕ που προβλέπονται στο Μνημόνιο, η θεσμοθέτηση και ο ρυθμιστικός ρόλος του ΤΧΣ ανταποκρίνονται σε σημαντικό βαθμό σε παλιότερες προτάσεις του IOBE αναφορικά με την ανάγκη ενίσχυσης της εποπτείας του εγχώριου τραπεζικού συστήματος. Η παγκόσμια κρίση του χρηματοπιστωτικού συστήματος υπογράμμισε την έλλειψη αποτελεσματικού ελέγχου των χρηματοπιστωτικών αγορών σε περιόδους υψηλής οικονομικής ανάπτυξης και ευφορίας. Γι' αυτό και το IOBE καθώς και το Γ.Σ.ΒΕ είχε προτείνει την ανεξαρτησία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, την ενίσχυση με ανθρώπινο δυναμικό της ΤτΕ, αλλά και την επέκταση των εποπτικών και ρυθμιστικών

αρμοδιοτήτων της τελευταίας, με την ανάληψη, μεταξύ άλλων, της εποπτείας των ασφαλιστικών εταιρειών. Θεωρούμε επομένως ότι οι ενέργειες που περιγράφονται στο Μνημόνιο βρίσκονται σε αυτή την κατεύθυνση και ανταποκρίνονται στις αυξημένες ανάγκες εποπτείας στο σημερινό περιβάλλον, στο οποίο ελλοχεύουν κίνδυνοι και προκλήσεις, όπως αυτοί που περιγράφονται παρακάτω.

3.ε.3) Κίνδυνοι / προκλήσεις για τον ελληνικό τραπεζικό κλάδο

Είναι σαφές ότι η απελευθέρωση του τραπεζικού τομέα από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 έδωσε ώθηση στην αναπτυξιακή τροχιά της ελληνικής οικονομίας. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90 και μέχρι πριν την κρίση παρατηρήθηκε ένας ενάρετος κύκλος μεταξύ της πορείας των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και της πραγματικής οικονομίας, παρά την χαλάρωση που παρατηρήθηκε σε ορισμένες περιπτώσεις στα κριτήρια χορήγησης δανείων τα τελευταία χρόνια. Όπως όμως υπάρχει αλληλεξάρτηση του τραπεζικού συστήματος με την οικονομική δραστηριότητα σε περιόδους ευημερίας, αντίστοιχα και στην παρούσα δυσχερή οικονομική συγκυρία η σχέση αυτή υφίσταται και έχει μετασχηματιστεί σε φαύλο κύκλο: ο δημοσιονομικός εκτροχιασμός της χώρας επηρέασε άμεσα και αρνητικά τον τραπεζικό κλάδο ενώ, ακόμα και μετά την υπογραφή του Μνημονίου, οι ανησυχίες για τη δυνατότητα της Ελλάδας να εκπληρώσει όλους τους συμφωνηθέντες στόχους ασκούν πιέσεις και στις αξιολογήσεις των εγχώριων τραπεζών.

Η συρρίκνωση του ΑΕΠ το 2010 θα έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της κερδοφορίας των ελληνικών τραπεζών, όπως ήδη αποτυπώθηκε στις χρηματοοικονομικές τους καταστάσεις του α' τριμήνου. Γενικά, οι μετοχές των ελληνικών τραπεζών κινήθηκαν κατά 25% χαμηλότερα από ότι ο ευρωπαϊκός κλάδος, καθώς οι επενδυτές φαίνεται να θορυβήθηκαν από τη μείωση των καταθέσεων στην αρχή του έτους, τον αποκλεισμό των ελληνικών τραπεζών από τις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές και, φυσικά, από την πορεία της ελληνικής οικονομίας στο σύνολό της. Εν γένει, οι ελληνικές τράπεζες είναι αντιμέτωπες με τους εξής κινδύνους / προκλήσεις:

1. Μείωση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης και αύξηση της ανεργίας

Η συρρίκνωση του ΑΕΠ, ως αποτέλεσμα και της τριετούς δημοσιονομικής προσαρμογής, θα επηρεάσει όλους τους κλάδους και επομένως και τη δραστηριότητα των τραπεζών. Παράλληλα, η αύξηση της ανεργίας εγείρει ανησυχίες σχετικά με τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια, καθώς οι ελληνικές τράπεζες έχουν επεκταθεί αρκετά στην αγορά λιανικών τραπεζικών προϊόντων, με τους συνολικούς δείκτες αύξησης των στεγαστικών δανείων και της καταναλωτικής πίστης να ξεπερνούν το 20% τα προηγούμενα χρόνια. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι ο υψηλός βαθμός δανειακής εξάρτησης των νοικοκυριών. Επομένως, η αύξηση της ανεργίας αυξάνει τους κινδύνους, καθώς ένας ολοένα και μεγαλύτερος αριθμός δανειοληπτών θα κινδυνεύει να αθετήσει την εκπλήρωση της υποχρέωσής του. Ως εκ τούτου, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια αναμένεται να αυξηθούν με ταχύτερο ρυθμό, ενώ παράλληλα η ποιότητα του ενεργητικού ενδεχομένως να φθίνει. Προφανώς, η πίεση δεν θα είναι ισοβαρής για όλα τα είδη δανείων και, κατά συνέπεια, οι τράπεζες που χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη έκθεση σε καταναλωτικά δάνεια ή «μη ποιοτικά» επιχειρηματικά δάνεια, θα πιεστούν εντονότερα.

2. Μείωση ρυθμού ανάπτυξης Βαλκανικών χωρών / χωρών Ανατολικής Ευρώπης

Οι αγορές των Βαλκανίων, αλλά και της Κεντροανατολικής Ευρώπης προσέφεραν πρόσφορο έδαφος για την επέκταση των ελληνικών τραπεζών, αλλά και των ελληνικών επιχειρήσεων γενικά τα τελευταία 15 χρόνια. Αρχικά, οι επενδύσεις περιορίστηκαν στις γειτονικές χώρες και προϊόντος του χρόνου, στην Ουκρανία, αλλά και σε αγορές που κρίνονται λιγότερο επισφαλείς, όπως αυτές της Κύπρου και της Πολωνίας. Η ανάπτυξη υποκαταστημάτων των ελληνικών τραπεζών υπήρξε ρα-γδαία (3.500 καταστήματα που απασχολούν 40.000 εργαζόμενους), όπως και η παροχή πιστώσεων στα τοπικά νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις. Άλλωστε, η περίοδος αυτή συνέπεσε με την ταχεία οικονομική ανάπτυξη των εν λόγω χωρών, η οποία απλώς ανεκόπη το 2008, λόγω της αρνητικής συγκυρίας διεθνώς.

Κατά την εξέλιξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης, ο τρόπος αντίδρασης των οικονομιών αυτών δημιούργησε ανησυχία αναφορικά με πιθανές επιπτώσεις στην κερδοφορία των ελληνικών τραπεζών. Σύμφωνα με την ΕΕΤ, το ενεργητικό των ελληνικών τραπεζών στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης ανέρχεται σε €53,3 δισ. (14% του συνολικού ενεργητικού του ελληνικού πιστωτικού συστήματος) . Η σημαντική έκθεση, όχι μόνο των ελληνικών αλλά και των άλλων ευρωπαϊκών τραπεζών στη ΝΑ Ευρώπη, δημιούργησε φόβους για εκτεταμένες χρηματοπιστωτικές αναταράξεις, κυρίως λόγω των υψηλών χορηγήσεων, ιδιαίτερα προς επιχειρήσεις, σε ξένο νόμισμα. Εντούτοις, παρά το γεγονός ότι μέχρι και τις αρχές του 2009 η περιοχή αυτή θεωρούνταν επίφοβη ακόμα και για την παγκόσμια οικονομία, κατάφερε τελικά να ανταπεξέλθει και να αποτελέσει ένα επενδυτικό καταφύγιο για τα ευάλωτα τραπεζικά συστήματα της Δυτικής Ευρώπης.

Η δημοσιονομική κρίση της Ελλάδας, αν δεν αντιμετωπιστεί εγκαίρως, ενδέχεται να αντιστρέψει τις μέχρι τώρα γνωστές «ροές»: η σημαντική έκθεση των ελληνικών τραπεζών στις οικονομίες της ΝΑ Ευρώπης ενδέχεται να δημιουργήσει προβλήματα στην οικονομία των κρατών αυτών, και όχι αντιστρόφως. Οι επενδύσεις των ελληνικών τραπεζών στη ΝΑ Ευρώπη και την Τουρκία υπολογίζονται σε 17% των συνολικών περιουσιακών στοιχείων τους. Στην παρούσα δυσμενή συγκυρία για τις εγχώριες τράπεζες, οι θυγατρικές τους στα Βαλκάνια είναι αυτές που βελτιώνουν τα αποτελέσματα των ελληνικών τραπεζικών ομίλων. Από την άλλη πλευρά, οι δυσχέρειες της Ουγγαρίας πυροδότησαν, για μία ακόμα φορά, τους φόβους σχετικά με τον τρόπο που θα κινηθούν οι οικονομίες της ΝΑ Ευρώπης κατά την κρίση. Παρ' όλο που δεν ανήκουν στην Ευρωζώνη και άρα μπορούν να χρησιμοποιήσουν το όπλο της υποτίμησης του νομίσματός τους, δε μπορεί να υποστηριχθεί πως η παρούσα κρίση αφήνει αλώβητες αυτές τις χώρες.

3) Επιβράδυνση ρυθμού αύξησης δανείων, μείωση καταθέσεων

Τον Μάιο του 2010 ο ετήσιος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά διαμορφώθηκε στο 2,8% παρουσιάζοντας σημαντική κάμψη σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2009 (4,2%). Γενικά, τα αυστηρά δημοσιονομικά μέτρα που έχουν δρομολογηθεί για την επόμενη τριετία, ενδεχομένως να περιορίσουν τη ζήτηση δανείων, σίγουρα όμως θα οδηγήσουν σε αυστηρότερα κριτήρια χορηγήσεων. Από

την πλευρά των καταθέσεων και των συμφωνιών επαναφοράς (repos), το τραπεζικό σύστημα απώλεσε περίπου το 7,4% των συνολικών καταθέσεων του τον Απρίλιο του 2010 συγκριτικά με τον αντίστοιχο μήνα του 2009. Εντούτοις, μέρος των καταθέσεων αυτών μεταβιβάστηκε στις θυγατρικές των ελληνικών τραπεζών στην Κύπρο και σε μικρότερο ποσοστό στις θυγατρικές σε άλλες χώρες του εξωτερικού.

4) Επιδείνωση της ποιότητας του χαρτοφυλακίου

Η ποιότητα των στοιχείων του ενεργητικού των ελληνικών τραπεζών είναι αρκετά πιθανό να πληγεί από τη συρρίκνωση του ΑΕΠ. Ο βασικός λόγος ανησυχίας σχετίζεται κυρίως με τα ομόλογα ελληνικού δημοσίου που διατηρούν οι ελληνικές τράπεζες. Πάντως επισημαίνεται ότι οι ελληνικές τράπεζες κατέχουν λιγότερο από το 16% του συνολικού ελληνικού χρέους, το οποίο αντιστοιχεί στο 10% περίπου των συνολικών περιουσιακών τους στοιχείων.

Οι ανωτέρω κίνδυνοι υπογραμμίζουν τη σημασία της ταχύτητας με την οποία πρέπει να επιδιωχθεί η δημοσιονομική εξυγίανση, αλλά και η διαρθρωτική προσαρμογή. Η αλληλεξάρτηση των δημοσιονομικών εξελίξεων με τις εξελίξεις στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι συστημικοί κίνδυνοι που απορρέουν από τη σχέση αυτή είναι ένας πρόσθετος λόγος επιτάχυνσης της υλοποίησης των όρων του Μνημονίου. Επίσης, ακολουθώντας το παράδειγμα των υπόλοιπων χωρών-μελών της Ευρωζώνης, θα πρέπει να δημοσιοποιούνται, όταν γίνονται, τα αποτελέσματα ελέγχων αντοχής (stress tests) των ελληνικών τραπεζών. Η ύπαρξη του ΤΧΣ διασφαλίζει ούτως ή άλλως την ευστάθεια των ελληνικών τραπεζών και επομένως η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων θα συμβάλει στη διαφάνεια της λήψης κρίσιμων αποφάσεων για το μέλλον τους.

3.ζ) Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις

Το Μνημόνιο ορίζει ένα πλαίσιο κατευθύνσεων για την προώθηση συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων διαρθρωτικού χαρακτήρα που διατρέχουν πολλά πεδία της οικονομικής πολιτικής. Ουσιαστικά το Μνημόνιο επαναφέρει στο προσκήνιο και ορίζει συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για την προώθηση μεταρρυθμίσεων που έχουν

πολλές φορές και από πλήθος εθνικών και διεθνών φορέων, σκιαγραφηθεί (ΕΕ. ΟΟΣΑ, ΤτΕ, ΙΟΒΕ) στο παρελθόν. Αυτό άλλωστε, είναι και το στοιχείο που κατά μία έννοια το διαφοροποιεί από τις προηγούμενες πρωτοβουλίες και «συστάσεις» οι οποίες δεν εύρισκαν «ευήκοα ώτα». Από την άλλη πλευρά θα πρέπει να σημειωθεί ότι, στις περισσότερες περιπτώσεις, το μνημόνιο δεν υπεισέρχεται σε επιμέρους τεχνικές λεπτομέρειες, καθώς αφήνει στην κυβέρνηση και σε αυτούς που γνωρίζουν τις εθνικές ιδιαιτερότητες να εξειδικεύσουν τις αντίστοιχες πολιτικές. Έτσι, για παράδειγμα, ζητά την απελευθέρωση των οδικών μεταφορών ώστε να αίρονται οι υφιστάμενοι περιορισμοί και οι ελάχιστες τιμές, χωρίς να προσδιορίζει τα ποσοτικά χαρακτηριστικά της σχετικής νομοθετικής ρύθμισης. Με άλλα λόγια, δίνει το περιθώριο στη κυβέρνηση να προσδιορίσει τον τρόπο που θα γίνει αυτή η ρύθμιση. Η ελληνική κυβέρνηση είναι αυτή που πρέπει να εξειδικεύσει, να σχεδιάσει, να συνθέσει και τελικά να προωθήσει τις επιμέρους ρυθμίσεις που εξυπηρετούν τους στόχους αυτών των διαρθρωτικών πολιτικών. Στο πλαίσιο αυτό, και με δεδομένες τις δύσκολες συνθήκες, η κυβέρνηση θα πρέπει να αξιοποιήσει την ευκαιρία αυτή κατά τρόπο που να μεγιστοποιεί το αναπτυξιακό όφελος από τις μεταρρυθμίσεις αυτές

Σε κάθε περίπτωση, ο τρόπος που θα προωθηθούν αυτές οι μεταρρυθμίσεις και οι επιμέρους εξειδικεύσεις έχουν ιδιαίτερη σημασία κυρίως ως προς την προσπάθεια εξεύρεση κοινών τόπων για τον εξορθολογισμό του τρόπου λειτουργίας ορισμένων αγορών. Είναι βεβαίως απαραίτητο να εξαντλούνται οι δυνατότητες για αξιολογήσεις της πραγματικότητας, καθώς και τοπικού / κλαδικού χαρακτήρα ερμηνείες κόστους / οφέλους, που ενδεχομένως αντιστρατεύονται ευρύτερους στόχους και οφέλη για το σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας. Επιπροσθέτως η προσεκτική εξειδίκευση είναι απαραίτητη για την ποσοτική επαλήθευση των όσων η μεταρρύθμιση έχει στόχο να πετύχει, ακόμα και αν το μεγαλύτερο μέρος των ωφελειών τοποθετείται σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Η προώθησή τους είναι πλέον επιτακτική, δεν επιδέχεται ευκαιριακή αντιμετώπιση και παρά τις βραχυπρόθεσμες ωδίνες, η προώθησή τους θα εξυπηρετήσει μεσοπρόθεσμα την αναπτυξιακή διάσταση της οικονομικής πολιτικής που πλέον είναι απαραίτητο να πλαισιώσει το δύσκολο εγχείρημα της ταχείας δημοσιονομικής προσαρμογής. Στα επόμενα γίνεται συγκεκριμένη αναφορά στους τομείς όπου προτείνονται μεταρρυθμίσεις σύμφωνα με το Μνημόνιο, με εξαίρεση τα θέματα του ασφαλιστικού που περιγράφηκαν νωρίτερα.

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η ποσοτικοποίηση των μεσοπρόθεσμων ωφελειών από την υλοποίηση των μεταρρυθμίσεων σε όρους κυρίως ανάπτυξης και απασχόλησης, με τη χρήση ενός εξειδικευμένου οικονομετρικού υποδείγματος και συγκεκριμένης μεθοδολογίας.

3.ζ.1) Δημόσια Διοίκηση

➤ Απλοποίηση συστήματος πληρωμών των δημοσίων υπαλλήλων

Η εκτίναξη των δαπανών της γενικής κυβέρνησης τα τελευταία χρόνια οφείλεται ως ένα βαθμό και στον κατακερματισμένο χαρακτήρα της απασχόλησης στο δημόσιο τομέα. Ανεξάρτητα από τα ευρύτερα ζητήματα μέτρησης της παραγωγικότητας και της ποιότητας των υπηρεσιών που προσφέρει το Δημόσιο, η αδυναμία καταγραφής του ακριβούς αριθμού των υπαλλήλων που εργάζονται σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης (ΟΤΑ, ΝΠΔΔ) μόνιμα, με κάθε είδους σύμβαση ή συμβατική σχέση, αλλά και των σχετικών τακτικών, έκτακτων, επιδοματικών ή άλλων αμοιβών τους, δυσχεραίνει τη λήψη ορθών αποφάσεων για τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού του. Επιπροσθέτως η απογραφή αυτή είναι απαραίτητη γιατί θα προσδώσει μεγαλύτερη διαφάνεια στις πληρωμές του Δημοσίου, πλήρη έλεγχο των μισθολογικών δαπανών και τελικά ίσως οδηγήσει στην αποκατάσταση αδικιών που υπάρχουν μεταξύ υπαλλήλων με κοινά χαρακτηριστικά, καθώς η απογραφή συνδέει την υπηρεσιακή κατάσταση και τους τίτλους σπουδών του κάθε υπαλλήλου.

Εκτός της απογραφής, η οποία θα γίνει εντός του Ιουλίου 2010, ταυτόχρονα συστήνεται η Ενιαία Αρχή Πληρωμών (ΕΑΠ), αποστολή της οποίας είναι η πληρωμή των πάσης φύσεως αποδοχών ή πρόσθετων αμοιβών, αποζημιώσεων και άλλων καταβαλλόμενων απολαβών του προσωπικού του Δημοσίου, ΝΠΔΔ, ΟΤΑ και των φυσικών προσώπων που απασχολούνται με σύμβαση μίσθωσης έργου στους ανωτέρω φορείς, καθώς και των αιρετών οργάνων των ΟΤΑ. Η κεντρική διαχείριση των πληρωμών προσφέρει καλύτερο έλεγχο των δαπανών και επιτρέπει ακόμα και αλλαγές στο χρονοπρογραμματισμό τους, αποκαθιστώντας και εδώ αδικίες με εργαζομένους που πληρώνονται χωρίς καθυστερήσεις και εργαζομένους των οποίων η αμοιβή καθυστερεί μέχρι και έναν χρόνο. Ακόμα δηλαδή και αν δεν μπορεί να

προκύψει εξοικονόμηση πόρων, ακόμα και αν υποθέσουμε ότι ο κατακερματισμένος χαρακτήρας των πληρωμών δεν ενέχει αδιαφάνεια, η έννοια του μοναδικού Ταμείου δημιουργεί οικονομίες κλίμακας που οδηγούν σε αποτελεσματικότερο Κράτος.

Οι παραπάνω ενέργειες συνιστούν πράγματι τομές στο Δημόσιο τομέα οι οποίες θα επιτρέψουν να προχωρήσει και μία ακόμα μεταρρύθμιση που σχετίζεται με την αποδοτικότητά του: η οριοθέτηση κανόνων παραγωγικότητας που επιβραβεύουν τους ικανότερους δημοσίους υπαλλήλους, παρέχοντας μια μορφή κινήτρων. Η διάσταση αυτή απουσίαζε σε μεγάλο βαθμό από το διαστρωματικό χαρακτήρα των αμοιβών και επιδομάτων και δεν άφηνε περιθώριο σε ικανά, υπεύθυνα και ευσυνείδητα άτομα να ανταμειφθούν για την παραγωγικότητά τους.

Τέλος με την ΕΑΠ αρχίζουν να δημιουργούνται πράγματι οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενιαίου μισθολογίου: από τη στιγμή που θα έχουν καταγραφεί τα απαραίτητα στοιχεία και οι απτές πληροφορίες για όλες τις υπηρεσίες και τους οργανισμούς του Δημοσίου, σε συνεργασία με το αρμόδιο συνδικαλιστικό όργανο, διευκολύνεται η εκτίμηση των παραμέτρων αυτού του ενιαίου προτύπου μισθολογικών και άλλων απολαβών και τελικά γίνεται εφικτός ο κεντρικός σχεδιασμός του, ανεξάρτητα από πολιτικές ή άλλες παρεμβάσεις.

➤ **Κρατικές Προμήθειες και Διαφάνεια στις αποφάσεις δημοσίων δαπανών**

Το σύστημα των κρατικών προμηθειών έχει κατηγορηθεί στο παρελθόν ως μια «θολή» περιοχή αδιαφάνειας και κατασπατάλησης δημόσιων πόρων. Αυτή η διάσταση είναι ίσως η πλέον κρίσιμη στο σημερινό «σφικτό» οικονομικό περιβάλλον, ωστόσο η βελτίωση του συστήματος κρατικών προμηθειών έχει και μια αναπτυξιακή διάσταση. Πιο συγκεκριμένα απαιτείται πλέον το Κράτος να λειτουργεί ως «έξυπνος αγοραστής» (intelligent customer) συνεισφέροντας στη δημιουργία νέων αγορών, στην αναβάθμιση των προϊόντων και υπηρεσιών που χρησιμοποιεί / παρέχει σε πολίτες και επιχειρήσεις, μέσω της προώθησης τεχνολογικά προηγμένων και καινοτομικών μεθόδων και εργαλείων. Η υιοθέτηση και χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στα

διάφορα στάδια του συστήματος μπορεί να συμβάλει και στις δύο παραπάνω κατευθύνσεις. Έτσι, για παράδειγμα, το άμεσο κόστος μπορεί να μειωθεί μέσω των ΤΠΕ για τον εντοπισμό περισσότερων προμηθευτών, σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο, την αύξηση του ανταγωνισμού (π.χ. ηλεκτρονικές δημοπρασίες, e-auctioning) και την αύξηση της διαφάνειας των διαδικασιών και την αποφυγή «εναρμονισμένων πρακτικών». Αλλά και το έμμεσο κόστος μπορεί να μειωθεί μέσω της μείωσης του διοικητικού κόστους των διαδικασιών και της συντόμευσης της διάρκειας τους.

Επιπροσθέτως η υποχρέωση δημοσίευσης στο διαδίκτυο όλων των αποφάσεων για δαπάνες της κυβέρνησης συμβάλλει στην ενίσχυση της διαφάνειας. Προφανώς όλοι οι πολίτες δεν είναι σε θέση να εξετάσουν τη νομιμότητα ή την ορθότητα αυτών των δαπανών, ωστόσο με αυτό τον τρόπο όσοι εμπλέκονται στις σχετικές διαδικασίες αποκτούν πρόσβαση σε πληροφορία που μέχρι σήμερα δεν ήταν ευρέως διαθέσιμη. Σε κάθε περίπτωση η ουσία της υποχρέωσης δημοσίευσης είναι η λειτουργία της ως αποτρεπτικού παράγοντα σε εκδήλωση φαινομένων αδιαφάνειας. Υπό αυτή την έννοια έχει ως ένα βαθμό και προληπτικό χαρακτήρα.

➤ **Μεταρρύθμιση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση**

Βασικός άξονας των μεταρρυθμίσεων στην Τοπική Αυτοδιοίκηση είναι το «Σχέδιο Καλλικράτης» το οποίο αποτελεί μια σημαντική πρωτοβουλία στην κατεύθυνση της δημιουργίας κρίσιμης μάζας πολιτών, υποδομών και πόρων. Οι επιμέρους διευθετήσεις και συνενώσεις και ο ακριβής ποσοτικός αριθμός των δήμων που δημιουργήθηκαν δεν έχει προφανώς άριστο σημείο, ούτε και είναι όμως ο πραγματικός στόχος. Άλλωστε μια αυστηρή μεθοδολογική προσέγγιση των κριτηρίων μπορεί να δικαιώσει τις επιλογές και να ενισχύσει την αποδοχή τους, γεγονός που φαίνεται να ακολουθήθηκε σε ικανοποιητικό βαθμό. Το βασικό ζήτημα είναι οι δήμοι που προέκυψαν να διαθέτουν τη συγκρότηση, ώστε να μπορούν να σχεδιάζουν και να υλοποιούν έργα, δράσεις και πρωτοβουλίες με αποδοτικότερο τρόπο σε σχέση με την προηγούμενη δομή. Αξίζει να σημειωθεί πάντως ότι η εξοικονόμηση πόρων που επιτυγχάνεται από τη μείωση του αριθμού των τοπικών διοικήσεων και αιρετών υπαλλήλων είναι ίσως δευτερεύουσας σημασίας. Αντίθετα πρωτεύουσας σημασίας είναι οι εξοικονομήσεις πόρων από τις οικονομίες κλίμακας

που δημιουργούνται σε διάφορες λειτουργίες των δήμων και κυρίως η σταδιακή αναβάθμιση των υπηρεσιών που προσφέρουν οι δήμοι στους πολίτες, μέσω του καλύτερου συντονισμού τους.

➤ **Ανεξάρτητη λειτουργική αξιολόγηση της κεντρικής κυβέρνησης -
Καλύτερη Νομοθέτηση**

Σύμφωνα με το Μνημόνιο, ανεξάρτητος εξωτερικός φορέας θα αξιολογήσει το επίπεδο της οργάνωσης και της λειτουργίας της κεντρικής κυβέρνησης, προχωρώντας στην υιοθέτηση νομοθεσίας και μέτρων για τον εξορθολογισμό της χρήσης των πόρων, την οργάνωση της δημόσιας διοίκησης και την αποδοτικότητα των κοινωνικών της προγραμμάτων. Αν και η πρωτοβουλία αυτή είναι ενδιαφέρουσα, θα πρέπει να σημειωθεί ότι αρκετές φορές στο παρελθόν έχουν ανατεθεί σε διάφορους ανεξάρτητους φορείς σχετικές αξιολογήσεις, με περισσότερο ή λιγότερο χρήσιμα αποτελέσματα. Το ζητούμενο είναι να εξασφαλιστεί ότι η αξιολόγηση αυτή θα επιφέρει και κάποιου τύπου ανάληψη δράσης που θα εκπορεύεται από τα αποτελέσματά της και δεν θα παραμείνει κενό γράμμα.

Επίσης το Μνημόνιο συστήνει ταχύτερες ενέργειες στην κατεύθυνση της υιοθέτησης της νομοθεσίας για την εφαρμογή της Στρατηγικής για Καλύτερη Νομοθέτηση (better regulation strategy). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μια κοινοτική στρατηγική την οποία οι ελληνικές κυβερνήσεις ήδη παρακολουθούν και υπό την έννοια αυτή το Μνημόνιο απαιτεί ίσως μεγαλύτερη προσήλωση στους στόχους.

Ειδικά η αξιολόγηση των επιπτώσεων των νόμων στην ανταγωνιστικότητα (impact assessment) θεωρούμε ότι αποτελεί στο σημερινό δυσμενές οικονομικό περιβάλλον αναγκαία συνθήκη κατά τη νομοθέτηση, καθώς ο έλεγχος των επιπτώσεων θα αποτιμά τα κόστη και τα οφέλη του νόμου για το σύνολο της οικονομίας από μια συγκεκριμένη ρύθμιση και όχι μόνο στα στενά ίσως όρια του πεδίου εφαρμογής της.

3.ζ.2) Μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και τους μισθούς

Η ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από περιορισμένο βαθμό ευελιξίας ενώ διακρίνεται από «δυϊσμό» μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με τον ιδιωτικό τομέα να διακρίνεται από σημαντική ελαστικότητα. Στην αγορά εργασίας του δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα το σημαντικότερο ζήτημα είναι ο εκσυγχρονισμός των κανονισμών εργασίας, με σκοπό την καλύτερη εξυπηρέτηση του κοινωνικού συνόλου και τη βελτίωση της παραγωγικότητας.

Πρόκειται σαφώς για μια περιοχή πολιτικής όπου απαιτούνταν αρκετές παρεμβάσεις, οι οποίες όμως θα ήταν ευκολότερο να πραγματοποιηθούν σε περιόδους αύξησης της απασχόλησης. Και σε αυτή την περίπτωση όμως οι αναγκαίες τομές δεν έγιναν στο παρελθόν και πλέον οι μεταρρυθμίσεις θα πρέπει να πραγματοποιηθούν σε περίοδο μείωσης της απασχόλησης, με αρνητικές εξελίξεις στην ανεργία βραχυπρόθεσμα, αλλά με βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της παραγωγικότητας μεσοπρόθεσμα.

Είναι σαφές ότι τα όσα αναφέρει το Μνημόνιο αγγίζουν αρκετές «ευαίσθητες» περιοχές στην αγορά εργασίας. Από το Μνημόνιο γίνεται σαφές ότι θα πρέπει να αναθεωρηθεί το πλαίσιο των διαπραγματεύσεων μεταξύ των κοινωνικών εταίρων για τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα, συμπεριλαμβανόμενων των τοπικών συμφώνων απασχόλησης, με σκοπό τη συγκράτηση των μισθών. Το Μνημόνιο αναφέρεται επίσης σε πλήθος άλλων συμβατικών ρυθμίσεων που θα πρέπει να αναθεωρηθούν: αποζημιώσεις, όρια ομαδικών απολύσεων, πάγωμα κατώτατων μισθών για 3 χρόνια με διαφοροποίησή τους σε ιδιαίτερες κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται σε κίνδυνο όπως οι νέοι και οι μακροχρόνια άνεργοι, διευκόλυνση της χρήσης συμβάσεων προσωρινής απασχόλησης και μερικής απασχόλησης, ευελιξία στο ωράριο εργασίας με εισαγωγή ετήσιου υπολογισμού χρόνου εργασίας, μείωση στις υπερωριακές αμοιβές, μεταβλητές απολαβές ανάλογα με την παραγωγικότητα, αλλαγές στο σύστημα διατησίας κτλ. Σχεδόν οι περισσότερες βασικές παράμετροι της εγχώριας αγοράς εργασίας και σημεία «τριβής» για αρκετά χρόνια μεταξύ εργοδοσίας και εργαζομένων ετών, πρόκειται να αναθεωρηθούν.

Βεβαίως αναφέρεται ότι οι ρυθμίσεις που αφορούν στις διαπραγματεύσεις για τους μισθούς στον ιδιωτικό τομέα θα προκύψουν έπειτα από διάλογο με τους κοινωνικούς

εταίρους. Είναι ενδεχομένως ευκαιρία υπό το συγκεκριμένο πλαίσιο να γίνει αυτή τη φορά ένας ουσιαστικός διάλογος οποίος θα λαμβάνει υπόψη του τις νέες εξελίξεις και το περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί σήμερα. Ο διάλογος μπορεί να προωθήσει αλλαγές που εξυπηρετούν το σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη τα διαρθρωτικά προβλήματα όχι μόνο της απασχόλησης, αλλά κυρίως της ανεργίας σε κλαδικό ή/και τοπικό επίπεδο.

3.ζ.3) Μεταρρυθμίσεις στον χώρο της υγείας

Οι μεταρρυθμίσεις στο χώρο της Υγείας που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο εστιάζουν σε άλλη μία σχετικά αδιαφανή περιοχή των δημοσίων προμηθειών και γενικά των δαπανών υγείας, που αν και έχει επίσης επισημανθεί από πλήθος διεθνών και εθνικών φορέων, δεν έχει εξυγιανθεί έως σήμερα. Το διπλογραφικό λογιστικό σύστημα και η κατάρτιση οικονομικών καταστάσεων, σε συνδυασμό με τον έλεγχο της τιμολόγησης φαρμάκων που είναι καθιερωμένος εδώ και πολλά χρόνια, καθώς και τον εξορθολογισμό, μέσω ανταγωνιστικών διαδικασιών, της προμήθειας αναλωσίμων υλικών και ιατρικών συσκευών, επιτρέπουν τον έλεγχο εσόδων και δαπανών των μονάδων υγείας και τον εντοπισμό φαινομένων κακοδιαχείρισης και σπατάλης. Η εφαρμογή του διπλογραφικού συστήματος και ενός κοινού ηλεκτρονικού συστήματος για τα ασφαλιστικά ταμεία και τα νοσοκομεία, αλλά και η ηλεκτρονική συνταγογράφηση, δε θα βελτιώσουν απλώς τη διαφάνεια στη διαχείριση του δημόσιου χρήματος και τον εξορθολογισμό των δαπανών στον τομέα της υγείας, αλλά θα εξασφαλίσουν την παροχή ακριβούς και αξιόπιστης πληροφόρησης, που θα επιτρέψει καλύτερο σχεδιασμό των πολιτικών υγείας και τον προγραμματισμό αναγκών ανά φορέα (νοσοκομείο, κέντρο υγείας κ.λπ.) και περιφέρεια.

Οι νέες τεχνολογίες προσφέρουν πράγματι τα κατάλληλα εργαλεία για να αυξηθεί η διαφάνεια στις κρατικές προμήθειες. Το πρόβλημα όμως κατά το προηγούμενο διάστημα δεν ήταν η έλλειψη κατάλληλων εργαλείων ελέγχου, αλλά η ασθενής πολιτική βούληση για την προώθηση λύσεων και η επιλογή της μη σύγκρουσης με ομάδες συμφερόντων, εντός του συστήματος. Άλλωστε τα τελευ-

ταία χρόνια, στην πολιτική, κοινωνική και επιστημονική συζήτηση γύρω από τα θέματα υγείας, κυριαρχούν τα ζητήματα της κακοδιαχείρισης, των ελλειμμάτων, των συσσωρευμένων χρεών και της απουσίας ελέγχων αλλά και διαδικασιών αξιολόγησης προσώπων και πρακτικών.

Παρόλα αυτά, η έλλειψη μιας συντονισμένης προσπάθειας σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα που δημιουργεί και το πολιτικό κόστος που συνεπάγεται, συχνά προκαλούν τις αντιδράσεις των εμπλεκόμενων φορέων και καθυστερούν την εφαρμογή των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων, φαινόμενο το οποίο μπορεί και πρέπει να αμβλυνθεί στις σημερινές συνθήκες και με την πιστή εφαρμογή του Μνημονίου.

3.ζ.4) Μεταρρυθμίσεις στο επιχειρηματικό περιβάλλον

- **Διευκόλυνση στην ίδρυση εταιρειών – απλοποίηση αδειοδότησης βιομηχανικών ομάδων – εφαρμογή οδηγίας υπηρεσιών .**

Σχεδόν σε όλα τα υποδείγματα μέτρησης της ανταγωνιστικότητας, αλλά και στις εκθέσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας για το επιχειρείν (Doing Business) επισημαίνεται ότι η επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα, υπάρχουσα ή/και επίδοξη, συναντά δυσκολίες και ενέχει σημαντικά κόστη, γεγονός που καθιστά τη χώρα μη ελκυστική για επενδύσεις είτε από εγχώριους είτε από διεθνείς επενδυτές.

Από την ίδρυση έως και την πτώχευση των επιχειρήσεων στην Ελλάδα, οι διαδικασίες, τα κόστη, οι χρόνοι που απαιτούνται είναι δυσανάλογα μεγάλοι σε σχέση με άλλες αναπτυγμένες ευρωπαϊκές οικονομίες. Με αυτή την έννοια κάθε πρωτοβουλία που αίρει κάποια από τα εμπόδια, απλοποιεί και επιταχύνει διαδικασίες και μειώνει τα σχετικά κόστη δεν μπορεί παρά να αξιολογείται θετικά. Ειδικά σε ότι έχει να κάνει με τη διευκόλυνση των εξαγωγικών διαδικασιών και την υιοθέτηση της οδηγίας για τις Υπηρεσίες που αμβλύνει νομικά ή διοικητικά εμπόδια για την παροχή υπηρεσιών σε όλες τις χώρες της ΕΕ, οι πρωτοβουλίες είναι ιδιαίτερα χρήσιμες σε περιόδους όπου αναζητάται διεύρυνση της πελατειακής μας βάσης και ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων.

Στο ίδιο πλαίσιο η λειτουργία των μοναδικών σημείων επαφής επιχειρήσεων και Κράτους (ένα είδος ΚΕΠ για επιχειρήσεις) έχει επίσης περιληφθεί στις εξαγγελίες σχεδόν κάθε Υπουργού Ανάπτυξης τα τελευταία έξι χρόνια, αλλά παρόλα αυτά η υλοποίησή τους καθυστερούσε.

Σημαντική είναι και η νομοθετική παρέμβαση ώστε να περιοριστούν τα φορολογικά εμπόδια για συγχωνεύσεις και εξαγορές. Έχει αναφερθεί αρκετές φορές στο παρελθόν ότι η δομή του ελληνικού παραγωγικού συστήματος δρα ανασταλτικά στη βελτίωση της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητάς του. Πολλές μικρές επιχειρήσεις και λίγες μεγάλες επιχειρήσεις χαρακτηρίζουν το επιχειρηματικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα αφενός την αδυναμία συγκρότησης μιας κρίσιμης μάζας μεγάλων ανταγωνιστικών επιχειρήσεων με διεθνή παρουσία, αφετέρου αυξημένες δυσκολίες στη διεύθυνση της καινοτομίας στην εγχώρια παραγωγή. Αποτέλεσμα είναι η διατήρηση συστημικών υστερήσεων που δεν επιτρέπουν την ενίσχυση της εξωστρέφειας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Συνεπώς, οι συγχωνεύσεις και η δημιουργία μεγαλύτερων επιχειρήσεων σε πολλούς κλάδους που να μπορούν να αξιοποιήσουν οικονομίες κλίμακας τόσο στην πλευρά της προσφοράς όσο και στην πλευρά της ζήτησης, εξυπηρετούν την προσπάθεια μετασχηματισμού του ελληνικού παραγωγικού συστήματος προς αποδοτικότερη αξιοποίηση των πόρων του. Κάθε προσπάθεια για θεσμική υποστήριξη και διευκόλυνση στην υλοποίησή τους είναι επομένως επιθυμητή.

➤ **Απελευθέρωση Κλειστών επαγγελματιών**

Παρά τα μέτρα που έχουν ληφθεί τα τελευταία χρόνια προς την κατεύθυνση της σταδιακής άρσης των εμποδίων εισόδου που υφίστανται σε ορισμένα επαγγέλματα, εξακολουθούν να υπάρχουν στρεβλώσεις σε πολλές αγορές προϊόντος και συντελεστών παραγωγής, που τις εμποδίζουν να λειτουργήσουν ανταγωνιστικά. Κατώτατες ή συνιστώμενες τιμές, καθορισμένα από το νόμο ποσοστά κέρδους, περιορισμένο ωράριο λειτουργίας σε διάφορους κλάδους, περιορισμοί στον ελλιμενισμό κρουαζιερόπλοιων, περιορισμοί στην παρασκευή και διάθεση άρτου, περιορισμοί στις άδειες που εκδίδει ο δημόσιος τομέας για πλείστες δραστηριότητες, συνιστούν πρωτίστως εμπόδια εισόδου – αλλά και εξόδου - επιχειρήσεων από

συγκεκριμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας που δρουν περιοριστικά στη μεγιστοποίηση του ανταγωνισμού. Δευτερευόντως προσθέτουν κόστη στην παροχή κάποιων υπηρεσιών με αποτέλεσμα και οι σχετικές τιμές να διατηρούνται υψηλές.

Το Μνημόνιο επισημαίνει περιπτώσεις όπου πράγματι υπάρχουν στρεβλώσεις οι οποίες πρέπει να αρθούν, καθώς συνιστούν «προστατευμένες νησίδες» σε υπηρεσίες όπου μπορεί να λειτουργήσει θετικά ο ανταγωνισμός. Πλήθος απαγορεύσεων, περιορισμών και ελαχίστων αμοιβών / περιθωρίων κέρδους που υπάρχουν στα επαγγέλματα των νομικών, ορκωτών λογιστών, συμβολαιογράφων, φαρμακείων, αρχιτεκτόνων και μηχανικών θα αναπροσαρμοστούν ή θα καταργηθούν, με την ελληνική κυβέρνηση να καλείται να διαμορφώσει το νέο θεσμικό πλαίσιο.

Επιπροσθέτως, επισημαίνονται συγκεκριμένες δραστηριότητες όπως οι Οδικές Μεταφορές Εμπορευμάτων, όπου οι προτάσεις για κατάργηση όλων των περιττών περιορισμών στην πρόσβαση στο επάγγελμα των οδικών μεταφορέων εμπορευμάτων, συμπεριλαμβανομένων και των ελαχίστων καθορισμένων τιμών, θα πρέπει να αποτελέσουν χρήσιμο οδηγό των σχετικών πρωτοβουλιών.

Ειδικά σε αυτό το πεδίο είχε εκτιμηθεί από πριν, σχετικά με τις επιπτώσεις μιας πιθανής απελευθέρωσης, στην συγκεκριμένη αγορά αλλά και στην οικονομία από το 2006. Εκτιμούσε έτσι τότε ότι θα προέκυπταν μεταξύ άλλων:

- ✓ Σημαντική υποχώρηση των κομίστρων (1,5%-2,5% ετησίως), με υποχώρηση και του πληθωρισμού κατά 0,2-0,3 ποσοστιαίες μονάδες ετησίως
- ✓ Αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων στον κλάδο (1%-2% ετησίως), με ενίσχυση της απασχόλησης (2%-4% ετησίως)
- ✓ Σημαντική ενίσχυση της παραγωγικότητας (1,5%-2,5% ετησίως)
- ✓ Υποχώρηση του λειτουργικού κόστους των επιχειρήσεων (2,5%-4,5% ετησίως).

Ωστόσο, το σχέδιο νόμου που παρουσιάστηκε παρουσίαζε αρκετά προβλήματα με κυριότερο τη διατήρηση πολύ υψηλών εμποδίων εισόδου στον κλάδο. Είναι σαφές ότι το ζητούμενο στην περίπτωση αυτή είναι η δραστική μείωση του κόστους

εισόδου στον κλάδο προκειμένου να αποκλιμακωθούν τα κόστη μεταφοράς και να ενισχυθεί ο ανταγωνισμός.

➤ Σιδηρόδρομοι – Ενέργεια

Οι δύο συγκεκριμένες περιοχές που επισημαίνονται στο Μνημόνιο δεν έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά, ούτε πάσχουν από τα ίδια προβλήματα. Στην περίπτωση του ΟΣΕ, η ανάγκη ριζικής αναδιάρθρωσης ενός οργανισμού που είναι ζημιογόνος και ο οποίος καθημερινά επιβαρύνει τα δημόσια οικονομικά, αποτελεί πρώτη προτεραιότητα. Όπως στην περίπτωση της Ολυμπιακής, έτσι και εδώ η εκπόνηση ενός σχεδίου εξυγίανσης ώστε να καταστεί πιο ελκυστικός ο οργανισμός αξιοποιώντας όλα τα πλεονεκτήματα που ακόμα διαθέτει (κτηριακές υποδομές, γη, κτλ) είναι απαραίτητο να προηγηθεί κάθε πιθανής αποκρατικοποίησης, καθώς το τίμημα θα πρέπει να αντανακλά τα δυνητικά οφέλη που μπορεί να αποκομίσει ο επενδυτής από την απόκτηση μέρους ή του συνόλου του οργανισμού και των εταιρειών του.

Αντίθετα στον χώρο της ενέργειας, τα προβλήματα είναι διαφορετικά και σχετίζονται κυρίως με τις συνθήκες και την πρόοδο της απελευθέρωσης, αλλά και τις επιμέρους παραμέτρους ενός συνολικότερου ενεργειακού σχεδιασμού της χώρας. Το Μνημόνιο επισημαίνει επιμέρους ανάγκες της αγοράς (απελευθέρωση χονδρικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, εξορθολογισμός τιμολογίων, υιοθέτηση νομοθεσίας για διαχωρισμό των δραστηριοτήτων ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου) ενώ δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενίσχυση της ανεξαρτησίας και των αρμοδιοτήτων της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας.

Ειδικά άλλωστε στο τελευταίο, πολλές φορές έχει επισημανθεί ότι η ουσιαστική ανεξαρτησία των Ρυθμιστικών Αρχών διασφαλίζεται με συνέχεια στη διοίκηση και χρηματοδότηση σε πολυετή βάση π.χ. από ίδια έσοδα που προέρχονται από τη ρυθμιζόμενη δραστηριότητα, τη στελέχωσή τους με υψηλής ειδίκευσης προσωπικό, τη δυνατότητά τους να προσφεύγουν στην αγορά για υπηρεσίες τεκμηρίωσης, μελετών και consulting, την υιοθέτηση περισσότερων διαδικασιών διαβούλευσης μεταξύ των ενδιαφερόμενων φορέων, και τέλος τη μεγαλύτερη ευχέρεια των Ρυθμιστικών Αρχών να παρεμβαίνουν και στις κρατικές επιχειρήσεις, όταν αυτές ακολουθούν πρακτικές που στρεβλώνουν τον ανταγωνισμό.

➤ Αποκρατικοποιήσεις

Η απόσυρση του Κράτους από τομείς προϊόντων και υπηρεσιών που ήδη παράγονται ανταγωνιστικά από τον ιδιωτικό τομέα (τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, βιομηχανία, τουρισμός), αποτελεί βασική προϋπόθεση και εντάσσεται στη βελτίωση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Οι αποκρατικοποιήσεις δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά μέσο για την αποδοτικότερη χρήση των διαθέσιμων πόρων. Γι' αυτό και δεν πρέπει να κρίνονται με βάση μόνο τα ταμειακά οφέλη, αλλά και με τη συνολικότερη επίπτωση στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Η δεδομένη δηλαδή ανάγκη για συγκέντρωση ενός συγκεκριμένου ποσού (1 δισ. ευρώ ετησίως την τριετία 2011-2013 βάσει του Μνημονίου) δεν θα πρέπει να αγνοεί το γεγονός ότι κάθε προσπάθεια αποκρατικοποίησης πρέπει να στοιχειοθετείται στη βάση πολλαπλών ωφελειών: διοικητικός και οργανωτικός εκσυγχρονισμός, διασφάλιση των συμφερόντων του κοινωνικού συνόλου, παροχή υψηλής ποιότητας προϊόντων και υπηρεσιών, επέκταση σε νέα προϊόντα, ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων. Διαχειριστικά κρίνεται απαραίτητο οι τελικές αποφάσεις να λαμβάνονται από ένα Υπουργείο, με την προετοιμασία όμως να αποτελεί ευθύνη του αρμόδιου Υπουργού. Βέβαια, όπως ήδη αναφέρθηκε, με δεδομένη την ανάγκη άμεσης μείωσης του δημοσίου χρέους, το κριτήριο αυτό πρέπει να «μετρήσει» ιδιαίτερα αυτή την κρίσιμη περίοδο

Εξάλλου, η ανάπτυξη και αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας του Δημοσίου θα μπορούσε να α-ποφέρει σημαντικά οφέλη, τόσο ταμειακά όσο και αναπτυξιακά. Σε σύγκριση με άλλες χώρες μέλη της Ευρωζώνης του Ευρωπαϊκού Νότου, όπου η ανάπτυξη και αξιοποίηση της γης οδήγησε σε υπερβολές (π.χ. Ισπανία), η Ελλάδα βρίσκεται στην αντίθετη άκρη, με ελάχιστη ανάπτυξη και εκμετάλλευση των αντίστοιχων ευκαιριών.

3.7.5) Προώθηση άμεσων ξένων επενδύσεων και εξαγωγών- E&A και καινοτομία

Η προώθηση Άμεσων Ξένων Επενδύσεων στη χώρα και γενικότερα οι επενδύσεις σε στρατηγικούς κλάδους συνδέονται με τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και την άρση των εμποδίων εισόδου. Η Ελλάδα κατατάσσεται διεθνώς πολύ χαμηλά, τελευταία στον ΟΟΣΑ, στην εισροή ξένων επενδύσεων και αυτό οφείλεται αφενός σε εμπόδια εισόδου, χρονοβόρες διαδικασίες αδειοδότησης, αποτρεπτικό θεσμικό και φορολογικό σύστημα με συχνές αλλαγές και αφετέρου στη νοοτροπία προστατευτισμού που χαρακτηρίζει τις πολιτικές ηγεσίες, τα συνδικάτα, τοπικές κοινωνίες, αλλά και αντιτιθέμενα επιχειρηματικά συμφέροντα.

Ιδιαίτερα σήμερα, με τις αποπνικτικές συνθήκες ρευστότητας και την έλλειψη κεφαλαίων που χαρακτηρίζουν την ελληνική οικονομία, η άρση των ποικίλων εμποδίων στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων είναι ακόμα επιτακτικότερη.

Υπάρχουν όμως καθυστερήσεις και στην αποδοτική αξιοποίηση εργαλείων που και σχετίζονται με το νέο αναπτυξιακό νόμο ο οποίος έχει ήδη καθυστερήσει, τις συμπράξεις Δημόσιου – Ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) και τα έργα του ΕΣΠΑ.

Η Ελλάδα επίσης εξακολουθεί να παρουσιάζει συστημικές υστερήσεις στο Εθνικό Σύστημα Καινοτομίας (ΕΣΚ). Βασικές παράμετροι του ΕΣΚ υστερούν (χαμηλές ιδιωτικές επενδύσεις σε Έρευνα και IOBE Ανάπτυξη (E&A), φτωχές εξαγωγές προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας, περιορισμένη συνεργασία πανεπιστημίων και επιχειρήσεων, κ.α.), με την Ελλάδα να περιορίζεται στην υιοθέτηση καινοτομιών που αναπτύσσονται στο εξωτερικό. Δεν επενδύει έτσι στο δικό της αγωγό καινοτομίας, με αποτέλεσμα να μην είναι σε θέση να αναπτύξει μεσοπρόθεσμα νέα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Βρίσκεται έτσι στρατηγικά εγκλωβισμένη σε ένα παγκοσμιοποιημένο σύστημα μεταξύ φθηνών παραγωγών από τη μία πλευρά (χώρες χαμηλού κόστους) και ποιοτικά υπέρτερων παραγωγών (χώρες σημαντικών τεχνολογικών και παραγωγικών ικανοτήτων).

Συνεπώς οι δράσεις που σχεδιάζονται για την προώθηση της έρευνας και της καινοτομίας δεν είναι πολυτέλεια σε αυτή την περίοδο κρίσης, αλλά προϋπόθεση για βελτίωση κρίσιμων παραμέτρων του ΕΣΚ, και τελικά βελτίωση του περιεχομένου και της προστιθέμενης αξίας της ελληνικής παραγωγής.

3.7.6) Διαρθρωτικά ταμεία και ταμείο συνοχής

Με δεδομένο τον περιορισμό λοιπών δημόσιων πόρων του ΠΔΕ, το ΕΣΠΑ αποτελεί αυτή τη στιγμή το μόνο χρηματοδοτικό εργαλείο το οποίο διαθέτει η χώρα για να προσδώσει αναπτυξιακή διάσταση στην οικονομική πολιτική. Μέχρι σήμερα οι καθυστερήσεις στην υλοποίηση των προγραμμάτων είναι αρκετά μεγάλες, μεταξύ άλλων και εξαιτίας:

- a. Της μεταφοράς μεγάλου μέρους της υλοποίησης του Γ' ΚΠΣ, εντός της Δ' Προγραμματικής Περιόδου 2007-2013 και της παράτασης μέχρι τέλους του 2009 της περιόδου επιλεξιμότητας των δαπανών στο Γ' ΚΠΣ.
- b. Της νέας αρχιτεκτονικής του ΕΣΠΑ και το νέου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχων που διαφέρουν σημαντικά από τα αντίστοιχα του Γ' ΚΠΣ με αποτέλεσμα την καθυστέρηση της ενσωμάτωσης τους στις προϋπάρχουσες δομές και συστήματα διαχείρισης και υλοποίησης.
- c. Ο θεσμός των εκχωρήσεων διαχειριστικών αρμοδιοτήτων που δημιούργησε προβλήματα στην ενιαία προσέγγιση του προγραμματισμού και της διαχείρισης και προσέθεσε γραφειοκρατικά εμπόδια και καθυστερήσεις.
- d. Η καθυστέρηση στην εφαρμογή του νέου θεσμού πιστοποίησης της διαχειριστικής επάρκειας των Δικαιούχων
- e. Η μη έγκαιρη ολοκλήρωση της εξειδίκευσης και του σχεδιασμού των δράσεων.

Το Μνημόνιο αναγνωρίζει την ανάγκη ταχύτερης υλοποίησης των έργων του ΕΣΠΑ, και βελτίωσης της απορρόφησης των Πόρων από τα Διαρθρωτικά ταμεία και το Ταμείο Συνοχής. Τονίζεται το χρηματοδοτικό, διότι το κυριότερο αναπτυξιακό μέσο είναι βεβαίως οι διαρθρωτικές αλλαγές όπως θα επιχειρηματολογηθεί στην επόμενη ανάγκη ορισμού συγκεκριμένων δεσμευτικών εξαμηνιαίων στόχων για τις απαιτούμενες πληρωμές και την υιοθέτηση ενός μηχανισμού γρήγορης παραγωγής έργων. Αναφέρεται η ανάγκη για προώθηση τουλάχιστον 10 μεγάλων έργων κάθε χρόνο, με βάση τις προτεραιότητες που τίθενται σε επίπεδο πολιτικής και επισυνάπτεται με το ύψος των αιτήσεων που θα πρέπει να υποβληθούν

μεταξύ 2010-2013.

Ωστόσο προϋπόθεση για την επιτυχία όλων αυτών των στόχων είναι η απλοποίηση των διαδικασιών στο Σύστημα Διαχείρισης και Ελέγχων, αλλά και η αξιοποίηση της εμπειρίας από την υλοποίηση του Γ' ΚΠΣ. Ανεξάρτητα δηλαδή από τις όποιες καθυστερήσεις ή αστοχίες που παρατηρήθηκαν κατά την υλοποίηση του Γ' ΚΠΣ, οι δομές που αναπτύχθηκαν, το ανθρώπινο δυναμικό που εκπαιδεύτηκε και τελικά η εμπειρία που έχει αρχίσει να σωρεύεται, δε μπορεί να αγνοηθεί.

Κάτω από αυτό το πρίσμα δεν υπάρχει αυτή τη στιγμή χρόνος για ριζικές αναμορφώσεις του ΕΣΠΑ, καθώς αυτό προϋποθέτει την εκπόνηση ενδιάμεσων αξιολογήσεων. Είναι προτιμότερο η προσπάθεια να κατευθυνθεί στην εξειδίκευση των γενικών κατευθύνσεων και των προϋπολογισμών των αξόνων και των κωδικών προτεραιότητας, ώστε να προωθηθούν ενδεχομένως αλλαγές που υπαγορεύονται από τις πρόσφατες κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις και τις αναγκαίες παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης. Σε κάθε περίπτωση η επιτάχυνση του κύκλου υλοποίησης των έργων, η απλοποίηση των διαδικασιών και η διασφάλιση της διοικητικής ικανότητας όλων των Διαχειριστικών Αρχών και των Ενδιάμεσων Φορέων των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων πρέπει να αποτελέσουν το βασικό στόχο και σε αυτό το πεδίο της πολιτικής. Η επιτάχυνση και η απλοποίηση διαδικασιών μάλιστα δεν αντιβαίνει τις αρχές της διαφάνειας, καθώς περιορίζει τα πεδία όπου μπορεί να υπάρχει υποκειμενική ή επιλεκτική εφαρμογή των νόμων και απλοποιεί και τις ίδιες τις διαδικασίες ελέγχου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο : ΤΙ ΑΠΟΔΕΙΚΝΥΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΜΝΗΜΟΝΙΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

4.α) Τελικά πέτυχε το Μνημόνιο :

Δεκαεπτά περίπου μήνες ήταν αρκετοί για να επιβεβαιωθεί η μη αποτελεσματικότητα της συνταγής του ΔΝΤ για την Ελλάδα. Έτσι, τα επίσημα στοιχεία κατέδειξαν αλματώδη άνοδο του πληθωρισμού, μείωση των εσόδων, αύξηση της ανεργίας και αδυναμία της χώρας να βγει στις αγορές το 2012, όπως προδιέγραφε το Μνημόνιο. Τα πρώτα δείγματα αποτυχίας της συνταγής του Μνημονίου άρχισαν να φαίνονται ήδη από τον Ιούλιο του 2010. Σε πρώτη φάση ο πληθωρισμός τον Ιούλιο του 2010 αυξήθηκε στο 5,5% από 5,2% τον Ιούνιο του 2010 και 0,6% τον Ιούλιο του 2009 και έτσι επανήλθε στα επίπεδα του 1997. Ταυτόχρονα, τα έσοδα τον Ιούλιο εμφανίστηκαν μειωμένα κατά 10% και ο ΦΠΑ κατά 5%, παρότι αυθήθηκαν όλοι οι έμμεσοι φόροι.

Τα αποτελέσματα αυτά θορύβησαν την τρόικα, η οποία τροποποίησε τις προβλέψεις της για πληθωρισμό 4,75% σε μέσα επίπεδα για το 2010, κυρίως λόγω της αύξησης των έμμεσων φόρων, έναντι αρχικής πρόβλεψης 1,9%.

Και ενώ η ακρίβεια χτυπούσε τα ελληνικά νοικοκυριά, τα οποία είχαν υποστεί μείωση των αποδοχών τους τουλάχιστον κατά 30%, το ΙΝΕ της ΓΣΕΕ παρουσίασε μελέτη που έκανε προβλέψεις για ανεργία 20%, γεγονός που προδιέγραφε από τότε ότι οι άνεργοι θα έφταναν στο τέλος του 2010 στο ένα εκατομμύριο.

Με τη συμπλήρωση ενός χρόνου Μνημονίου το μόνο που είχαν να επιδείξουν η τρόικα και η κυβέρνηση ήταν η πλήρης αποτυχία του Μνημονίου, που στηρίχτηκε στη συνταγή του δήθεν αποπληθωρισμού.

Όπως είχε επισημάνει ο τέως επικεφαλής του ΔΝΤ Ντομινίκ Στρος-Καν, προκειμένου η Ελλάδα να βγει από την κρίση, έπρεπε να στηριχτεί στον αποπληθωρισμό, δηλαδή στη μείωση μισθών και τιμών.

Κατά το ΔΝΤ ένα από τα βασικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας ήταν η έλλειψη ανταγωνιστικότητας, την οποία απέδιδε στις δήθεν αυξημένες αποδοχές των Ελλήνων εργαζομένων, που όμως με βάση τις διάφορες στατιστικές αποδείχτηκε ήδη ότι ήταν πολύ χαμηλότερες από αυτές που ίσχυαν στη Γερμανία, στη Γαλλία και στις άλλες χώρες του σκληρού πυρήνα της Ευρωζώνης.

Επειδή, λοιπόν, κατά το ΔΝΤ η Ελλάδα, ως μέλος της Ευρωζώνης, δεν μπορούσε να βασιστεί στην υποτίμηση του νομίσματος προκειμένου να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητά της στη διεθνή οικονομία, έπρεπε να προχωρήσει σε μια εσωτερική υποτίμηση, δηλαδή σε μια βίαιη μείωση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων της μέσω της μείωσης των μισθών. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε η Ελλάδα να μειώσει τα ελλείμματα και τα χρέη και να βγει ξανά στις αγορές για δανεισμό το 2012. Έτσι, με αυτό το επιχείρημα η τρόικα και η κυβέρνηση επέβαλαν τη δραστική μείωση των μισθών και συντάξεων και την κατάργηση του δώρου Χριστουγέννων, του δώρου Πάσχα και του επιδόματος αδείας στο δημόσιο τομέα, αλλά και σε ορισμένες κατηγορίες συνταξιούχων του ιδιωτικού τομέα. Προχώρησαν στην επιβολή σκληρών μέτρων λιτότητας με τη δραστική μείωση των δημόσιων δαπανών, την κατεδάφιση του κοινωνικού κράτους και του ασφαλιστικού συστήματος και την κατάργηση των συλλογικών συμβάσεων, προκειμένου να επιβληθεί ευελιξία στις εργασιακές σχέσεις, δηλαδή βίαιη μείωση των μισθών και ανατροπή των εργασιακών δικαιωμάτων. Επίσης, αύξησαν από 15% έως 40% τουλάχιστον τα τιμολόγια της ΔΕΗ, αλλά και τα εισιτήρια των μέσων μαζικής μεταφοράς.

Μετά από ένα χρόνο εφαρμογής του Μνημονίου, η ανεργία έχει σπάσει κάθε ρεκόρ και τα λουκέτα στις επιχειρήσεις και τα καταστήματα πολλαπλασιάζονται καθημερινά. Σύμφωνα με στοιχεία, το Φεβρουάριο του 2011 η ανεργία εκτοξεύτηκε στο 15,9% που αντιστοιχεί σε 790.000 ανέργους, 3,8% δηλαδή μονάδες πάνω από τον περσινό αντίστοιχο μήνα. Επίσης ο πληθωρισμός έφτασε στα ύψη και τα έσοδα του κράτους δεν έχουν πιάσει τους στόχους που έθεσε το Μνημόνιο. Το έλλειμμα του

2010 διαμορφώθηκε στο 10,5% του ΑΕΠ αντί του 9,4% που εκτιμούσε η τρόικα, με αποτέλεσμα να είναι υψηλότερο κατά 2,2 δις. Ευρώ.

Η προσπάθεια προσαρμογής της ελληνικής οικονομίας στο Μνημόνιο, δηλαδή η μείωση μισθών και συντάξεων, μαλλά και η αύξηση των τιμών των ΔΕΚΟ και των άμεσων και έμμεσων φόρων, υποτίθεται ότι θα οδηγούσε στη μείωση του ελλείμματος και συνακόλουθα στη μείωση του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ. Αυτό όχι μόνο δεν έγινε, αλλά αντίθετα η εφαρμογή του Μνημονίου από τις αρχές Μαΐου 2010 οδήγησε στην επιδείνωση της πορείας προσαρμογής του δείκτη χρέους προς το ΑΕΠ.

Αυτό αποδεικνύεται από τον παρακάτω πίνακα, ο οποίος συμπυκνώνει τις αποφάσεις που έλαβε το Ecofin για τη χώρα μας αναφορικά με την πορεία προσαρμογής του δείκτη χρέους προς το ΑΕΠ κατά το χρονικό διάστημα 2010-2014. Οι εν λόγω αποφάσεις του Ecofin εκδόθηκαν στις 08/06/2010 και 20/12/2010 αντίστοιχα και αφορούσαν την ενίσχυση και εμβάθυνση της δημοσιονομικής εποπτείας της Ελλάδας, δημοσιεύτηκαν δε στην Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Έτος		2010	2011	2012	2013	2014
Δείκτης χρέους προς ΑΕΠ	Απόφαση Ecofin 08/06/2010	133,2%	145,2%	148,8%	149,6%	148,4%
Δείκτης χρέους προς ΑΕΠ	Απόφαση Ecofin 20/12/2010	143%	153%	157%	158%	156%

Προκύπτει, λοιπόν, με σαφήνεια ότι, ενώ το Ecofin αρχικά εκτιμούσε πως το 2010 ο δείκτης χρέους προς το ΑΕΠ δε θα έπρεπε να υπερβαίνει το 133,2%, τελικά επιδεινώθηκε και προσδιορίστηκε στο 143%. Αντίστοιχη επιδείνωση αναμένεται και για τα επόμενα έτη, για το 2011 από 145,2% σε 153% κ.λπ.

Έχοντας, λοιπόν, αποτύχει στη μείωση του χρέους, η τρόικα αποφάσισε την άρον άρον εκποίηση δημόσιας περιουσίας, ύψους τουλάχιστον 50 δις. Ευρώ. Επίσης, μετά την υπογραφή του Μνημονίου, οι απώλειες στη χρηματιστηριακή αξία των εισηγμένων εταιρειών ανέρχονται σε 20 δις. Ευρώ, η χρηματιστηριακή αξία των τραπεζών υποχώρησε στα 10 δις. Και η συνολική κεφαλαιοποίηση του

χρηματιστηρίου στα 50 δις. Ευρώ. Συνολικά, τον τελευταίο ενάμιση χρόνο οι απώλειες στη χρηματιστηριακή αξία των εισηγμένων ανήλθαν σε 55 δις. Ευρώ.

Περαιτέρω, τα περίφημα spreads δανεισμού της χώρας έσπασαν κάθε ρεκόρ, καθιστώντας απαγορευτική οποιαδήποτε σκέψη της κυβέρνησης για επιστροφή στις αγορές το 2012, παρά τους σχετικούς σχεδιασμούς του ίδιου του Μνημονίου.

Είναι χαρακτηριστική ότι, ενώ τα spreads στις 7 Απριλίου 2010, δηλαδή πριν από την ένταξη της Ελλάδας στο Μηχανισμό Στήριξης, είχαν ανέλθει στις 412 μονάδες, τελικά, μετά την ένταξη της Ελλάδος στο μηχανισμό, εξακολούθησαν να ανεβαίνουν, για να εκτοξευτούν σε πρώτη φάση στις 872 μονάδες βάσης στις 23/08/2010, στις 920 μονάδες βάσης την επόμενη, στις 1.240 μονάδες στις 26/04/2011 και τελικά στις 1300 μονάδες στις 27/04/2011

Επομένως, μετά από τόσες οικονομικές θυσίες του ελληνικού λαού, αλλά και εκχώρηση της εθνικής κυριαρχίας στην τρόικα, η κυβέρνηση κατάφερε να μπορεί πλέον να δανειζεται με πάνω από 16%, ενώ πριν από την ένταξη στο μηχανισμό στήριξης είχε δανειστεί το πρώτο τρίμηνο του 2010 με μέσο όρο 6,2%! Μάλιστα, τα κρατικά ομόλογα της Αργεντινής, η οποία προ ετών είχε κηρύξει στάση πληρωμών, θεωρούνταν πλέον πιο ασφαλή από τα ελληνικά.

4.β) Το Μνημόνιο οδήγησε σε αύξηση του δημόσιου χρέους

Όπως προκύπτει από το σχετικό Πίνακα εξέλιξης του δημόσιου χρέους που ενσωματώνεται στο Μεσοπρόθεσμο, παρά τις μειώσεις σε μισθούς, συντάξεις και στις δαπάνες του κοινωνικού κράτους που βιώνει ο λαός από το Μάρτιο του 2010, και ιδίως μετά την υιοθέτηση του Μνημονίου το Μάιο του 2010, τελικά το δημόσιο χρέος, παρά τα μέτρα των τεσσάρων πρώτων Μνημονίων, βαίνει συνεχώς αυξανόμενο κατά το διάστημα 2010-2015. Το γεγονός αυτό ανατρέπει τη σχετική πρόβλεψη του ΔΝΤ πριν από την έναρξη εφαρμογής του Μνημονίου, σύμφωνα με την οποία το δημόσιο χρέος τουλάχιστον μετά το 2014 θα άρχιζε να βαίνει μειούμενο ως ποσοστό του ΑΕΠ λόγω των μέτρων του Μνημονίου.

Στον παρακάτω Πίνακα εμφανίζεται σε εκατομμύρια ευρώ η εξέλιξη του δημόσιου χρέους μετά την αναποτελεσματική εφαρμογή του Μνημονίου και χωρίς τη λήψη των μέτρων του Μεσοπρόθεσμου.

Εξέλιξη χρέους Γενικής Κυβέρνησης(σενάριο βάσης χωρίς παρεμβάσεις ΜΠΔΣ)							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	298.706	328.587	364.105	399.253	432.378	465.614	501.078
ΑΕΠ	235.017	230.173	225.400	228.400	235.500	242.900	251.900
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % ΑΕΠ	121,1%	142,8%	160,6%	174,8%	183,6%	191,7%	198,9%

4.β.α) Η μη αποτελεσματική απόδοση των μέτρων που προέβλεπε το αρχικό Μνημόνιο 1-2 οδήγησε στην λήξη επιπλέον μέτρων (2010 – 2015) μέσω του Μεσοπρόθεσμου

Προκειμένου να έχουμε μια σαφή εικόνα για τις μεγάλες αλλαγές που επιφέρει το Μεσοπρόθεσμο, αλλά και για να μπορούμε να αναλύσουμε το Μνημόνιο, κρίνεται απαραίτητο στο σημείο αυτό να παραθέσουμε το σχετικό Πίνακα αναφορικά με την εξέλιξη των εσόδων-εξόδων της Κεντρικής και Γενικής Κυβέρνησης για την περίοδο 2010-2015, όπως είχε διαμορφωθεί με το Μνημόνιο, χωρίς όμως τα μέτρα του Μεσοπρόθεσμου.

Ο εν λόγω Πίνακας έχει ως εξής:

Εξέλιξη εσόδων-εξόδων Κεντρικής και Γενικής Κυβέρνησης 2011-2015 κατά υποτομείς(ποσά σε εκατ. Ευρώ)							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	Πραγμ/σεις	Πραγμ/σεις	Εκτίμηση	Εκτίμηση	Εκτίμηση	Εκτίμηση	Εκτίμηση
Ι. Έσοδα	50.585	54.259	55.501	54.591	54.814	54.397	54.859
Ι.Καθαρά έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού	48.545	51.187	51.579	49.987	50.026	50.555	51.223
α.	52.307	54.383	53.280	51.727	52.172	52.728	53801

Τακτικά έσοδα							
1. Άμεσοι φόροι	21.431	20.223	19.144	16.961	17.114	17.339	17.623
2. Έμμεσοι φόροι	28.293	31.043	29.657	30.245	40.834	31.447	32.101
3. Απολήψεις από ΕΕ	264	320	185	148	165	174	176
4. Μη φορολογικά έξοδα	2.319	2.797	4.294	4.373	4.059	3.768	3.901
β. Μη τακτικά έσοδα	1.190	1.786	2.099	1.957	1.600	1.627	1.280
γ. Επιστροφές φόρων	4.952	4.982	3.800	3.697	3.746	3.800	3.858
2. Έσοδα ΠΔΕ	2.040	3.072	3.922	4.604	4.788	3.842	3.636
α. Εισροές ΕΣΠΑ	1.734	2.634	1.192	3.616	3.842	2.910	2.730
β. Λοιπές εισροές	123	167	530	788	746	732	706
γ. Ίδια έσοδα	183	271	200	200	200	200	200
II. Δαπάνες	84.215	75.690	81.389	81.277	86.483	88.423	92.956
1. Δαπάνες Τακτικού Προϋπολογισμού 74.627	74.627	67.243	72.889	72.777	77.983	79.923	84.456

α. Πρωτογενείς δαπάνες	58.043	51.656	53.468	52.375	53.493	52.660	53.053
1. Μισθοί και συντάξεις	24.487	22.139	22.018	21.585	21.622	21.673	21.729
2. Κοινωνική	17.779	15.747	17.784	16.308	17.316	16.304	16.514

ασφάλιση & περίθαλψη							
3.Λειτουργικές και άλλες δαπάνες	9.326	8.107	7.773	7.906	7.865	7.969	7.805
4.Αποδόσεις προς τρίτους	6.452	5.663	5.312	5.116	5.230	5.208	5.235
5.Μη κατανεμημένες δαπάνες	0	0	0	50	50	100	100
6.Αποθεματικό	0	0	580	1.410	1.410	1.405	1.670
β.1.Εγγυήσεις σε Γενική Κυβέρνηση	484	827	1.245	1.518	1.979	1.024	1.636
2.Εγγυήσεις εκτός Γενικής Κυβέρνησης	100	145	224	134	211	139	67
γ.Τόκοι	12.325	13.223	16.002	16.900	20.500	24.400	28.000
δ.Πληρωμές στα νοσοκομεία για παλιές οφειλές	1.498	375	450	340	300	300	300
ε.Πληρωμές για εξοπλιστικές δαπάνες	2.175	1.017	1.500	1.500	1.500	1.400	1.400
2.ΠΔΕ	9.588	8.447	8.500	8.500	8.500	8.500	8.500
III.Έλλειμμα κρατ προϋπο	-33.630	-21.431	-25.888	-26.686	-31.669	-34.026	-38.097

% ΑΕΠ	-14,3%	-9.3%	-11,5%	-11,7%	-13,4%	-14,0%	-15,1%
ΠΙ.Α.Πρωτογενές αποτέλεσμα	-21.305	-8.208	-9.886	-9.786	-11.169	-9.626	-10.097
Εθνικόλογιστικές προσαρμογές Κεντρικής Κυβέρνησης	-528	-4.145	458	-1.646	-1.816	-1.678	-1.584
Ισοζύγιο Νομικών Προσώπων πλην ΔΕΚΟ	647	878	997	754	660	622	793
Ισοζύγιο επαναταξινομημένων ΔΕΚΟ	-1.593	3.059	1.211	1.368	1.866	859	1.385
Ισοζύγιο ΟΤΑ	27	-379	-564	-732	-702	-711	-722
Ισοζύγιο ΟΚΑ	393	369	787	-631	638	1.539	2.242
ΑΕΠ	235.017	230.173	225.400	228.400	235.500	242.900	251.900

Τα μέτρα για το Μεσοπρόθεσμο, τα οποία παρουσιάζουμε κατά κατηγορία στον παρακάτω Πίνακα που διαμορφώσαμε με βάση τα στοιχεία του Μεσοπρόθεσμου εξειδικεύονται σε δεκατρείς βασικές κατηγορίες μείωσης δαπανών και αύξησης εσόδων.

Παρεμβάσεις Μεσοπρόθεσμου 2011-2015(ποσά σε εκατ. Ευρώ)							
Παρέμβαση	2011	2012	2013	2014	2015	2011-2015	%ΑΕΠ
Μείωση μισθών	770	600	448	306	71	2.195	0,9
Μείωση δαπανών	190	92	161	323	370	1.136	0,5%
Κατάργηση φορέων	540	150	200	200	150	1.240	0,5%

Αναδιάρθρωση ΔΕΚΟ	-	414	329	298	274	1.314	0,6%
Μείωση δαπανών άμυν	0	200	333	333	334	1200	0.5%
Παρέμβαση	2011	2012	2013	2014	2015	2011-2015	%ΑΕΠ
Μείωση δαπανών υγείας	60	204	149	203	363	979	0,4%
Μείωση ιατροφαρμακευτικής δαπάνης	250	493	200	100	100	1.143	0,5%
Μείωση κοινωνικών δαπανών	1.188	1.230	1.025	1.010	700	5.153	2,2%
Βελτίωση εσόδων	629	259	714	1.139	504	3.245	1,4%
Ενίσχυση φορ/κής συμμόρφωσης	0	0	878	975	1.147	3.000	1.2%
Μείωση φοροαπαλλαγών	2.017	3.678	156	685	0	6.535	2.9%
Μείωση δαπανών ΟΤΑ κτλ	150	355	345	350	305	1.505	0,6%
ΠΔΕ	950	-446	0	0	0	504	0,6%
Σύνολο παρεμβάσεων δις ευρώ	6.744	7.029	4.738	5.721	4.118	28.351	12,1%
Δαπάνες	4.058	2.962	2.675	2.583	2.222	14.274	6,1%
Έσοδα	2.686	4.067	2.063	3.139	1.896	14.077	6,0%

4.β.β) Η επόμενη μέρα μετά την ψήφιση του PSI

Παρά τις θριαμβολογίες για την επιτυχία του PSI, η χώρα πλέον μπαίνει σε μια πολύ διαφορετική φάση της κρίσης, με ακόμη στενότερες οικονομικές και πολιτικές επιλογές από αυτές που είχε μέχρι τώρα. Η λιτότητα -κι επομένως η ύφεση- θα συνεχισθεί και το μέλλον φαίνεται ζοφερό, χωρίς ενδείξεις για το πώς θα έρθει η οικονομική ανάκαμψη και χωρίς ουσιαστικές πολιτικές προτάσεις για έξοδο από την κρίση.

Μέχρι πρότινος ο δημόσιος διάλογος ήταν περισσότερο για τους υπαρκτούς και ανύπαρκτους κινδύνους μιας «άτακτης» χρεοκοπίας και εξόδου από την Ευρωζώνη και σχεδόν καθόλου για το τι θα συμβεί μετά το PSI και την εφαρμογή του δεύτερου Μνημονίου. Με τις επερχόμενες εκλογές, είναι αναγκαίο να ανοίξει δημόσιος

διάλογος για την πραγματική κατάσταση της χώρας. Περιληπτικά, μερικές σημαντικές συνέπειες των πρόσφατων εξελίξεων είναι οι εξής:

- Στην καλύτερη περίπτωση το δημόσιο χρέος θα κατεβεί στο 120% του ΑΕΠ το 2020, υψηλότερο από όσο ήταν στην αρχή της κρίσης όταν η Ελλάδα σταμάτησε να χρηματοδοτείται από τις διεθνείς αγορές. Κανένας σοβαρός αναλυτής δεν θεωρεί τέτοιο επίπεδο χρέους βιώσιμο, δηλαδή η κανονική πληρωμή ακόμη και μόνο των τόκων θα σημαίνει συνεχή συρρίκνωση του εθνικού εισοδήματος και ακόμη χαμηλότερη δυνατότητα εξυπηρέτησης του χρέους στο μέλλον.
- Ενώ στην αρχή της κρίσης η συντριπτική πλειονότητα του χρέους διέπετο από το ελληνικό δίκαιο, τώρα πλέον το μεγαλύτερο μέρος του το χρωστάμε στις άλλες χώρες της Ευρωζώνης και στο ΔΝΤ, ενώ το ιδιωτικό χρέος θα διέπεται από το αγγλικό δίκαιο. Αυτό σημαίνει πως το νέο χρέος, αν και δεν είναι βιώσιμο, είναι δυσκολότερο και να αθετηθεί και, σε περίπτωση εξόδου από την Ευρωζώνη, να μετατραπεί στο νέο εθνικό νόμισμα.
- Αν και όλοι οι ξένοι επίσημοι ομολογιούχοι εξαιρέθηκαν από το PSI, όλοι οι ντόπιοι ομολογιούχοι έλαβαν μέρος (με μερικά ασφαλιστικά ταμεία αναγκαστικά). Οι ελληνικές τράπεζες θα ανακεφαλαιοποιηθούν μέχρι και με 50 δισ. ευρώ που θα δανεισθεί το Δημόσιο, χωρίς όμως το Δημόσιο να έχει δικαίωμα ψήφου για πέντε χρόνια. Στο μεταξύ δεν υπάρχει κανένα σχέδιο για την κάλυψη των απωλειών λόγω «κουρέματος» των ασφαλιστικών ταμείων και μικρών αποταμιευτών σε ομόλογα του Δημοσίου.
- Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οικονομική ύφεση θα συνεχισθεί για ακόμη δύο χρόνια. Όμως είναι δύσκολο να φαντασθεί κανείς πώς η συνεχιζόμενη λιτότητα και η έλλειψη ρευστότητας μπορούν να φέρουν ανάπτυξη μετά το 2014. Υπό αυτές τις συνθήκες, η άποψη του κ. Ρουμπινί για άλλα πέντε χρόνια αύξησης της ανεργίας και ύφεσης φαίνεται πιο ρεαλιστική. Κατ' αυτό το χρονικό διάστημα, «ανάπτυξη» δεν θα είναι δυνατή, εφόσον δεν είναι συμβιβάσιμη με την οικονομική πολιτική της λιτότητας που απορρέει από το Μνημόνιο.

- Εκτός των Ευρωπαϊκών επιτρόπων και επιτηρητών σε καίρια υπουργεία και τις ιδιωτικοποιήσεις σε εξευτελιστικές τιμές, έπονται και δεσμευμένοι λογαριασμοί απ' όπου η αποπληρωμή του χρέους θα είναι η απόλυτη προτεραιότητα του δημόσιου προϋπολογισμού. Τελικά, είναι η εφαρμογή του Μνημονίου που θα φέρει πλέον την πραγματικότητα του να μην υπάρχουν λεφτά για μισθούς και συντάξεις.
- Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας δεν έχει ουσιαστικά βελτιωθεί, παρά την ύφεση τεσσάρων συνεχών ετών. Αυτό δεν είναι παράδοξο, δεδομένης της εμπειρίας σχεδόν ενός αιώνα, καθώς η εσωτερική υποτίμηση –η μείωση των μισθών και τιμών– ως μέθοδος ανάκτησης ανταγωνιστικότητας δεν έχει δουλέψει ποθενά χωρίς να καταστρέψει πρώτα την οικονομία (κατά το «η εγχείρηση πέτυχε αλλά ο ασθενής, δυστυχώς, απέθανε»). Ένα βασικό στοιχείο που κάνει την εσωτερική υποτίμηση πολύ δύσκολη είναι πως, καθώς οι μισθοί πέφτουν, η αξία των ντόπιων ιδιωτικών χρεών δεν προσαρμόζεται. Αυτό κάνει τα χρέη ακόμη πιο δυσβάσταχτα, οδηγώντας σε μεγαλύτερες μειώσεις στην κατανάλωση και σε χρεοκοπίες, οι οποίες με τη σειρά τους οδηγούν σε περιστολή των πιστώσεων, περαιτέρω συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας και αύξηση της ανεργίας. Η εναλλακτική λύση στην εσωτερική υποτίμηση που στην πράξη βοηθά την ανάκτηση ανταγωνιστικότητας είναι η εξωτερική υποτίμηση, η οποία όμως χρειάζεται εθνικό νόμισμα.

Η Ελλάδα, εν περιλήψει, αντιμετωπίζει ένα εξοντωτικό, μη βιώσιμο χρέος το οποίο όμως είναι πλέον πιο δύσκολο από πριν να αθετηθεί ή να μετατραπεί σε καινούργιες «δραχμές», όταν ο πιο εύκολος τρόπος για να ανακτήσει η χώρα ανταγωνιστικότητα και να γυρίσει στην ανάπτυξη είναι ακριβώς να έχει το δικό της νόμισμα.

Η ευκαιρία που δόθηκε από τον κ. Σόιμπλε –προσυμφωνημένη αθέτηση πληρωμών χωρίς το βάρος καινούργιων δανείων και έξοδος από την Ευρωζώνη (και χωρίς έξοδο από την Ευρωπαϊκή Ένωση) – απορρίφθηκε χωρίς καμία συζήτηση. Η κυβέρνηση Παπαδήμου και τα δύο μεγάλα κόμματα της Μεταπολίτευσης έκαναν την επιλογή χωρίς κανένα δημόσιο διάλογο για τις μελλοντικές επιπτώσεις των δεσμεύσεων που ανέλαβαν, δεσμεύσεις που θα έχουν επιπτώσεις βάθους δεκαετιών.

Τι μέλλει γενέσθαι; Δύο είναι οι πιθανές πηγές σεναρίων που μπορούν ν' αλλάξουν τη σημερινή δυναμική. Η μία προέρχεται από την ίδια την Ευρωζώνη. Για παράδειγμα, καλός για την Ελλάδα θα ήταν ένας υψηλότερος πληθωρισμός, έστω και 4%, που θα έκανε το χρέος βιώσιμο. Αν και η ανταγωνιστικότητα δεν θα βελτιωνόταν αισθητά ως αποτέλεσμα πληθωρισμού, η δυνατότητα ανάκτησης ανταγωνιστικότητας μέσω της εξόδου από την Ευρωζώνη θα ήταν πιο συμφέρουσα εφόσον το χρέος θα είναι βιώσιμο.

Τέτοιο σενάριο όμως θα ήταν απίθανο να πραγματοποιηθεί χωρίς ριζικές αλλαγές στη λειτουργία της ΕΚΤ, ειδικά όταν η μοναδική εντολή που έχει είναι ο περιορισμός του πληθωρισμού. Μια πιο επιεικής αντιμετώπιση του δημόσιου χρέους από τους εταίρους θα ήταν δύσκολο να συμβεί έξω από συνθήκες βαθύτερης γενικής κρίσης που θα συμπεριλάμβανε άλλες χώρες της Ευρωζώνης, αλλά αυτό θα σήμαινε και περισσότερα προβλήματα για την Ελλάδα και θα έπαιρνε χρόνο, που η χώρα μπορεί να μην έχει.

Η δεύτερη πηγή αλλαγών θα είναι οι εσωτερικές πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις. Είναι πολύ πιθανό η χώρα να έχει μια σειρά αδύναμων κυβερνήσεων που δεν θα μπορούν να κάνουν τις περικοπές που επιβάλλονται από το Μνημόνιο, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να κάνει αναγκαστική παύση πληρωμών. Κάτι τέτοιο φυσικά θα συσχετίζεται με τη συνεχιζόμενη χειροτέρευση της οικονομίας, των δημοσίων υπηρεσιών και της κοινωνίας. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, μια κυβέρνηση που θα έχει γνώμονα το δημόσιο συμφέρον θα μπορούσε κάλλιστα να κάνει αναγκαστικές επιλογές που θα απομόνωναν τη χώρα ακόμη περισσότερο, αφού μια παύση πληρωμών θα στρεφόταν ενάντια στους εταίρους της Ευρωζώνης. Η οποιαδήποτε ελληνική κυβέρνηση θα έχει μόνο νομικά μέσα να κερδίσει χρόνο και χρήμα – αμφισβήτηση παλαιών και καινούργιων δανειακών συμβάσεων και μέτρων σε ευρωπαϊκά και ελληνικά δικαστήρια, με την ελπίδα πως μέχρι τότε θα υπάρχουν και άλλες χώρες και άλλες πολιτικές δυνάμεις να βοηθήσουν. Δηλαδή αυτό ακριβώς που παραπλανητικά υποτίθεται πως το PSI ήθελε να αποφύγει – την εξαθλίωση και απομόνωση της χώρας, είναι πολύ πιθανό να έρθει εξαιτίας του

4.γ) Παρά το Μεσοπρόθεσμο το δημόσιο χρέος παρέμεινε μη βιώσιμο

Η εξέλιξη του δημόσιου χρέους μετά την ψήφιση του Μεσοπρόθεσμου, είτε μόνο με τις παρεμβάσεις του Μεσοπρόθεσμου είτε και με τις αποκρατικοποιήσεις, διαμορφώνεται ως εξής:

Εξέλιξη χρέους Γενική Κυβέρνησης (σε εκατ ευρώ)							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
A. Υπολογισμός χρέους Γενικής Κυβέρνησης με παρεμβάσεις							
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	298.706	328.587	357.450	379.900	393.400	399.400	401.300
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % ΑΕΠ	127,1%	142,8%	157,7%	166,3%	167,0%	164,4%	159,3%
B. Υπολογισμός χρέους Γενικής Κυβέρνησης με παρεμβάσεις και αποκρατικοποιήσεις							
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης	298.706	328.587	352.436	364.886	371.436	364.503	351.356
Χρέος Γενικής Κυβέρνησης ως % ΑΕΠ	127,1%	142,8%	155,5%	159,8%	157,7%	150,1%	139,5%
ΑΕΠ	235.017	230.173	226.685	228.400	235.500	242.900	251.900

Όμως και μετά τη λήψη των μέτρων του Μεσοπρόθεσμου και την επιβολή ιδιωτικοποιήσεων ύψους 50 δις ευρώ, το δημόσιο χρέος εξακολούθησε να παραμένει μη βιώσιμο. Και αυτό αποδείχτηκε λίγο καιρό μετά την ψήφιση του Μεσοπρόθεσμου, αφού με τις αποφάσεις των ηγετών της Ευρωζώνης στις 21 Ιουλίου 2011 επιβλήθηκε αναδιάρθρωση του χρέους και επιλεκτική χρεοκοπία προκειμένου το ελληνικό δημόσιο χρέος να καταστεί πλέον βιώσιμο.

4.δ) Η εφαρμογή του Μνημονίου οδήγησε σε δημοσιονομικό κενό που πρέπει να καλυφθεί με νέα μέτρα.

Το Μνημόνιο, με την πολιτική της μείωσης της ζήτησης και των μισθολογικών περιορισμών, ήταν σχεδόν σίγουρο ότι δε θα οδηγούσε σε επιθυμητά αποτελέσματα. Έτσι, παρά τις αντίθετες διαβεβαιώσεις κυβέρνησης και τρόικας ότι το Μνημόνιο θα οδηγούσε σε μείωση των ελλειμμάτων και στη συνακόλουθη σταδιακή μείωση του χρέους ως ποσοστού του ΑΕΠ τουλάχιστον μετά το 2014, τελικά η εφαρμογή επί ένα χρόνο του Μνημονίου οδήγησε σε τεράστιο δημοσιονομικό κενό, το οποίο δεν μπορούσε να καλυφθεί από το δάνειο των 110 δις ευρώ από τα κράτη της Ευρωζώνης

και το ΔΝΤ. Έτσι, όπως συνομολογείται από το Μεσοπρόθεσμο, σε σχέση με τα έσοδα του 2010 υπήρξε απόκλιση τουλάχιστον -3,301 δις ευρώ, το δε συνολικό έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης από -22,176 δις ευρώ ανήλθε σε -24,191 δις ευρώ. Όπως επισημαίνει στο σχετικό οικονομικό δελτίο της η Alfa Bank, οι αστοχίες στην εκτέλεση του Προϋπολογισμού του 2011 «οφείλονται στα λάθος φορολογικά μέτρα που ελήφθησαν την περίοδο 2010-2011». Η εκτίναξη προς τα πάνω του σχετικού ελλείμματος σε σχέση με τα προβλεφθέντα από το Μνημόνιο φαίνεται στον παρακάτω πίνακα που υιοθέτησε το Μεσοπρόθεσμο, απ'όπου αποδεικνύεται ο κίνδυνος πλήρους δημοσιονομικού εκτροχιασμού παρά τα σκληρά μέτρα του Μνημονίου.

4.ε) Οι φόροι τροφοδοτούν ακρίβεια και πληθωρισμό

Αλλά και η αύξηση των έμμεσων φόρων, και ιδίως του ΦΠΑ, που επέβαλε η κυβέρνηση, σε συνδυασμό με τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς στην Ελλάδα, οδήγησε σε εκτίναξη του πληθωρισμού στο 5,5%, για τον Ιούλιο του 2010. Μάλιστα, σύμφωνα με μελέτη και σχετικό πίνακα που έδωσε τότε στη δημοσιότητα το Υπουργείο Οικονομίας, η επιβάρυνση στον πληθωρισμό του Ιουνίου του 2010 λόγω της επιβολής των φόρων είχε ανέλθει στο 77%.

Επίσης, επισημάνθηκε ότι «ο πληθωρισμός θα είχε μειωθεί τον Ιούνιο στο 1,2% αντί του 5,2%, όπου εκτοξεύτηκε τον προηγούμενο μήνα», λόγω των νέων φόρων που επέβαλε το ΔΝΤ προκειμένου να εισπραχθούν χρήματα για την αποπληρωμή των δανειστών της χώρας. Αλλά και το καλάθι της νοικοκυράς ακρίβυνε την ίδια περίοδο λόγω ΔΝΤ κατά 5% μέσα σε ένα χρόνο, σύμφωνα με μελέτη του Ελληνικού Κέντρου Καταναλωτών. Έτσι, το οικογενειακό καλάθι ενός μέσου ελληνικού νοικοκυριού ανήλθε τον Ιούνιο του 2010 σε 2.115 ευρώ έναντι 2.010 ευρώ που στοίχιζε ένα χρόνο νωρίτερα. Μάλιστα, οι προοπτικές για το μέλλον αναμένονταν δυσοίωνες, αφού από 1^{ης} Ιουλίου 2010 επιβλήθηκαν αυξημένοι συντελεστές ΦΠΑ. Η βαθιά λιτότητα όμως που επέβαλε η κυβέρνηση, όπως επισημάνθηκε παραπάνω, είχε ως αποτέλεσμα και την αποτυχία των εισπρακτικών μέτρων, αφού λόγω της μείωσης της κατανάλωσης, οι υπολογισμοί του ΔΝΤ έπεσαν έξω και ως προς τους στόχους των εσόδων.

Η ανεργία έχει φτάσει πλέον στα επίπεδα του 1960 και αναμένεται να ξεπεράσει τα 1.100.000 άτομα, σύμφωνα με έκθεση του ΙΝΕ. Ταυτόχρονα, τα λουκέτα στις επιχειρήσεις και τα καταστήματα πολλαπλασιάζονται καθημερινά, ενώ τα έσοδα του κράτους δεν έχουν πιάσει τους στόχους που έθεσε το Μνημόνιο. Το έλλειμμα του 2010 διαμορφώθηκε στο 10,5% του ΑΕΠ αντί του 9,4% που εκτιμούσε η τρόικα, και έτσι ήταν υψηλότερο κατά 2,2 δις. Ευρώ. Επιπλέον, στο διάστημα Ιανουαρίου-Ιουλίου του 2011 τα έσοδα ήταν 3,5 δις. Ευρώ λιγότερα, ενώ σημειώθηκε υπέρβαση στις δαπάνες κατά 1,2 δις. Ευρώ. Η μαύρη τρύπα στον προϋπολογισμό χτύπησε κόκκινο συναγερμό στο οικονομικό επιτελείο και αποφασίστηκε, πέραν των άλλων, η υιοθέτηση του ενιαίου μισθολογίου με δραστική μείωση των αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων και άμεση πώληση της δημόσιας περιουσίας.

Το ΑΕΠ του 2011 αναμένεται να φτάσει στα 218 δις. Ευρώ έναντι του αρχικού στόχου 225,4 δις. Ευρώ. Το χρέος, αντί να μειώνεται, αυξάνεται συνεχώς και τα πείφημα spreads δανεισμό έσπασαν στις 13 Σεπτεμβρίου 2011 κάθε ρεκόρ. *«Αναλυτικότερα, τα spreads των 2ετών ελληνικών τίτλων έχουν αναρριχηθεί στο ύψος των 8,458 μονάδων, των 5ετών στις 3.674 μονάδες και των 10ετών ομολόγων στις 2.228 μονάδες»*. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα spreads δανεισμού πριν από την ένταξη της χώρας μας στο μηχανισμό στήριξης είχαν ανέλθει στις 412 μονάδες.

4.7) Σύνοψη και τελικές παρατηρήσεις

Τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από αυτή την εργασία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: Η εφαρμογή των προτάσεων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο και συνδέονται με την ενίσχυση του ανταγωνισμού στην αγορά των μη εμπορευσίμων αγαθών και κυρίως υπηρεσιών και στην αγορά εργασίας ώστε οι συνθήκες ανταγωνισμού στην Ελλάδα να συγκλίνουν στα επίπεδα των συνθηκών που επικρατούν στις χώρες της ζώνης του ευρώ, είναι σαφώς επωφελής. Οι προσομοιώσεις που διενεργήθηκαν έδειξαν ότι οι μεταρρυθμίσεις αυτές έχουν ισχυρότατες, μακροχρόνιες, θετικές επιδράσεις στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας. Η επίδραση στον πληθωρισμό είναι ευεργετική όπως αναμενόταν. Γενικώς, τα αποτελέσματα είναι

εύλογα και βρίσκονται σε συνάφεια, από άποψη τάξης μεγέθους των επιδράσεων, με τα αποτελέσματα άλλων, ιδίου τύπου μελετών που διενεργήθηκαν για άλλες χώρες. Επιπλέον, είναι σχετικά σταθερά σε μεταβολές βασικών παραμέτρων του υποδείγματος. Η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων θα πρέπει να γίνει άμεσα και παράλληλα με την εφαρμογή της δημοσιονομικής πολιτικής σταθεροποίησης, ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι βραχυχρόνιες αρνητικές επιπτώσεις της δεύτερης. Το Μνημόνιο περιέχει μια συνολική πρόταση πολιτικής, και για το λόγο αυτό πρέπει να εφαρμοστεί συνολικά με όλα τα διαθέσιμα μέσα, με συνέπεια και αποτελεσματικότητα για να έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα και να επιτευχθούν όλοι οι στόχοι που έχουν τεθεί. Το γεγονός ότι η Ελλάδα υστερεί σε σχέση με τους άλλους εταίρους της ευρωζώνης στον τομέα των διαρθρωτικών αλλαγών είναι ευτύχημα, υπό την έννοια ότι τα οφέλη μπορεί να προκύψουν στην αμέσως επόμενη κρίσιμη περίοδο. Η κάλυψη του διαρθρωτικού κενού και η σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας στους μέσους όρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης προσπορίζει μεγάλα οφέλη στη χώρα σε όρους προϊόντος και απασχόλησης. Επιπλέον, θα έχει και ένα αναδιανεμητικό ρόλο, ενισχύοντας το μερίδιο της εργασίας.

Οι επιπτώσεις των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στα μακρο-μεγέθη της ελληνικής οικονομίας θα πρέπει να ενσωματωθούν, έστω αξιολογικά, στα μακροοικονομικά σενάρια που καταρτίστηκαν από τους εμπειρογνώμονες του ΔΝΤ και της ΕΕ, πάνω στα οποία στήριξαν και τις προτάσεις πολιτικής που διαμόρφωσαν. Για παράδειγμα, ένας υψηλότερος ρυθμός ανόδου του ονομαστικού ΑΕΠ από αυτόν που έχει υποτεθεί θα δώσει μια σαφώς πιο αισιόδοξη εικόνα των προοπτικών της ελληνικής οικονομίας τόσο στο εσωτερικό όσο και προς τις διεθνείς αγορές. Αναγκαστικά δε, θα οδηγήσει και σε αναθεώρηση κάποιων άλλων πολιτικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο : ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΔΡΟΜΟΣ (ΠΟΛΙΤΙΚΗ) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΟΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

5.α.) Υπάρχει εναλλακτικός δρόμος (πολιτική) για την Ελλάδα :

Οι εξελίξεις του 2011 επιβεβαιώνουν και ενισχύουν τις αναλύσεις, τα συμπεράσματα της ετήσιας έκθεσης για την ελληνική οικονομία και την απασχόληση του έτους 2010 καθώς και τις προτάσεις της ΓΣΕΕ για την κατεύθυνση της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής που θα έπρεπε να ακολουθήσει η Ελλάδα, προκειμένου να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις εξόδου από την κρίση της ελληνικής οικονομίας. Πράγματι, ο ευρωπαϊκός καταμερισμός εργασίας που τοποθέτησε την Ελλάδα και τις άλλες Μεσογειακές χώρες στον δρόμο της σταδιακής τεχνολογικής, καινοτομικής, οργανωτικής και ποιοτικής απαξίωσης της παραγωγικής υποδομής στην μεταποίηση και στην γεωργία, με την κυρίαρχη επιλογή του τουρισμού των κατασκευών και των υπηρεσιών, οδήγησε την ελληνική οικονομία στην αξιοποίηση κυρίως της ανειδίκευτης και όχι ειδικευμένης εργασίας, στην παραγωγή προϊόντων χαμηλής ποιότητας, χαμηλής προστιθέμενης αξίας και χαμηλής ανταγωνιστικότητας στις διεθνείς αγορές, με αποτέλεσμα την δημιουργία «δίδυμων ελλειμμάτων» στα δημόσια οικονομικά (δημόσιο έλλειμμα και χρέος) και στις εξωτερικές συναλλαγές της χώρας (έλλειμμα εμπορικού ισοζυγίου).

Ακριβώς αυτή η αναπτυξιακή στρατηγική συνεπικουρούμενη από την εφαρμοσμένη οικονομική πολιτική (Μνημόνιο 1 και Μνημόνιο 2) της εσωτερικής υποτίμησης, της λιτότητας, της ύφεσης, της ανεργίας (1 εκατ. άτομα στο τέλος του 2011) και της ελεγχόμενης χρεοκοπίας, οδήγησε τους εργαζόμενους και τους συνταξιούχους στην σημερινή δυσμενή κατάσταση και σε αυτή που διαγράφεται μέχρι το 2015 (ακρίβεια, ιδιωτικοποιήσεις, απολύσεις, μείωση των εισοδημάτων, απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων, αποδόμηση του κοινωνικού κράτους, συρρίκνωση των κοινωνικών δικαιωμάτων κλπ.)

Πιο συγκεκριμένα, η εφαρμογή πολιτικών δημοσιονομικής, κοινωνικής και εισοδηματικής πειθαρχίας, ιδιαίτερα στην χώρα μας αλλά και στις άλλες χώρες

κρίσης χρέους, για την αντιμετώπιση της κρίσης, φιλοδοξεί μάταια την επίτευξη συνθηκών σταθεροποίησης της ελληνικής οικονομίας, αφού αυτή η στρατηγική επιλογή μπορεί να επιτευχθεί με προϋποθέσεις και πολιτικές ανάκαμψης και όχι με συνθήκες στασιμότητας, αποπληθωρισμού και εσωτερικής υποτίμησης. Στην κατεύθυνση αυτή οι επιχειρήσεις και το κράτος σχεδιάζουν τρόπους μείωσης των μισθών και των εισοδημάτων γενικότερα των εργαζομένων οι οποίοι για να διασώσουν τη θέση εργασίας τους αποδέχονται χαμηλότερους μισθούς και ευέλικτες μορφές απασχόλησης. Όμως, η μείωση των μισθών είναι σύμπτωμα ασθενούς οικονομίας. Σύμπτωμα που μπορεί να επιδεινώσει περαιτέρω την υγεία της (P. Krugman, 2009). Η μείωση των μισθών και των εισοδημάτων με την υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση (άμεση και έμμεση φορολογία) των μισθωτών και συνταξιούχων στην Ελλάδα και στις άλλες χώρες κρίσης χρέους, επιφέρει μείωση της ζήτησης, με αποτέλεσμα, να δημιουργούνται συνθήκες περαιτέρω επιδείνωσης και ύφεσης της ελληνικής οικονομίας με την αναπαραγωγή του φαύλου κύκλου λιτότητας, ανεργίας, ύφεσης. Η παρατήρηση αυτή σημαίνει ότι η προσδοκία της τρόικα και των φορέων άσκησης της οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα για επιστροφή της ελληνικής οικονομίας στις αγορές το 2012 δεν επιβεβαιώθηκε. Όμως, παρά την αποτυχία του Μνημονίου για την επιστροφή της ελληνικής οικονομίας στις αγορές το 2012, εκτιμούν ότι με το μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό πλαίσιο στρατηγικής 2012-2015, η ελληνική οικονομία θα επιστρέψει στις αγορές το 2014.

Πως όμως θα επιτευχθεί αυτός ο στόχος με την παράταση της ύφεσης, την αύξηση της ανεργίας, την μείωση της κατανάλωσης και την αβεβαιότητα μείωσης του δημόσιου ελλείμματος (17 δις. ευρώ το 2011, 15 δις. ευρώ το 2012, 11,5 δις. ευρώ το 2013) και το δημόσιο χρέος να μην υποχωρεί κάτω από το 150% του ΑΕΠ το 2012 και να διαμορφώνεται το 2020 στο επίπεδο των 409 δις. ευρώ (200% του ΑΕΠ), (ΟΟΣΑ 2011, ΙΝΕ 2011). Αυτό σημαίνει ότι ακόμη και να συμπεριληφθούν στα έσοδα του μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου λιτότητας 2012 – 2015 οι εισπράξεις από τις προβλεπόμενες ιδιωτικοποιήσεις, το δημόσιο χρέος της χώρας μας αντί να μειωθεί θα αυξάνεται μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 2020. Όμως, μέχρι τότε ο συνεχής δανεισμός της χώρας συνοδευόμενος από την εφαρμογή αυστηρών μέτρων λιτότητας θα μετατρέψει την ελληνική οικονομία από πραγματική σε εικονική.

Από την άποψη αυτή είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί η αναφορά στελέχους (O. Blanchard, 2011) του ΔΝΤ, σύμφωνα με τον οποίο «το πρόγραμμα προσαρμογής στην Ελλάδα θα πρέπει να εκλαμβάνεται ως δεκαετής. Στην διάρκεια των δέκα αυτών ετών θα αποτελούσε έκπληξη εάν το πρόγραμμα αυτό γνωρίζαμε ότι θα απέδιδε». Επιπλέον οι θυσίες επιβάλλονται κυρίως στους μισθωτούς και συνταξιούχους για την εξισορρόπηση των δημοσιονομικών μεγεθών, συνοδεύονται από αναπτυξιακά, κοινωνικά και ανταγωνιστικά αδιέξοδα της ελληνικής οικονομίας, αφού η μείωση των μισθών και ημερομισθίων τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα δεν επέφερε βελτίωση του επιπέδου ανταγωνιστικότητάς της. Αντίθετα, αυτό που έχει επιτευχθεί είναι η υποχώρηση της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού στο έτος 2003, του κατώτερου μισθού σε επίπεδα πριν το έτος 1984 και του επιπέδου ανεργίας στο έτος 1961 κλπ).

Παράλληλα, έχουμε γίνει, με τον πιο ανησυχητικό τρόπο, μάρτυρες χρεοκοπιών και διακοπής της λειτουργίας επιχειρήσεων, απολύσεων και διαθεσιμότητων των εργαζομένων, διεύρυνσης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης και της εκ περιτροπής εργασίας καθώς και σοβαρής επιδείνωσης του εισοδηματικού και βιοτικού επιπέδου των ελλήνων πολιτών. Η εργασία από βασικός παραγωγός πλούτου και οι αξιοπρεπείς και ποιοτικοί όροι εργασίας ως συντελεστές βελτίωσης του επιπέδου της παραγωγικότητας αντιμετωπίζονται ως επαχθές κόστος που επιβάλλεται η μείωσή του.

Εκτιμούμε ότι εάν δεν αποτραπούν αυτά τα δεδομένα, η ύφεση που βρίσκεται σε πλήρη ανάπτυξη στην Ελλάδα, θα είναι βαθιά και θα διαρκέσει αρκετά χρόνια, κατά τα οποία, η ελληνική οικονομία θα απολέσει σε σημαντικό βαθμό την δυναμικότητα των παραγωγικών της δυνάμεων. Κατά συνέπεια, επιβάλλεται τα συνδικάτα στην Ελλάδα και την Ευρώπη να αντικρούσουν την στρατηγική αυτή και να προτείνουν ως δρόμο εξόδου από την κρίση την διαμόρφωση μιας κοινωνίας αλληλεγγύης με την εφαρμογή κανόνων σεβασμού των κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων και την υλοποίηση μιας άλλης οικονομικής αναπτυξιακής και κοινωνικής πολιτικής η οποία, εκτός των άλλων, θα συμβάλει στην συλλογική συγκρότηση του εργασιακού υποκειμένου.

Αντίθετα, η απόφαση της Συνόδου Κορυφής (21/7/2011) η οποία περιλαμβάνει επιμήκυνση της αποπληρωμής του ελληνικού χρέους, μείωση του επιτοκίου, επαναγορές και ανταλλαγές ομολόγων, βελτιώνει τους όρους δανεισμού, μειώνει το μέγεθος του χρέους κατά 25 δισ. ευρώ καθιστώντας το πιο διαχειρίσιμο αλλά η σημαντικότητα εμπεριέχεται στην σχέση που θα διαμορφωθεί κατά τα επόμενα χρόνια ανάμεσα στο χαμηλότερο επιτόκιο (επί ενός μικρότερου χρέους) και τον ρυθμό ανάπτυξης. Και αυτό γιατί παραμένει η στρατηγική της εφαρμογής των μέτρων λιτότητας και των ιδιωτικοποιήσεων, τα οποία εμπεριέχοντας συρρίκνωση των αναδιανεμητικών και αναπτυξιακών λειτουργιών, ελλοχεύει ο κίνδυνος, παρά τις θυσίες των μισθωτών και των συνταξιούχων, να υπονομευτεί η όποια βελτίωση των όρων δανεισμού καθώς και η επίτευξη του στόχου επιστροφής της ελληνικής οικονομίας στις αγορές.

Από την απόφαση αυτή, η εναλλακτική πρόταση εξόδου από την κρίση την οποία καταθέτουν και διεκδικούν τα συνδικάτα στην Ελλάδα στοχεύει στην αλλαγή της εφαρμοζόμενης οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής και στην αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας με:

- A.** Την αναδιανομή του εισοδήματος, την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής (41 δις ευρώ οι ληξιπρόθεσμες οφειλές προς το δημόσιο 30/06/2011, και εισφοροδιαφυγής για την ανάσχεση της δημιουργίας πρωτογενών ελλειμμάτων (ένα ευρώ στα τέσσερα που παράγονται στην ελληνική οικονομία δεν φορολογείται με διαρροή ετήσιων εισόδων 12 – 15 δις ευρώ ΟΟΣΑ 2009), και
- B.** Με την διαμόρφωση ενός νέου αναπτυξιακού προτύπου, τη βελτίωση του επιπέδου της διαρθρωτικής ανταγωνιστικότητας (ποιότητα παραγωγής, ποιότητα προϊόντων και υπηρεσιών, ποιότητα εργασιακών σχέσεων, ποιότητα εισοδήματος, ποιότητα κοινωνικής προστασίας, κλπ).

Στην κατεύθυνση αυτή η Έκθεση για την ελληνική οικονομία και την Απασχόληση του 2011 ελπίζουμε ότι με την επιστημονική ανάλυση των βασικών και σύγχρονων προβλημάτων της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας σε συνθήκες οικονομικής κρίσης και ύφεσης και με την τεκμηριωμένη εκτίμηση του αδιεξόδου της εφαρμοζόμενης οικονομικής πολιτικής και της αναγκαιότητας υλοποίησης μιας

εναλλακτικής πολιτικής εξόδου από την κρίση, θα επιτύχει τον στόχο της, αποτελώντας πολύτιμο εργαλείο αφενός για την ουσιαστική και τεκμηριωμένη διεκδίκηση των συνδικαλιστικών στελεχών, των εργαζομένων και των συνταξιούχων στην κοινωνική διαπραγμάτευση και την συμβολή τους στη δημόσια συζήτηση και αφετέρου για την επιστημονική κοινότητα της χώρας μας, στην ανάπτυξη της ερευνητικής της δράσης και του επιστημονικού προβληματισμού για τα συγκεκριμένα ζητήματα και τις προοπτικές τους.

Παράλληλα, θεωρώντας ότι η Έκθεση συνιστά μια συγκροτημένη μεθοδολογικά και τεκμηριωμένη επιστημονικά ανάλυση των πτυχών της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας, η διοίκηση του ΙΝΕ, ο επιστημονικός διευθυντής και το επιστημονικό προσωπικό του ΙΝΕ, θα θεωρήσουν ως θετική συμβολή, όχι μόνο την κατάθεση παρατηρήσεων αλλά και διαφορετικών προσεγγίσεων, σχετικά με την μεθοδολογία, τα στατιστικά στοιχεία και την ανάλυση των πτυχών του οικονομικού και κοινωνικού σχηματισμού στην χώρα μας.

5.β) Πως θα μπορούσαμε να είχαμε αποφύγει το ΔΝΤ

Όπως προκύπτει από διάφορα στοιχεία αλλά και εκτιμήσεις, η Ελλάδα θα μπορούσε να είχε αποφύγει την ένταξή της στο μηχανισμό στήριξης και την υπαγωγή της υπό τον έλεγχο του ΔΝΤ αν είχε λάβει έγκαιρα μέτρα περιορισμού της σπατάλης του δημοσίου τομέα και, κυρίως, αν δεν είχε αφήσει να εξελιχτεί η κρίση των ελλειμμάτων σε κρίση δανεισμού.

Στις αρχές του 2010 οι δανειακές ανάγκες της χώρας είχαν προσδιοριστεί στα 53 δις. Ευρώ. Από αυτά, περίπου 48 δις. Ευρώ προσφέρθηκαν στη χώρα μας από τις αγορές όταν βγήκε για μακροχρόνιο δανεισμό στο πρώτο τρίμηνο του 2010, και όμως δεν τα πήρε. Με βάση στοιχεία από δημοσιεύματα της Ελευθεροτυπίας, συντάχθηκε ο παρακάτω Πίνακας, από τον οποίο προκύπτει ότι η Ελλάδα μέχρι τα τέλη Μαρτίου του 2010, δηλαδή πριν από την ένταξή της στο μηχανισμό στήριξης και την προσφυγή της στο ΔΝΤ, θα μπορούσε να έχει καλύψει πλήρως τις δανειακές ανάγκες της, ύψους 53 δις. Ευρώ, με μέσο όρο επιτοκίου μακροχρόνιου δανεισμού 6,2%, όπως διαμορφώθηκε τελικά το πρώτο τρίμηνο του 2010 με βάση τα σχετικά στοιχεία.

Ημερομηνία	Δις. Ευρώ που προσφέρθηκαν από αγορές	Δις. Ευρώ που δανείστηκε τελικά η χώρα	Επιτόκιο-Διάρκεια
01-24/01/2010	5,6	5,6	
25/01/2010	25	8	6,2%-Πενταετής
04/03/2010	16	8	6,38%-Δεκαετής
29/03/2010	6,5	5	5,9%-Επταετής
30/03/2010	0,390	0,390	6%-Εικοσαετής
Σύνολο	53,490	23,990	

(ο πίνακας συντάχθηκε με βάση διάφορα δημοσιεύματα)

Καταρρίπτεται, λοιπόν, ο μύθος περί αναπόφευκτης ένταξής μας στο ΔΝΤ και το μηχανισμό στήριξης προκειμένου να μην πτωχεύσουμε και αποδεικνύεται ότι η προσφυγή στο ΔΝΤ έγινε για να πτωχεύσει ο ίδιος ο λαός και να του αφαιρεθούν τα πιο σημαντικά κοινωνικά δικαιώματα του.

Η ένταξη στο μηχανισμό στήριξης και η συνακόλουθη προσφυγή στο ΔΝΤ ούτε καλύπτουν πλήρως τις δανειακές ανάγκες της χώρας και την επόμενη τριετία ούτε είναι βέβαιο ότι δεσμεύουν τα κράτη της Ευρωζώνης για δανειακή στήριξη μας, όπως φάνηκε από την περίπτωση της Σλοβακίας, το δε επιτόκιο δανεισμού από την Ευρωζώνη για δάνεια διάρκειας άνω της τριετίας κινείται πλέον, μετά την πρόσφατη άυξηση του Euribor τριμήνου, κοντά στο 5,5% συν 0,5% εφάπαξ ποσό για κάθε δόση του δανείου. Δεδομένου δε ότι το Euribor τριμήνου θα βαίνει για τα επόμενα χρόνια συνεχώς αυξανόμενο, το εν λόγω επιτόκιο του δανείου της Ευρωζώνης αναμένεται να πλησιάσει στα τέλη του 2011 τουλάχιστον το 6% συν 0,5% εφάπαξ ποσό καταβολής για «έξοδα φακέλου» σε κάθε δόση.

Δηλαδή η κυβέρνηση υποθήκευσε κυριολεκτικά το μέλλον της χώρας, παραιτήθηκε από την ασυλία λόγω εθνικής κυριαρχίας, επιτρέποντας μελλοντική κατάσχεση ακατάσχετης δημόσιας περιουσίας από τους δανειστές της Ευρωζώνης, και εκχώρησε κυριαρχικά δικαιώματα στην άσκηση της οικονομικής εν γένει πολιτική της Ελλάδας, προκειμένου να δανείζεται από τις χώρες της Ευρωζώνης με επιτόκια ίδια με αυτά που θα έδινε στις αγορές, οι οποίες πλέον, μετά απ'όλες τις θυσίες του ελληνικού λαού και την άγρια λιτότητα, μας «επιβραβεύουν» ανεβάζοντας το επιτόκιο δανεισμού μας ένα χρόνο μετά το Μνημόνιο στο 16%.

Ταυτόχρονα, η τρόικα προώθησε το Μνημόνιο, που έχει ως βασικό στόχο την υπερχρέωση της χώρας και τη λεηλασία της δημόσιας περιουσίας και των πλουτοπαραγωγικών πηγών της Ελλάδας.

5.γ) Το δυναμικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας GIMF του

ΔΝΤ

Είναι πλέον αναγνωρισμένο ότι η αποτελεσματικότητα της οικονομικής πολιτικής εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη δυνατότητα να εξηγηθεί και να γίνει κατανοητή από το κοινό. Στο πλαίσιο αυτής της λογικής, η σύγχρονη ποσοτική μακροοικονομική πολιτική είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με κατάλληλα οικονομετρικά υποδείγματα που αποτελούν τυπικές και λεπτομερείς αναπαραστάσεις των αλληλεπιδράσεων των από κοινού αποφάσεων των οικονομικών μονάδων και των οικονομικών αρχών σ' ένα συνεπές και αυστηρά εξειδικευμένο θεωρητικό πλαίσιο. Τα υποδείγματα, πέραν βέβαια ότι χρησιμοποιούνται για να απαντηθούν ερωτήματα διαμόρφωσης πολιτικής, αποτελούν επιπλέον και αποτελεσματικά μέσα επικοινωνίας των προτάσεων πολιτικής με το κοινό.

Στην εργασία αυτή το βασικό αναλυτικό εργαλείο για την αποτίμηση αλλά και τη διαμόρφωση των συμπερασμάτων και προτάσεων πολιτικής είναι μια εκδοχή δύο περιοχών ελέγχου (Ελλάδα και Ευρωζώνη) του πολυεθνικού πολυκλαδικού υποδείματος γενικής ισορροπίας GIMF (Global Integrated Monetary and Fiscal Model), που πρόσφατα καταρτίστηκε στο ΔΝΤ (M. Kumhof et al. 2010). Το GIMF είναι ένα νεοκεϋνσιανό δυναμικό στοχαστικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας (DSGE), αρκετά λεπτομερές ώστε να μπορεί να τεθεί μεγάλο εύρος ερωτημάτων πολιτικής και να δοθούν οι αντίστοιχες απαντήσεις μέσω εναλλακτικών σεναρίων. Το υπόδειγμα είναι πολυκλαδικό και η θεωρητικά ισχυρή μικροοικονομική του θεμελίωση βοηθά στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Το υπόδειγμα χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό ρεαλισμού, δηλαδή από επαρκή αριθμό πραγματικών και ονομαστικών ατελειών (δυσκαμψιών), οι οποίες εκτείνονται μεταξύ τομέων, ενώ μορφές μονοπωλιακού ανταγωνισμού χαρακτηρίζουν την αγορά

εργασίας και προϊόντος. Η αγορά των εισροών είναι πλήρως ανταγωνιστική. Η ύπαρξη κόστους προσαρμογής (επενδύσεις, εισαγωγές), αλλά και η διαμόρφωση εξωγενών συνθηκών στην κατανάλωση μαζί με τα άλλα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν, επιτρέπουν μια αρκετά ρεαλιστική βραχυχρόνια δυναμική συμπεριφορά του υποδείγματος σε εξωγενείς διαταραχές.

Οι οικονομικές μονάδες διαμορφώνουν τις προσδοκίες τους ορθολογικά με βάση το υπόδειγμα, ωστόσο, χαρακτηριστικό στοιχείο του υποδείγματος είναι ότι η διάρθρωσή του επιτρέπει τη δημιουργία ισχυρών δημοσιονομικών επιδράσεων σε περίπτωση προσομοιώσεων με αλλαγές της φορολογίας ή των δημοσίων δαπανών. Το στοιχείο αυτό είναι ένα σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα του GIMF σε σχέση με τα άλλα νεοκλασικά DSGE που χρησιμοποιούνται σε διεθνείς οργανισμούς και κεντρικές τράπεζες, στα οποία η δημοσιονομική πολιτική είναι σχεδόν ουδέτερη.

Η εκδοχή του GIMF που έχει αναπτυχθεί στο συνίσταται σε δύο όμοια από άποψη διάρθρωσης, υποδείγματα για την Ελλάδα και την Ευρωζώνη, τα οποία συνδέονται κυρίως με τις μεταβλητές διεθνούς εμπορίου αλλά διαφοροποιούνται από τις τιμές που παίρνουν οι βασικές τους παράμετροι κατά την διαδικασία διαμέτρησης (calibration). Με βάση τα ελληνικά εθνολογιστικά στοιχεία αλλά και τα αποτελέσματα ποικίλων εμπειρικών ερευνών για την ελληνική οικονομία, επιτεύχθηκε διαμέτρηση που παριστά ικανοποιητικά τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας σε κατάσταση μακροχρόνιας ισορροπίας (steady state) για το έτος βάσης. Για την οικονομία της Ευρωζώνης χρησιμοποιήθηκαν τιμές των παραμέτρων από το δυναμικό υπόδειγμα γενικής ισορροπίας της ΕΚΤ [Coenen et al. (2007) και Christoffel et al. (2008)].

Το υπόδειγμα υποθέτει ατελή ανταγωνισμό στην αγορά προϊόντων και εργασίας ο οποίος εκφράζεται με την ύπαρξη περιθωρίων (mark-ups) των τιμών των αγαθών και των υπηρεσιών πάνω στο οριακό κόστος τους (ανταγωνιστική τιμή), αλλά και του μισθού πάνω στο οριακό προϊόν της εργασίας (ανταγωνιστικό μισθό). Η ενίσχυση του ανταγωνισμού ισοδυναμεί με περιορισμό των περιθωρίων ή ισοδύναμα με αύξηση της διαφοροποίησης των προϊόντων και της εργασίας.

5.δ) Διαπιστώσεις και Συμπεράσματα

Οι πιέσεις της τρόικας για τη μείωση του δημοσίου χρέους μέσα από ιδιωτικοποιήσεις και εκποίηση δημόσιας περιουσίας αποτελούν απόδειξη ότι το μνημόνιο δεν έχει πετύχει. Σύμφωνα με την κυβέρνηση, η εφαρμογή του Μνημονίου θα οδηγούσε σε προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας, η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και συνακόλουθα του δημοσίου χρέους. Όμως, παρά τη σκληρή λιτότητα που επιβλήθηκε με το Μνημόνιο και τη μείωση μισθών και συντάξεων, το δημόσιο χρέος της χώρας κατά τη διάρκεια του 2010 αυξήθηκε κατά 41,8 δις. Ευρώ (18%) για να φτάσει στο ποσό των 340, 2 δις ευρώ.

Είναι, λοιπόν, προφανές ότι η μείωση του χρέους δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη μέθοδο του αποπληθωρισμού που επέβαλαν το ΔΝΤ, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η ΕΚΤ. Καθώς βιώνουμε συνθήκες έντονης οικονομικής κρίσης, οι αποτιμήσεις των κρατικών επιχειρήσεων και οργανισμών αλλά και η αξία της εν γένει δημόσιας περιουσίας έχουν μειωθεί σημαντικά. Επομένως, οι επιδιωκόμενες ιδιωτικοποιήσεις και η εκποίηση της δημόσιας περιουσίας δεν πρόκειται να συμβάλουν στην ουσιαστική μείωση του χρέους. Αντίθετα, θα στερήσουν από το κράτος σημαντικά εργαλεία αναδιανομής του κοινωνικού πλούτου και αναπτυξιακής προοπτικής για τη χώρα. Η μείωση του δημοσίου χρέους θα προκύψει κυρίως μέσα από την ανάπτυξη. Και σε αυτό μπορεί να συμβάλουν αποφασιστικά οι δημόσιες επιχειρήσεις και οργανισμοί, υπό τον όρο ότι θα εθυγιανθούν και θα πάψουν να αποτελούν χώρο «εκτροφής» οικονομικών σκανδάλων. Επομένως, τα περί μείωσης του χρέους με εκποίηση δημόσιας περιουσίας και ιδιωτικοποιήσεις είναι προσχήματικά προκειμένου να δικαιολογήσουν το ξεπούλημα της δημόσιας περιουσίας αντί πινακίου φακής σε συγκεκριμένα ιδιωτικά συμφέροντα. Ταυτόχρονα, όμως, με το Μνημόνιο 4 επιβάλλεται η μείωση της εγχώριας χρηματοδότησης για επενδύσεις κατά τουλάχιστον 500 εκ. Ευρώ σε σύγκριση με τα πραγματικά επίπεδα του 2011.

Το Μνημόνιο αποτελεί τομή στην άσκηση οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα. Είναι ένα αυστηρό, αλλά απολύτως αναγκαίο, μεσοπρόθεσμο πρόγραμμα ανασυγκρότησης της ελληνικής οικονομίας, το οποίο σήμερα αποτελεί νόμο του Κράτους

(Ν.3845/6.5.2010). Βραχυπροθέσμως αποβλέπει στην έξοδο της ελληνικής οικονομίας από την επικίνδυνη ζώνη της χρεοκοπίας, με τη διάθεση 110 δισ. ευρώ με μέσο επιτόκιο δανεισμού 4,3%, σε μια περίοδο που οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές είναι ερμητικά κλειστές για το ελληνικό δημόσιο και τις ελληνικές τράπεζες. Προϋπόθεση για την εκταμίευση αυτού του ποσού είναι η εφαρμογή των όρων του Μνημονίου.

Το Μνημόνιο, το οποίο σήμερα δαιμονοποιείται από μέρος του τύπου, των συνδικάτων, επαγγελματικών και επιχειρηματικών ομάδων αλλά και από τμήμα του πολιτικού συστήματος, αποτελεί το διαβατήριο για τη σωτηρία της Ελλάδας. Βεβαίως δεν αποτελεί πανάκεια, και αφήνει πολλά σημαντικά ζητήματα ανοιχτά ώστε να σχεδιαστούν και εφαρμοστούν από την ελληνική κυβέρνηση με ορίζοντα δεκαετίας: Ζητήματα κυρίως θεσμικά, διαρθρωτικά, κοινωνικής πολιτικής.

Η διεθνής οικονομική κοινότητα σήμερα έχει τα φώτα της στραμμένα στην Ελλάδα. Σχεδόν σε κάθε ανάλυση, η φράση 'Ελληνικό δημόσιο χρέος είναι αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο.

Είναι δυνατόν μια χώρα που το εθνικό προϊόν της (ΑΕΠ) μετριέται σε τέσσερα έως πέντε δέκατα της μιας εκατοστιαίας μονάδας (0,5%) του παγκόσμιου ΑΕΠ να αποτελεί παγκόσμια απειλή; Και όμως ναι. Σήμερα, ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers, οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές δυσλειτουργούν. Λειτουργούν είτε ως τεράστιοι μεγεθυντικοί φακοί που δίνουν λανθασμένη εικόνα, είτε ως υπερευαίσθητα στον κίνδυνο συστήματα, στα οποία ο συναγερμός χτυπά με το παραμικρό. Επειδή όμως ουδείς γνωρίζει πόσο διάστημα μπορεί να κρατήσει αυτή η δυσλειτουργικότητα, το καλύτερο που έχει να κάνει η Ελλάδα είναι να αντιστρέψει αυτή την εικόνα το συντομότερο δυνατόν, βελτιώνοντας ριζικά τις επιδόσεις της το αμέσως επόμενο διάστημα.

Παρά τις υπερβολές που λέγονται και γράφονται για την Ελλάδα, κάποιες φορές καλόπιστα, κάποιες φορές κακόπιστα, γεγονός παραμένει ότι η χώρα αντιμετωπίζει τη σοβαρότερη οικονομική κρίση μετά τη μεταπολίτευση, και ενδεχομένως τη μεγαλύτερη μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Η κρίση αυτή έχει προέλθει κυρίως από δικά της λάθη και παραλείψεις. Είναι κρίση διπλή: δημοσιονομική και

ανταγωνιστικότητας, και οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην αλόγιστη επέκταση και δυσλειτουργία του κράτους.

Η ελληνική οικονομία βρίσκεται στη σημερινή εξαιρετικά δυσάρεστη κατάσταση ως αποτέλεσμα :

- (α) Της διόγκωσης του μη παραγωγικού δημόσιου τομέα εις βάρος του ιδιωτικού,
- (β) Της καταστρατήγησης κάθε έννοιας ανταγωνισμού, αξιολόγησης και παροχής κινήτρων για βέλτιστη απόδοση εντός των ποικίλων δραστηριοτήτων του δημόσιου τομέα,
- (γ) Της επιβολής αναρίθμητων περιορισμών στην επιχειρηματικότητα (κλειστά επαγγέλματα, ωράρια λειτουργίας, υποχρεωτικά ποσοστά κέρδους, πολύπλοκες διαδικασίες αδειοδότησης, ρυθμίσεις και κανονισμοί αναχρονιστικού περιεχομένου),
- (δ) Της δημιουργίας ενός θνησιγενούς και κοινωνικά άδικου ασφαλιστικού συστήματος, κυρίως όμως
- (ε) Ως αποτέλεσμα της πλήρους απώλειας ελέγχου των δαπανών και των εσόδων του προϋπολογισμού από το 2007 έως το 2009.

Αυτό που ξεκίνησε με τη μεταπολίτευση ως μία εύλογη διαδικασία εκδημοκρατισμού και ανοίγματος των πυλών της κρατικής εξουσίας σε κοινωνικές ομάδες αποκλεισμένες κατά την μετεμφυλιακή περίοδο, ξέφυγε από την ομαλή πορεία της και εξελίχθηκε σε λαϊκισμό, ο οποίος, αν και διακοπτόταν από καιρού εις καιρόν από ορισμένα φωτεινά διαλείμματα, είχε ως αποτέλεσμα τη σημερινή δραματική κατάσταση.

Όπως αυτό όμως διδάσκει η οικονομική ιστορία, κάθε μεγάλη κρίση είναι και μια μεγάλη ευκαιρία. Ορισμένες από τις χώρες που αντιμετώπισαν μεγάλες κρίσεις οδηγήθηκαν στην χρεοκοπία και την εξαθλίωση, οι υπόλοιπες όμως οδηγήθηκαν στην αναζωογόνηση και την ανάταξη. Καθοριστικοί παράγοντες επιτυχούς αντιμετώπισης κρίσεων είναι η ορθολογική και έγκαιρη αντίδραση της οικονομικής πολιτικής με σκοπό τη διόρθωση των οικονομικών ανισορροπιών, η εξωστρέφεια, η κινητοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων, δηλαδή της επιχειρηματικότητας και της εργασίας, η άμεση άρση των αντικινήτρων, κυρίως όμως η ανάληψη ηγετικών πρωτοβουλιών εκ μέρους του πολιτικού συστήματος της χώρας.

Η αντιμετώπιση μεγάλων κρίσεων μοιάζει με μάχη επιβίωσης: Χρειάζονται υψηλό ηθικό, αξιόπιστο σχέδιο μάχης, συντεταγμένη πορεία, σύγχρονα όπλα, καλοί στρατηγοί, αποθέματα πυρομαχικών, καλές συμμαχίες, διαθέσιμοι πόροι. Η Ελλάδα σήμερα έχει τη μεγάλη τύχη να αντιμετωπίζει τη μεγαλύτερη οικονομική κρίση της σύγχρονης ιστορίας της ευρισκόμενη κάτω από την ‘ομπρέλα προστασίας’ της Ευρωζώνης, την οποία συνδράμει και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Οι πόροι που η ‘τρίκα’ -Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ), Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και ΔΝΤ- διαθέτει προκειμένου η Ελλάδα να καλύψει τις μεσοπρόθεσμες δανειακές της ανάγκες συνθέτουν, τηρουμένων των αναλογιών, το μεγαλύτερο πακέτο διάσωσης που έχει ποτέ διατεθεί στην σύγχρονη, παγκόσμια οικονομική ιστορία.

Όπως ήδη ελέχθη, προϋπόθεση για την εκταμίευση των πόρων αυτών είναι η ικανοποίηση των όρων του Μνημονίου, το οποίο συντάχθηκε από κοινού, μεταξύ της Ελληνικής κυβέρνησης και της τρίκας. Το Μνημόνιο περιλαμβάνει στόχους, δράσεις και μέτρα πολιτικής τριετούς διάρκειας, τα οποία αναφέρονται σε τέσσερις τομείς: δημοσιονομικό, ασφαλιστικό, μεταρρυθμίσεις / ανταγωνιστικότητα, χρηματοπιστωτικό σύστημα. Στην παρούσα Έκθεση παρουσιάστηκαν, αναλύθηκαν και αποτιμήθηκαν τόσο οι στόχοι όσο και τα μέσα που αναφέρονται στο Μνημόνιο.

Τα μέτρα του Μνημονίου είναι απολύτως αναγκαία για την ανάταξη της ελληνικής οικονομίας και συνεπή με τη δημιουργία ενός νέου, βιώσιμου αναπτυξιακού πρότυπου. Το IOBE, μεταξύ άλλων ιδρυμάτων, εδώ και χρόνια επιχειρηματολογεί προς την κατεύθυνση αυτή.

Η διαφορά είναι ότι σήμερα, αυτά τα μέτρα και οι στόχοι αποτελούν, πλέον, νόμο της ελληνικής δημοκρατίας. Και επειδή έχουν τριετή διάρκεια, συνθέτουν ένα αυστηρά οριοθετημένο, μεσοπρόθεσμο πλαίσιο οικονομικής πολιτικής.

Πολλοί αναρωτιούνται αν το πλαίσιο αυτό είναι επαρκές προκειμένου να εξέλθει η ελληνική οικονομία από την τρέχουσα κρίση. Οι χρηματοπιστωτικές αγορές αναρωτιούνται επίσης αν η ελληνική οικονομία θα μπορέσει να αποφύγει κάποιας μορφής αναδιάρθρωση του χρέους της, δεδομένου ότι, ακόμα και με αυτό το πλαίσιο οικονομικής πολιτικής, το δημόσιο χρέος της ως ποσοστό του ΑΕΠ θα πλησιάσει το

150% το 2013 σύμφωνα με τις προβλέψεις του Μνημονίου, πριν αρχίσει να μειώνεται αμέσως μετά.

Η άποψη των ορισμένων οικονομολόγων είναι ότι η επιμελής εφαρμογή του Μνημονίου μπορεί να οδηγήσει την ελληνική οικονομία στη δημοσιονομική εξυγίανση και την οικονομική ανάκαμψη. Όπως ήδη ειπώθηκε, η παρούσα Έκθεση έχει στόχο να παρουσιάσει τους όρους του Μνημονίου, να ενθαρρύνει και να διευκολύνει με συγκεκριμένες προτάσεις την εφαρμογή τους, αλλά και να αναλύσει τις δυνατότητες που υπάρχουν και τις 'κρυμμένες' δυνάμεις ανάπτυξης που μπορεί να απελευθερωθούν με την εφαρμογή των μέτρων που περιλαμβάνονται. Για παράδειγμα, το υπόδειγμα που παρουσιάστηκε για να αποτιμήσει τις μακροοικονομικές επιπτώσεις των μεταρρυθμίσεων στις αγορές προϊόντων, υπηρεσιών, επαγγελματών και εργασίας παρέχει ενδείξεις ότι το άνοιγμά τους από τους παρωχημένους, σχεδόν σοβιετικού τύπου, πελατειακούς περιορισμούς που υπάρχουν σήμερα, μπορεί να αυξήσει το εθνικό προϊόν κατά 10% περίπου τα επόμενα πέντε χρόνια, παρέχοντας ισχυρό αντιστάθμισμα στην αναγκαία δημοσιονομική προσαρμογή. Αυξήσεις προβλέπονται επίσης για την απασχόληση και τους πραγματικούς μισθούς. Όμως οι ευνοϊκές αυτές εξελίξεις δεν αξιολογούνται στα μακροοικονομικά σενάρια του Μνημονίου και επομένως μπορούν να αποτελέσουν τη «θετική έκπληξη» για τις διεθνείς αγορές.

Κάποιοι μπορεί βέβαια να ισχυριστούν ότι τα οικονομικά υποδείγματα εκτελούν ασκήσεις επί χάρτου. Αυτό είναι αλήθεια, και ιδιαίτερα το IOBE, το οποίο το χαρακτηρίζεται όχι απλώς 'δεξαμενή σκέψης' αλλά 'δεξαμενή σκέψης και πράξης', θεωρεί ότι ακόμα και τα καλύτερα σχέδια μπορεί να αποτύχουν στην εφαρμογή λόγω ανεπαρκούς οργάνωσης και διοίκησης. Αναγνωρίζει επίσης ότι δεν είναι εύκολο να αλλάξουν από τη μια στιγμή στην άλλη κατεστημένες, στρεβλές νοοτροπίες και συνήθειες. Χρειάζονται, όπως ήδη ειπώθηκε, περισεύματα ηγετικών ικανοτήτων και πρωτοβουλιών, συντεταγμένη πορεία, καθώς και μια ρεαλιστική και ευέλικτη προσέγγιση, η οποία υπαγορεύει την εγκατάλειψη του κρατικισμού και του προστατευτισμού ως μοχλών ανάπτυξης, και την υιοθέτηση μιας εξωστρεφούς αναπτυξιακής πολιτικής, φιλικής προς το ξένο κεφάλαιο. Η Ελλάδα μπορεί να προσελκύσει σημαντικές επενδύσεις στον πρωτογενή τομέα, στην ενέργεια, τις μεταφορές, τον τουρισμό, το χρηματοπιστωτικό τομέα, την υγεία, τη βιομηχανία και

το εμπόριο, αρκεί να υιοθετήσει αυτή τη νέα προσέγγιση. Επιχειρήματα περί «αφελληνισμού» κλάδων, επιχειρήσεων και τραπεζών, σε μια περίοδο που η χώρα αντιμετωπίζει δρακόντειους περιορισμούς ρευστότητας και έλλειψη κεφαλαίων, είναι λανθασμένα, αποπνέουν προστατευτισμό και αποβλέπουν στη διατήρηση του status quo, αυτού ακριβώς που μας οδήγησε στην παρούσα κατάσταση.

Η αντιμετώπιση των επενδύσεων της Κινεζικής COSCO αποτελεί κλασικό παράδειγμα λανθασμένων αρχικών χειρισμών, που οφείλονται στον επικίνδυνο εναγκαλισμό της πολιτείας με τα συνδικάτα, με δυσμενείς επιπτώσεις για την εικόνα της Ελλάδας ως προορισμού ξένων επενδύσεων. Ευτυχώς, επικράτησε τελικά η κοινή λογική, με ενδεχόμενο αποτέλεσμα οι κινεζικές επενδύσεις να αποδειχθούν καταλυτικές για το μέλλον αρκετών κλάδων της ελληνικής οικονομίας.

Εκτεταμένες ιδιωτικοποιήσεις και η αξιοποίηση της αργούσας περιουσίας του δημοσίου μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά στην πραγματοποίηση μεγάλων ιδιωτικών επενδύσεων, αλλά και, όπως ήδη αναφέρθηκε, στη μείωση του λόγου του δημοσίου χρέους ως προς το ΑΕΠ σε επίπεδο σημαντικά χαμηλότερο από αυτό που προβλέπεται στο βασικό σενάριο του Μνημονίου.

Το Μνημόνιο αγγίζει επιφανειακά, ή και καθόλου, σημαντικά ζητήματα πολιτικής. Για παράδειγμα, ο χρονικός ορίζοντας προγραμματισμού πρέπει να επεκταθεί μέχρι το 2020, και να συνδεθεί με αλλαγές του αναπτυξιακού προτύπου της χώρας από την πλευρά της συνολικής προσφοράς: Ζητήματα που σχετίζονται με το λεγόμενο «τρίγωνο της γνώσης» (παιδεία, έρευνα, καινοτομία), με την αντιμετώπιση της πολυνομίας μέσω της απλοποίησης των νόμων και με την αντιμετώπιση της διαφθοράς, διαδραματίζουν καθοριστικό λόγο για την ανταγωνιστικότητα μακροπροθέσμως.

Σχετικά με τη συζήτηση περί αναδιάρθρωσης του δημόσιου χρέους, πρέπει να λεχθεί ότι η δημιουργία, εκ νέου, πρωτογενών δημοσιονομικών πλεονασμάτων της τάξης του 6% του ΑΕΠ όπως προβλέπεται στο Μνημόνιο, πιθανότατα θα πείσει τις χρηματοπιστωτικές αγορές για το αξιόχρεο του Ελληνικού δημοσίου, αφού, όπως άλλωστε αναφέρεται στο περί δημοσίων οικονομικών κεφάλαιο της παρούσας έκθεσης, θα οδηγήσει σε ταχεία αποκλιμάκωση του λόγου του δημόσιου χρέους ως

προς το ΑΕΠ από το 2013 και μετά. Επομένως η αναχρηματοδότηση του δημοσίου χρέους θα μπορεί να συνεχιστεί κανονικά μετά το 2012. Εάν όμως οι χρηματοπιστωτικές αγορές συνεχίζουν και τότε να δυσλειτουργούν ή να δυσπιστούν, τότε είναι πολύ πιο πιθανό να επεκταθεί η διάρκεια της χρηματοδότησης της Ελλάδας από την τρόικα για μια ακόμα τριετία, παρά να αναγκαστεί η χώρα να προβεί σε οποιοδήποτε είδους αναδιάρθρωση χρέους. Η αναδιάρθρωση χρέους βεβαίως και δε θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί χωρίς την παρέμβαση της τρόικας. Όσοι ακόμα επιχειρηματολογούν υπέρ αυτής της λύσης, δείχνουν να αγνοούν τη νέα πραγματικότητα στην Ευρωζώνη, ιδιαιτέρως μετά τη δημιουργία Οχήματος Ειδικού Σκοπού (SPV) με αρχικό κεφάλαιο 750 δις. ευρώ από τις χώρες-μέλη της Ευρωζώνης και το ΔΝΤ που ήδη αποφασίστηκε στη Σύνοδο Κορυφής των ΕΕ-27 και της 17 Ιουνίου του τρέχοντος έτους. Υπενθυμίζεται επίσης ότι το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της Ευρωζώνης είναι περίπου μηδενικό, ουσιαστικά δηλαδή οι δανειακές ανάγκες των χωρών-μελών της Ευρωζώνης του Ευρωπαϊκού Νότου είναι περίπου ίσες με τους πλεονάζοντες πόρους (του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών) των χωρών-μελών της Ευρωζώνης του Ευρωπαϊκού Βορρά.

Στο πλαίσιο αυτό θα ήταν παράλειψη να μην τονιστεί το γεγονός ότι, μπορεί η παρούσα κρίση να προκαλεί «σοκ και δέος» στην Ελλάδα, βοηθώντας όμως έτσι την πραγματοποίηση της απαραίτητης προσαρμογής, βοηθά όμως και την Ευρωζώνη να αντλήσει χρήσιμα μαθήματα. Το βασικότερο μάθημα είναι ότι το πρόβλημα της Ελλάδας μπορεί να είναι το σοβαρότερο, δεν είναι όμως το μοναδικό. Μια νομισματική ένωση μεταξύ αρκετά διαφορετικών οικονομιών δεν μπορεί να διατηρηθεί χωρίς ένα μηχανισμό διαχείρισης κρίσεων. Η δημιουργία του Οχήματος Ειδικού Σκοπού που προαναφέρθηκε, το οποίο πρέπει να θεωρείται προάγγελος ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ταμείου, πρέπει να πιστωθεί στην Ελληνική κρίση. Απομένει ακόμα να υπάρξει ένας καλύτερος συντονισμός της γενικότερης οικονομικής πολιτικής στην Ευρωζώνη. Αυτό σημαίνει, **πρώτον**, ένα αυστηρότερο στην εφαρμογή, αλλά πιο ευέλικτο Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης, **δεύτερον**, θέσπιση ορίων τόσο στα ελλείμματα όσο όμως και στα πλεονάσματα στα ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών των χωρών-μελών της Ευρωζώνης, **τρίτον**, θέσπιση περιορισμών στη χρήση επιθετικών συναλλακτικών πρακτικών στην αγορά χρηματοπιστωτικών παραγώγων. Ορισμένες από τις εξελίξεις αυτές έχουν ήδη αρχίσει να δρομολογούνται.

Στο εύλογο τέλος, ερώτημα, αν υπάρχουν παραδείγματα χωρών που πέτυχαν τόσο μεγάλη δημοσιονομική προσαρμογή όσο αυτή που εμπεριέχεται στους όρους του Μνημονίου, η απάντηση είναι θετική. Η ίδια η Ελλάδα είναι το καλύτερο ίσως παράδειγμα σημαντικής δημοσιονομικής προσαρμογής. Το 1993, το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης ήταν 14,5% του ΑΕΠ, ενώ το 1999 το (μετά την απογραφή) έλλειμμα ήταν 3,1% του ΑΕΠ. Η εκ νέου εκτόξευσή του στο 13,6% του ΑΕΠ δέκα χρόνια αργότερα, το 2009, κυρίως ως αποτέλεσμα της επέκτασης του κράτους και των δημοσίων δαπανών εξηγεί, όπως ήδη αναφέρθηκε, τα αίτια της τρέχουσας δημοσιονομικής κρίσης. Παρεμπιπτόντως, ο χρονικός ορίζοντας που το Μνημόνιο θεωρεί ότι η Ελλάδα πρέπει να μειώσει το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης στο 3% του ΑΕΠ είναι μακρύτερος από αυτόν του αρχικού Προγράμματος Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΠΣΑ) της Ελληνικής κυβέρνησης: το έτος 2014 στο Μνημόνιο έναντι του έτους 2012 στο ΠΣΑ.

Οι Σκανδιναβικές χώρες, ιδιαιτέρως η Σουηδία και η Φινλανδία, αποτελούν επίσης παραδείγματα πολύ μεγάλης, αλλά διατηρήσιμης, δημοσιονομικής προσαρμογής τη δεκαετία του 1990: Από δημοσιονομικά ελλείμματα της τάξης του 17% του ΑΕΠ στις αρχές της δεκαετίας, οι χώρες αυτές πέτυχαν σχεδόν μηδενικά ελλείμματα στο τέλος της.

Στο πρώτο πεντάμηνο του 2010, το έλλειμμα της Κεντρικής Κυβέρνησης της Ελλάδας μειώθηκε κατά 38% περίπου σε σχέση με το αντίστοιχο πεντάμηνο του προηγούμενου έτους, έναντι στόχου περίπου 40%. Το γεγονός αυτό αποτελεί αναμφισβήτητα θετική εξέλιξη. Το αρνητικό στοιχείο στην εξέλιξη αυτή είναι ότι ο στόχος επιτυγχάνεται με σημαντική μείωση των δαπανών για δημόσιες επενδύσεις, ενώ υπάρχει σχετική υστέρηση στο στόχο για τα έσοδα (περίπου 6% πραγματοποίηση έναντι στόχου 14%, συμπεριλαμβανομένων των εσόδων του ΠΔΕ). Η επίτευξη καλύτερων αποτελεσμάτων στον τομέα των εσόδων θα βοηθήσει, πέραν των άλλων, και στη μεγαλύτερη κοινωνική αποδοχή του όλου εγχειρήματος.

Σύμφωνα επίσης με τα εθνικολογιστικά στοιχεία του πρώτου τριμήνου του 2010, η μεταβολή του ΑΕΠ ήταν -2,5% έναντι πρόβλεψης του Μνημονίου για όλο το έτος -4%, με την ιδιωτική κατανάλωση να καταγράφει αύξηση 1,5%. Τα στοιχεία αυτά, σε συνδυασμό με την παρατηρούμενη ανάκαμψη στην Ευρωζώνη (ετήσια αύξηση

βιομηχανικής παραγωγής Απριλίου 2010 περίπου 8,5%) και τη διολίσθηση του ευρώ, παρέχουν ενδείξεις ότι η συρρίκνωση του ΑΕΠ θα είναι ενδεχομένως σημαντικά μικρότερη από τις προβλέψεις του Μνημονίου. Εάν αυτό επαληθευτεί, τότε, και σε συνδυασμό με τον υψηλότερο πληθωρισμό το Δημόσιο Χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ θα εξελιχθεί ευνοϊκότερα από τις προβλέψεις του Μνημονίου.

Κίνδυνοι για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας ελλοχεύουν ακόμα πολλοί. Με την υιοθέτηση του Μνημονίου η Ελλάδα απλώς έκανε ένα βήμα προς τη σωτηρία της. Η επιμελής εφαρμογή του συγχρόνως και στους τέσσερις τομείς (δημοσιονομικό, ασφαλιστικό, μεταρρυθμίσεις / ανταγωνιστικότητα, χρηματοπιστωτικό) εξασφαλίζει τη σταδιακή απομάκρυνση των κινδύνων αυτών. Στο πλαίσιο αυτό, ο μεγαλύτερος κίνδυνος που ελλοχεύει είναι η ακύρωση του Μνημονίου λόγω της δαιμονοποίησης του από μέρος του πολιτικού συστήματος, του τύπου, του συνδικαλιστικού κινήματος, των ποικιλώνυμων επαγγελματικών επιχειρηματικών συμφερόντων που θίγονται. Ουδείς όμως από αυτούς που αντιδρούν προτείνει εναλλακτική λύση. Διότι απλώς δεν υπάρχει εναλλακτική λύση. Η ακύρωση του Μνημονίου θα οδηγήσει την Ελλάδα σε χρεοκοπία, και τα πλέον ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού της στην εξαθλίωση.

Οι στιγμές είναι ιστορικές. Το πολιτικό σύστημα της χώρας, ή τουλάχιστον το μέρος εκείνο που το επιθυμεί, πρέπει να αναλάβει τώρα τον ιστορικό του ρόλο, να ανοίξει νέους δρόμους, να ξεφύγει από τα σφάλματα του παρελθόντος. Η Ελλάδα σήμερα διαθέτει υγιείς, αν και διάσπαρτες, δυνάμεις που αντιλαμβάνονται ότι απαιτούνται ριζικές αλλαγές στις οικονομικές δομές, στις κοινωνικές αξίες και αντιλήψεις. Οι δυνάμεις αυτές, αν εκφραστούν με δυναμισμό και δημιουργικότητα, μπορεί να γίνουν ο καταλύτης σημαντικών αλλαγών .

Επίλογος

Έχουν περάσει ήδη τρία χρόνια από τότε που εμφανίστηκε η οικονομική κρίση, η οποία όπως βλέπουμε καθημερινά είχε δυσάρεστες συνέπειες για τη χώρα μας και κυρίως για την οικονομική της κατάσταση. Από τότε όσες πολιτικές και μέτρα και αν έχουν εφαρμοστεί δεν επαρκούν ώστε να επανέλθει η χώρα μας στην κατάσταση των προηγούμενων ετών.

Η έλλειψη έλεγχου από τον κρατικό μηχανισμό ήταν η κύρια αιτία για να φτάσουμε στο σημείο που βρισκόμαστε σήμερα. Συνέπεια αυτού ήταν να πραγματοποιούνται τεράστιες άσκοπες σπατάλες με χρήματα του δημοσίου, οι οποίες ουσιαστικά δεν πρόσφεραν τίποτα στον ελληνικό λαό όπως και θα έπρεπε παρά μόνο την εξυπηρέτηση ατομικών συμφερόντων. Επίσης βλέπουμε καθημερινά να έρχονται στο φως της δημοσιότητας όλο και περισσότερα περιστατικά φαινομένων φοροδιαφυγής κυρίως από κρατικά ιδρύματα όπως είναι τα νοσοκομεία.

Επίσης με το να προσπαθεί η πολιτική ηγεσία της χώρας μας να καλύψει το έλλειμμα αλλάζει συνεχώς το σύστημα φορολόγησης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να μην μπορούν οι περισσότερες επιχειρήσεις να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους, να απολύουν καθημερινά εργαζόμενους, να μην πραγματοποιούν επενδύσεις και κάποια στιγμή να φτάσουν στο σημείο να κλείσουν. Χρειάζονται λοιπόν μέτρα που να στηρίζουν τις ελληνικές επιχειρήσεις στηρίζοντας με αυτό τον τρόπο το προϊόν και την απασχόληση.

Όσο αναφορά βέβαια και το ίδιο το άτομο μην ξεχνάμε ότι τα τελευταία χρόνια είχε εμφανιστεί και στη χώρα μας το μοντέλο της υπερκατανάλωσης, που οδήγησε ένα μεγάλο ποσοστό των Ελλήνων, σχεδόν τους περισσότερους δηλαδή, στο να ξοδεύουν τα χρήματα τους άσκοπα και έφτασαν στο σημείο να είναι σήμερα όλοι υπερχρεωμένοι σε δάνεια και πιστωτικές κάρτες, αδυνατώντας όμως να καλύψουν τις απαιτήσεις τους.

Επίσης, το κάθε άτομο ξεχωριστά πρέπει να αποκτήσει μια φορολογική συνείδηση και να καταλαβαίνει ότι με το να φοροδιαφεύγει δε κλέβει μόνο το κράτος αλλά και τους ίδιους τους πολίτες. Καθώς στερεί πόρους από το κράτος που θα

μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για έργα κοινής ωφέλειας όπως κατασκευή νέου σχολείου, δρόμων.

Ευχόμαστε λοιπόν όλοι η σημερινή κατάσταση της χώρας μας να μας γίνει μάθημα χωρίς άλλα παθήματα. Θα πρέπει λοιπόν να παρθούν ώριμες αποφάσεις, να ακολουθηθούν σωστές πολιτικές με γνώμονα πάντα το δημόσιο συμφέρον και να υπάρχει διαφάνεια σε όλες τις διαδικασίες με συνεχής ελέγχους. Επίσης κρίνεται αναγκαίο να ενισχυθούν οι ελληνικές επιχειρήσεις με παροχή κινήτρων σε αυτές στο να πραγματοποιούν επενδύσεις συμβάλλοντας επίσης με αυτό τον τρόπο στην καταπολέμηση της ανεργίας.

Με σωστά μέτρα λοιπόν θα μπορέσει η χώρα μας και συγκεκριμένα η οικονομία μας να αντιμετωπίσει τις παθογένειες της, να ακολουθήσει δικές της πολιτικές και να μην εξαρτάται από τις αποφάσεις άλλων κρατών. Έτσι θα υπάρχει μεγαλύτερη αισιοδοξία για το μέλλον της σημερινής γενιάς αλλά και των επόμενων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- 1) Αλεξανδρίδης Μ. Α., (2006), "Ελληνική Οικονομία", Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική ΕΠΕ.
- 2) Αλεξανδρίδης Μ. Α., (2007) "Οικονομική της Ανάπτυξης" Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική ΕΠΕ.
- 3) Γελεγένης Ι.,(2005), "Πηγές ενέργειας : Συμβατικές και ανανεώσιμες", Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονη Εκδοτική.
- 4) Κατσέλη Λ., Μαγουλά Χ., (2005) "Μακροοικονομική ανάλυση και Ελληνική οικονομία", Αθήνα: Εκδόσεις Τυπωθήτω - Δάρδανος Γιώργος.
- 5) Κώττης Γ. Χ. ,(1994) "Οικολογία και οικονομία", Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήσης.
- 6) Παλυβός Θ., (2006) "Πολιτικές απασχόλησης και ανεργία", Αθήνα: Εκδόσεις Παρατηρητήριο Απασχόλησης Ερευνητική-Πληροφορική Α.Ε.
- 7) ΙΟΒΕ, Η Ελληνική Οικονομία, 1/10.
- 8) Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2008, Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, 2008
- 9) Κοινωνικός Προϋπολογισμός 2009, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης, 2009
- 10) Στατιστικό Δελτίο Οικονομικής Συγκυρίας, Απρίλιος 2010, Τράπεζα της Ελλάδος

Ξένα Βιβλιογραφία

- 2009 Ageing Report: Economic and budgetary projections for the EU-27 Member-States (2008-2060), European Commission, 2009
- Bayoumi, T., D. Laxton and P. Pesenti (2004) Benefits and Slipovers of Greater Competition in Europe a macroeconomic assessment. ECB WP 341
- Blanchard, O. and F. Giavazzi (2003) The Macroeconomic Effects of Regulation and Deregulation in Goods and Labor Markets. The Quarterly Journal of Economics 118(3), 879-909.
- Christoffel, K., G. Coenen and A. Warne (2008) The New Area-Wide Model of the euro area, a micro-founded open-economy model for forecasting and policy analysis. ECB Working Paper No 944.
- Coenen, G., P. McAdam and R. Straub, (2007), “Tax Reform and Labour-Market Performance in the Euro Area: A Simulation-Based Analysis Using the New Area-Wide Model”, ECB Working Paper No. 747, April, forthcoming in the Journal of Economic Dynamics and Control.
- D’ Auria, F. A. Pagano, Rato M. and J. Vargas (2009) A comparison of structural reform scenarios across the EU member states Simulation-based analysis using the QUEST model with endogenous growth. European Economy Economic Papers 392.
- Demography Report 2008: Meeting Social Needs in an Ageing Society, European Commission, 2008
- European Banks: Greece, 3 May 2010, KBW

- European Commission, DG ECFIN The Economic Adjustment Programme for Greece European Economy, Occasional Papers 61/May2010.
- Forni L., M. Gerali and M. Pisani , (2009) Macroeconomic Effects of Greater Competition in the Service Sector: The case of Italy. Bank of Italy, Temi di discussione No 706
- Greece and Southeastern Economic & Financial Outlook, May 2010- No 74, Alpha Bank Economic Research Division
- Greece: Deflation Deferred, June 4 2010, IIF
- Greek Banks, 13 May 2010, Credit Suisse
- Greek Banks, 23 April 2010, UBS Investment Research
- IIF (2010) Greece: Deflation Deferred, IIF Insight, June 4, 2010. IOBE “Η Ελληνική Οικονομία” τεύχος 02/10 72
- IMF (2010), Greece: Staff Report on Request for Stand-By Arrangement, IMF Country Report No. 10/110, σελ. 38.
- Jean, S. and G. Nicoletti, (2002), “Product Market Regulation and Wage Premia in Europe and North America”, OECD Economic Department Working Paper ECO/WKP(2002) 4.
- Jens Høj (2007), Competition Law and Policy Indicators for the OECD countries OECD Economic Department Working Paper 568.
- Report on Adequate and Sustainable Pensions, European Commission, 2006
- Report on the Long-Term Sustainability of Public Finances for a Recovering Economy, European Parliament, Session Document A7-0147/2010, 07.05.2010

- Wolf, A. et al (2009), Ten Years of Product Market reforms in OECD Countries. OECD WP No 695.

Διαδικτυακά άρθρα και δελτία τύπου.

- ✓ (« Δελτίο Δημόσιου Χρέους ». Ανακτήθηκε : 22 Οκτωβρίου 2010, από http://www.minfin.gr/contentapi/f/binaryChannel/minfin/datastore/cb/9f/e1/cb9fe18249b0ea1510cf35bbf6d5d60a167a60a6/application/pdf/100819_debt_gr.pdf)
- ✓ («Ανάπτυξη είναι η μόνη λύση: Δεκαεπτά προτάσεις για μία νέα αναπτυξιακή στρατηγική». Ανακτήθηκε: 18 Ιανουαρίου 2011, από <http://greekeconomistsforreform.com>)
- ✓ («Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα: Μεταρρυθμίσεις και ευκαιρίες σε μία κρίσιμη συγκυρία». Ανακτήθηκε στις 26 Δεκεμβρίου 2011, από <http://greekeconomistsforreform.com>)
- ✓ Πίου Μ.,«Στα 30 δισ. ευρώ η φοροδιαφυγή. Τι φόρους πληρώνουν πολίτες και επιχειρήσεις». Ανακτήθηκε : 6 Δεκεμβρίου 2010, από <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=12336&subid=2&pubid=20559140>
- ✓ Νικολάου Ν.,« 51 Προτάσεις Κατά Της Φοροδιαφυγής ». Ανακτήθηκε: 16 Δεκεμβρίου 2010, από www.taxheaven.gr/news/news/view/id/2416/print/pdf
- ✓ (« Το 25% αγρίζει η αδήλωτη εργασία στην Ελλάδα ». Ανακτήθηκε: 19 Ιανουαρίου 2011, από <http://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/6951>)
- ✓ (« Στοιχεία ανεργίας Νοέμβριος 2010 ». Ανακτήθηκε : 15 Δεκεμβρίου 2010, από http://www.oaed.gr/Pages/SN_1230.pg)

- ✓ Σαράντης Π., « *Ο καταναλωτισμός, η μεγαλύτερη απειλή για το περιβάλλον* ». Ανακτήθηκε: 12 Νοεμβρίου 2010, από <http://www.imerisia.gr/article.asp?catid=13816&subid=2&pubid=24363156>

Παραπομπές

- Τα Νέα Περισσότεροι δικαιούχοι για το επίδομα αλληλεγγύης (18-11-2001)
- tvxs Κατατέθηκε ο προϋπολογισμός για το 2010 (20-11-2001)
- Καθημερινή Σφιχτός στις αυξήσεις ο προϋπολογισμός του 2010 (18-11-2011)Πρώτο Θέμα Υποβάθμιση της Ελλάδας σε BBB+ από τη Fitch (08-12-2011)
- Καθημερινή Το χρονικό διόγκωσης του δημόσιου χρέους, 1980-2005
- Τα Νέα Το χρονικό ενός προαναγγελθέντος εκτροχιασμού
- Ιστορικά θέματα Πως δημιουργήθηκε το ελληνικό δημόσιο χρέος
- Tvxs Goldman Sachs συνεργός της Ελλάδας στη δημιουργική λογιστική.
- Ελευθεροτυπία Με έλλειμμα άνω του Μάαστριχτ μπήκαμε το 1999 στην ONE
- Καθημερινή Οικονομικό θαύμα με παθογένειες
- Tvxs 15,4% το δημοσιονομικό έλλειμα 2009
- Ελευθεροτυπία Απόδραση δια των εκλογών το σχέδιο Καραμανλή
- Καθημερινή Τρίτη υποβάθμιση της ελληνικής οικονομίας τον Δεκέμβριο (01-03-2012)
- Έθνος Πάνω από τις 300 μονάδες βάσης τα spread (21-01-2012)
- Ναυτεμπορική Το χρονικό της ελληνικής κρίσης
- Έθνος Εκτός ελέγχου τα spreads, ξεπέρασαν τις 1000 μονάδες (05-04-2012)
- Τα Νέα Νέο ρεκόρ του spread στις 1.021 μονάδες (28-02-2012)
- Τα Νέα Η συννεφιασμένη Κυριακή στο Μαξίμου (06-02-2012)
- Καθημερινή Η επέτειος του Νταβός (26-12-2011)
- Ελευθεροτυπία Πάγωμα μισθών και περικοπές επιδομάτων ανακοίνωσε η κυβέρνηση
- Το Βήμα, Απεργία από ΑΔΕΔΥ στις 10 Φεβρουαρίου
- Ελευθεροτυπία τα οικονομικά μέτρα της 3ης Μαρτίου

- Τα Νέα Η συμφωνία με Ευρώπη και ΔΝΤ (05-05-2010)
- Τα Νέα Ωρα μηδέν για τα νέα μέτρα (02-05-2010)

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

- i.**   www.statistics.gr
- ii.**   www.oaed.gr
- iii.**   www.bankofgreece.gr
- iv.**   www.kathimerini.gr
- v.**   www.tovima.gr
- vi.**   www.iobe.gr
- vii.**   www.imerisia.gr
- viii.**   www.kepe.gr
- ix.**   www.iobe.gr
- x.**   www.sev.org.gr
- xi.**   www.naftemporiki.gr